

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SAHİLDEKİ KENTSEL DÜZENLEMELERİN TOPLUMSAL HAFIZAYA ETKİSİ:
TRABZON ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağatay YILDIZ

OCAK-2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SAHİLDEKİ KENTSEL DÜZENLEMELERİN TOPLUMSAL HAFIZAYA ETKİSİ:
TRABZON ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağatay YILDIZ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ferhat ONUR

OCAK-2025

TRABZON

ONAY

Çağatay YILDIZ tarafından hazırlanan “Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi: Trabzon Örneği” adlı bu çalışma 31.01.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Murat ARICI	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Ferhat ONUR	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy Özmen ALKAN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Çağatay YILDIZ

31.01.2025

ÖNSÖZ

Bu araştırmada kentsel düzenlemelerin sebep olduğu değişimlerin ve yeniliklerin kentlilerin toplumsal hafızasını nasıl şekillendirdiği konusu incelenmiştir. Kentlilerin yaşanan değişim konusundaki toplumsal algılarının nasıl olduğu, değişimlere ne anlam yüklenildiği gibi sorulara odaklanılmıştır. Yaşanan hızlı kentleşmenin kentlerin özünü ve kent kimliğini tahrip edebilme gücü göz önüne alındığında kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızayı ne yönde etkilediği hususu önem kazanmaktadır. Buna göre Trabzon sahildeki değişim özelinde sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisinin niteliği Maurice Halbwachs'ın "toplumsal hafıza" kuramı temel alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Öncelikle bu çalışmayı ortaya koyma sürecimde ilk günden bugüne desteklerini esirgemeyen ve her konuda bana yardımcı olmaya çalışan çok değerli saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Ferhat Onur'a teşekkürlerimi borç bilirim. Yine Sosyoloji öğrenimine başladığım günden beri kendisini örnek aldığım ve akademik donanımdan ve muhabbetinden olabildiğince istifade etmeye çalıştığım çok değerli ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Bayram Sevinç'e teşekkürü borç bilirim. Çok değerli arkadaşlarım Samet Abdullah Yaprak ve Sena Çelik'e bugüne kadar olan desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Son olarak maddi ve manevi olanaklarını hiç eksik etmeyen babam, annem ve kız kardeşime çok teşekkür ederim.

Ocak, 2025

Çağatay YILDIZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	3-9
1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.3. Araştırmanın Problematiği	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5. Araştırmanın Yöntemi	7
1.5.1. Veri Toplama Süreci ve Tekniği	8
1.5.2. Veri Analiz Tekniği	8
1.6. Çalışma Grubu	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	10-33
2.1. Kent, Kent Kimliği, Kent Kültürü	10

2.1.1.Kent Kavramı	10
2.1.1.1.Sosyal Teoride Kentler.....	14
2.1.2.Kent Kültürü	16
2.1.3.Kent Kimliği	18
2.1.3.1. Trabzon'un Kent Kimliği.....	21
2.2. Kentsel Tasarım	22
2.3. Kentsel Dönüşüm.....	25
2.4. Trabzon'un Sahillerindeki Kentsel Düzenlemelerin Tarihi	26
2.5. Toplumsal Hafıza.....	27
2.5.1. Araştırmanın Kuramsal Perspektifi: Halbwachs'ın Toplumsal Hafıza Kuramı	28
2.5.1.1. Kentsel Hafıza ve Mekan.....	30
2.5.1.2. Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	34-61
3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	34
3.2. Karadeniz ve Trabzon'un Kent Kimliği.....	36
3.3. Öncesi ve Sonrasıyla Trabzon Sahilleri	38
3.4. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi	42
3.4.1. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Kent Kimliğine Etkisi.....	44
3.4.2. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Yaşam Kalitesine Etkisi	50
3.4.3. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Sosyal Yaşama Etkisi	51
3.4.4. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Kentsel Aidiyete Etkisi.....	53
3.4.5. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Kentlilik Bilincine Etkisi	55
3.4.6. Kentsel Gelişme ve Turizm.....	57
3.4.7. Sahiller ve Çevre Temizliği	58
3.5. Çocuklara Aktarılan Hafıza	59

3.6. Arkadaşlarla Paylaşılan Anılar.....	60
3.7.Tehlike ve Korku Travma Hafızası.....	62
3.8. Toplumsal Hafızada Muhafaza Edilen Anılar.....	63
SONUÇ	66
KAYNAKÇA.....	70
EKLER	77
ÖZGEÇMİŞ	83

ÖZET

Günümüzde kentleri dönüştürmek ve kentleşmeyle doğan ihtiyaçlara cevap vermek için kentsel düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemeler, kentsel ihtiyaçları karşılarken aynı zamanda kent kimliği, kent kültürü ve toplumsal hafıza üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Kentlerin kimliği, kültürel miras ve toplumsal hafızayla doğrudan ilişkilidir. Kentsel müdahaleler ise bu kimliği şekillendiren başlıca faktörlerden biri olup, bireylerin kentle kurduğu bağ ve toplumsal hafızanın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Trabzon sahillerindeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik desen kullanılmıştır. Veri elde etmek için yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmada kriter örnekleme temel alınmıştır. Örneklem grubunu Arsin ve Yomra ilçelerinde yaşayan 65 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırma 20 kişi ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, sahil hattındaki fiziksel değişikliklerin, geleneksel kullanım biçimlerini ve kültürel ritüelleri büyük ölçüde dönüştürdüğü, bunun neticesinde yerel halkın kentsel mekâna dair hafızasında ve kimlik algısında değişim yaşandığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kent Kimliği, Kent Kültürü, Toplumsal Hafıza, Kentsel Düzenlemeler.

ABSTRACT

Urban regulations are implemented today to transform cities and address the needs arising from urbanization. While these regulations aim to meet urban needs, they also have significant impacts on urban identity, culture, and social memory. The identity of cities is directly linked to cultural heritage and social memory. Urban interventions are among the key factors shaping this identity, playing a crucial role in how individuals connect with the city and how social memory is formed. This study examines the impact of urban regulations along the Trabzon coastline on social memory. A qualitative research method with a phenomenological design was employed. Data was collected using a semi-structured interview technique. The study is based on criterion sampling, with the sample group consisting of individuals aged 65 and above residing in the Arsin and Yomra districts. The research was limited to 20 participants. Findings indicate that physical changes along the coastline have significantly transformed traditional usage patterns and cultural rituals. Consequently, shifts have been observed in the local population's memory of urban space and perception of identity.

Keywords: Urban, Urban Identity, Urban Culture, Social Memory, Urban Regulations.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Katılımcıların Demografik Verileri	33

KISALTMALAR LİSTESİ

AVM : Alışveriş Merkezi

TDK : Türk Dil Kurumu

vd. : Ve diğerleri

vs. : Vesaire

yy. : Yüzüncü yıl

GİRİŞ

Kentler insanların barındıkları gelişmiş ve karmaşık toplumsal kurum ve sosyal ağlarla örülü mekânlardır. Sahip oldukları mimari özelliklerinin yanında hem değişen hem de geçmişten getirdikleri sabit unsurları barındırmaktadır. Bu unsurlardan biri de kimliktir. Kentlerin kimliklerini şekillendiren etmenler doğal (fiziksel, coğrafi, vb.) olabildiği gibi beşerî müdahaleler de biçimlendirilebilmektedir. Kentsel mekânın yeniden düzenlenmesi, kent kimliğini ve toplumsal hafızayı değişikliğe uğratabilmektedir.

Kentliler toplumsal hafızayı mekânlar üzerinden oluştururlar. Kimlik ve kent kültürü, toplumsal hafızanın oluşmasına bizzat etki eden başlıca unsurlardır. Toplumsal hafıza kavramı ortak duygu ve his zemininde buluşan toplumun bilincini ifade etmektedir. Maurice Halbwachs (1877-1945), hafızanın bir sosyal inşa olduğunu ve toplumsal grupların güncel ihtiyaç ve uyumuna hizmet ederken geçmişi yeniden kurduğunu ifade etmektedir (Abensour, 2022: 198). Kentsel mekânda paylaşılan ortak deneyimler, toplumsal hafızanın temel taşlarını oluşturmaktadır.

Trabzon'da coğrafyanın engebeli yapısı, kentleşmeyi kıyı şeridinde yoğunlaştırmıştır. Son yıllarda artan nüfusa ve kentleşmeye yanıt verebilmek adına kentte altyapı çalışmaları ve kentsel düzenlemeler yapılmıştır. Coğrafyanın engebeli olmasından dolayı mevcut düz alanlar bu ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmıştır. Böylece sahil kesimi dolgularla genişletilmiş, kentin görüntüsünde ve mekânsal hafızada önemli değişikliklere yol açmıştır. Özellikle Yomra ve Arsin ilçelerinin sahil kesimindeki düzenlemeler, toplumsal hafızayı ve sahil kullanım alışkanlıklarını dönüştürmüştür.

Geçmişte sahiller, yüzme, balık tutma, oyun oynama faaliyetleri ile kolektif bir yaşam alanı olarak işlev görmüştür. Doğal sahillerde edinilen bu deneyimler, toplumsal hafızada dayanışma ve kaynaşma şeklinde karşılık bulmuştur. Ancak sahilin dolgularla genişletilmesi ve kentsel mobilyalar ile donatılması, bu alışkanlıkların yerini yürüyüş, dinlenme ve eğlenme gibi farklı sosyal aktivitelerin almasına neden olmuştur. Böylece, doğal sahil dokusunun yerini alan yeni kamusal alanlar, kentliler için farklı bir toplumsal hafıza inşa etmiştir.

Trabzon'un sahillerinde yaşanan bu değişim, kentin sahil kenti olarak görülme biçimini de etkilemiştir. Doğal sahillerin yerini yapay düzenlemeler alırken, geçmişte denizle özdeşleşen

toplumsal hafıza imgeleri silikleşmiş, mekânın dönüşümüyle hatırlamayı sağlayan referans çerçeveleri ortadan kalkmıştır. Halbwachs'ın işaret ettiği gibi, mekânın değişimiyle birlikte hafızanın çerçeveleri de dönüşmektedir. Yeni nesil, sahilleri geçmiş nesillerden farklı bir biçimde deneyimleyerek kendi toplumsal hafızasını inşa etmektedir.

Bu çalışma, Trabzon'un sahil kesimindeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafıza üzerindeki etkisini ele almaktadır. Birinci bölümde araştırmanın metodolojisine yer verilmiştir. Sahildeki değişime yüklenen anlamın ortaya konulması için nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Daha derinlemesine verilere ulaşılması için mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmanın örneklemi 65 yaş üstü bireyleri kapsamaktadır.

İkinci bölümde araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi bulunmaktadır. Burada kent kavramı ve tarihsel sürecinden bahsedilip sonrasında kentsel kimlik, kentsel doku gibi kavramlardan söz edilmektedir. Sonra kamusal parkların kent hayatındaki yeri, Trabzon'un kent kimliği başlıklarına yer verilmektedir. Bu başlıkları takiben Trabzon kentinin planı tarihine yer verilmektedir. Bu bağlamda, Cumhuriyet döneminden sonraki planlı kent imar planı süreci olarak ele alınmaktadır. Kavramsal çerçeve verildikten sonra çalışmanın dayandığı kuramsal zemine yer verilmektedir. Araştırmanın kuramsal dayanağı Maurice Halbwachs'ın *Kolektif Hafıza* adlı eseri üzerine inşa edilmiştir. Kuram ortaya konulduktan sonra kolektif hafıza ve ilintili olduğu diğer bölümler üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın üçüncü ve son bölümünü yapılan çalışmadan elde edilen bulguların yorumlanması oluşturmaktadır. Bu bölümde katılımcılarla yapılan mülakatlardan edinilen veriler analiz edilerek verilen yanıtlardan ortaya çıkarılan temalar altında yorumlanmıştır. Buna göre, sahildeki kentsel düzenlemeler, yerel halkın toplumsal hafızasında yeni bir mekân algısı yaratmış ve yeni kullanım biçimlerinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Sahil hattındaki değişim, geleneksel kullanım biçimlerini ve kültürel ritüelleri büyük ölçüde dönüştürmüş, bunun sonucunda yerel halkın kentsel mekâna dair toplumsal hafızası değişmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Kentleri sahip oldukları özellikler bakımından birbirinden ayıran birtakım hususlar bulunmaktadır. Her kentin bir kimliği ve tarihi dokusu vardır. Kentin kimliğini oluşturan faktörler coğrafi özellikler gibi doğal unsurlar olabilirken insan müdahalesi sonucunda şekillenen beşerî öğeler de kimlik oluşumunda etkili olmaktadır. Kent kimliğini biçimlendiren bu özellikler kentte yaşayanlar tarafından benimsenmekte ve kentsel aidiyeti şekillendirmektedir. Kentleşme politikaları da kent kimliğini etkileyen önemli bir faktördür. Kentleşme politikalarının beraberinde getirdiği kentsel düzenlemeler kent kimliği üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahip olmaktadır. Kentsel düzenlemeler insanlar nezdinde çoğu zaman kentin ve toplumun gelişimi anlamına gelmektedir. Son yıllarda Karadeniz bölgesinin sahil şeridinde gözlenen değişimle birlikte, bilhassa Trabzon özelinde, sahillerin bugün gelinen noktada kent kimliği açısından nasıl sonuçlar doğurduğu önem arz eden bir konudur. Çünkü kentsel düzenlemelerle beraber son yarım yüzyılda Trabzon kentinin sahil bölümünde büyük bir değişim meydana gelmektedir. Bu değişim kent kimliğine yansımaktadır.

Karadeniz bölgesinde coğrafi olarak dağların denize paralel olduğu genel olarak bilinen bir olgudur. Bu sebeple Trabzon kenti oldukça engebeli bir coğrafi özelliğe de sahiptir. Bu durum ulaşımı zorlaştıran bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle ulaşım için kent sahilindeki düz alanlar tercih edilmiştir. Yıllar geçtikçe kentleşmeyle beraber şehirdeki nüfus arttıkça ulaşım problemi ortaya çıkmıştır. Tanjant yolu ve devlet sahil yolu inşa edilirken mühendis ve uzmanlar tarafından çeşitli eleştiriler aldığı bilinmekteydi. İlerleyen yıllarda diğer ilçelerde de yaygın olarak sahil şeridi ulaşım için tercih edilmiştir. Bu durum kentte yaşayan insanların denizle olan doğrudan bağlantısını da kesintiye uğratmaktadır. Daha sonraları sahil yerlerinde ulaşım için inşa edilen yolların dolgularla beraber daha da genişletilerek kent sakinlerinin vakit geçirmeleri için dolgu alanlarında kentsel düzenlemeler yapılmıştır. Böylelikle sahildeki atıl durumda olan alan dolgularla genişletilerek sahil parkları yapılmıştır. Bu kentsel düzenlemelerle beraber insanların deniz ile olan bağının tekrar kurulması hedeflenmiştir. Gelinen noktada tüm bu yaşanan sürecin toplumsal hafızada nasıl yer edindiği incelenmesi gereken bir meseledir. Toplumsal hafıza, ortak tutum ve davranışa olanak sağlayan ve kişinin toplumun diğer fertleriyle beraber paylaştığı, düşünce ve değerlerin

oluşturduğu soyut dünyayı ifade etmektedir. Hafızada muhafaza edilen deneyimler ortak hissiyat ve davranışa imkân tanımaktadır. Dolayısıyla olgulara yüklenen ortak bir anlam söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda kent sakinlerinden katılımcıların kent kimliği konusundaki değerlendirmeleri, yaşanan bu süreci nasıl yorumladıkları ve algıladıkları, çalışmanın esas konusunu teşkil etmektedir.

Bu çalışmada sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızayı nasıl etkilediği araştırılmıştır. Araştırmada toplumun sahildeki kentsel düzenlemeleri nasıl yorumladığı ve bu düzenlemelere yüklediği anlam ele alınmıştır. Araştırma çerçevesinde “Toplum bu süreci ve değişimi nasıl yorumlamaktadır?”, “Sahil kesimindeki değişimle beraber toplumsal hafıza nasıl biçimlenmiştir?”, “Katılımcıların kent kimliği hakkındaki algıları nelerdir?” gibi sorulara kent kimliği, kent kültürü ve toplumsal hafıza kavramları çerçevesinde yanıt aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Trabzon, coğrafi konumundan kaynaklı bir sahil şehri kimliğine sahip bulunmaktadır. Bu yüzden şehrin özellikle sahil kesiminde meydana gelen değişimler şehir açısından önem arz etmektedir. Literatürde bu alanda gerçekleştirilen akademik çalışmaların yeterli olmadığı göze çarpmaktadır. Yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde daha çok kent meydanları ve kentsel dönüşüm üzerine odaklanıldığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmada ise sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisi üzerine odaklanılmıştır. Yine kent özelinde sahillerin niteliğinin dönüşümüyle ilgili çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür.

Bu çalışma sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisini araştırmaktadır. Çalışmanın hedefi, sözü edilen bu düzenlemelerin bireyler için ne ifade ettiğini, bireylerin kentin çehresindeki değişimi nasıl yorumladıklarını ve kent kimliği konusundaki algılarını ortaya koymaya çalışmaktır. Ele alınan çalışma toplumsal hafıza ekseninde gerçekleştirilmiştir. Daha önce bu konunun çalışılmamış olması da araştırmanın özgün değerini ifade etmektedir.

Literatürde toplumsal hafızayla ilgili yapılmış çalışmalar vardır. Bunlardan Muratoğlu (2019)¹ yaptığı çalışmada deniz algısını ve Trabzon’un simgesel kıyılarının kent sakinlerinin anısı üzerinden ele almaktadır. Muratoğlu vaka çalışmasıyla beraber kullanıcı odaklı perspektiften konuyu ele almıştır. Kayahan (2024)² yaptığı çalışmada sanatsal anlamda İstanbul’u bir buluşma noktası

¹ Muratoğlu, Elif (2019), “**Deniz Algısını ve Kıyının Kamusallığını Kullanıcı Odaklı Bir Yaklaşım ile Okumak: Trabzon Kenti Örneği**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

² Kayahan, Merve Çalış (2024), “**Toplumsal Hafızanın Yeniden İnşası Bağlamında İstanbul Bienal Mekanları**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.

yapan İstanbul Bienali’ni mekân ve hafıza ilişki içerisinde düşünerek toplumsal hafızayı inşa etme sürecini ele almıştır. Durdu (2021)³ kentsel dönüşümün hafızaya etkisini toplumsal hafıza kavramı üzerinden ele almıştır. Kentsel dönüşümün sosyal yaşama etkisi, gibi başlıklar altında konuyu ele almıştır.

Ele alınan bu çalışmada kentsel mekânın toplumsal hafızayı nasıl şekillendirdiği ele alınmıştır. Trabzon kentinde son yıllarda altyapı çalışmaları öne çıkmaktadır. Kentte kullanılabilecek alanın sınırlı olmasından dolayı sahillerde genişletme çalışmaları beraberinde gelmiştir. Kazanılan alanda kentsel düzenlemelerle beraber toplum için yeni alanlar oluşturulmuştur. Yeni alan, bir yandan eski topografik yapının değişimini gösterirken diğer yandan yüklenen kamusal alan imajıyla birlikte toplumun dinlenme, eğlenme ve bir araya gelme ihtiyaçlarını karşılayan mekânlar konumuna gelmiştir.

Literatürde Trabzon’daki sahil düzenlemelerinin toplumsal hafızaya etkisini ele alan akademik çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Türkiye’de toplumsal hafıza üzerine yapılan araştırmalar genellikle mekânın hafıza ile ilişkisini tarihî yapılar, anıtlar veya müzeler bağlamında ele almaktadır. Ancak Trabzon gibi sahil şeridinde köklü dönüşümler yaşamış bir kentte, kıyı düzenlemelerinin bireylerin ve toplulukların hafızasına nasıl etki ettiği problemi araştırma konusu yapılmamıştır. Bu çalışma, söz konusu eksikliği bir nebze olsun gidermek üzere kaleme alınmıştır.

Durkheim ekolünden gelen Maurice Halbwachs’ın “Kolektif Hafıza” kuramına dayandırılan bu çalışmada toplumun gündelik yaşamdaki fenomenolojik deneyimlerin ortak yapısını ortaya koyarak sahildeki değişimin toplum nazarında nasıl yorumlandığı, bu değişimin kentsel hayata ilişkin alışkanlık ve değerlere nasıl tesir ettiği, kent kültürünü nasıl şekillendirdiği ve kent kimliği algılarında ne gibi bir değişim oluşturduğu incelenmiştir. Yomra ve Arsin ilçelerinde yaşanan değişimin benzer doğası çalışmanın örneklemine teşkil etmiştir. Trabzon evrenini temsil eden örneklemle birlikte sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisi araştırılmıştır. Araştırma sürecinin sonunda ortaya çıkan veriler kimlik, kültür, bilinç ve aidiyet gibi temalar üzerinden analize tabi tutulmuştur.

³ Durdu, Gülşen (2021), Kentsel dönüşümün Toplumsal Hafızaya Etkisi (Malatya örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü

1.3. Araştırmanın Problematiği

Sahildeki kentsel düzenlemeler kent kimliği açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca kent kimliğindeki dönüşüm tüm bu sürece ilişkin toplumsal hafızayı da yeniden biçimlendirmiştir. Bu çalışmada sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisi bağlamında başlıca cevap aranacak sorular şunlardır:

1. Kent kimliği hakkındaki sosyal algı nasıldır?

2. Sahildeki kentsel düzenlemelerle beraber kentte meydana gelen değişimlere bireyler ne anlam yüklemektedir?

3. Yaşanan gelişmeler toplumsal hafızayı nasıl etkilemiştir?

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Trabzon kentinin geçirdiği dönüşüm birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Şehircilik alanında yapılan çalışmalarla beraber birçok mevzu tartışmaya açılmıştır. Kent dokusunun zarar görmesi ve kent kimliğinin devamının sağlanması gibi konular en öne çıkan konu başlıklarındandır. Bu çalışmada kent kimliği ve kent dokusu konusundaki tartışmalara girilmemektedir. Çalışma kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisini araştırmayı hedeflemektedir. Toplumun kentte yaşanan bu değişimi nasıl anlamlandırdığını konu edinmektedir. Kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya etkisi birkaç başlığı içerecek şekilde ele alınmaktadır. Toplumsal hafıza, insanların gruplar halinde olaylara ilişkin ortak tecrübe ve düşüncelerini ifade etmektedir. Çalışmada katılımcıların kent kimliği hakkındaki sosyal algıları ve kent sahilinde meydana gelen düzenlemeleri nasıl yorumladıkları ele alınmıştır.

Katılımcıların kentte yaşanan süreci başından itibaren tecrübe etmiş olmaları ve doğrudan itibaren bu kentte yaşamış olmaları gerekmektedir. Bu sebeple araştırma, Trabzon ilinde yaşayan ve doğma büyüme Trabzonlu olan 65 yaş üstü katılımcılar ile görüşülmüştür. Yapılan araştırma Ocak 2023 ve Haziran 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup 20 kişiyle görüşülmüştür. Bu sayı araştırmanın sınırlılığını belirlemektedir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma *nitel yöntem* ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, bireylerin, inanç, görüş, davranış ve ilişkileri hakkında detaylı bilgi edinmeyi sağlayan bir yöntemdir. Bir araştırma problemi ekseninde insanların deneyimlerine ilişkin ayrıntılı açıklamalar sunmaktadır. Nitel araştırma, sosyal olayları keşfetmeye çalışır, bireysel deneyimleri ve grup normlarını tanımlamaya çalışmaktadır. Elde edilen veriler, açık uçlu sorulara, bunların metinsel açıklamasına veya saha araştırmalarına dayanmaktadır (Mack vd., 2005: 1-3). İnsana ilişkin algı ve olayları derinlemesine incelerken disiplinler arası ve bütüncül bir bakış açısı kullanmaktadır. Ele alınan sorunsal, yorumlayıcı yaklaşımla incelenmekte, olay ve olgular yorumlanırken insanlar tarafından onlara atfedilen anlamlara odaklanılmaktadır. Araştırmacı olay ve olguları bağlamından koparmadan incelemeye almaktadır. Çalışma grubu ve örneklem nicel araştırmalara göre nispeten düşük sayıda tutulmaktadır. Bu özellik, nitel araştırmalarda detaylı ve derinlemesine araştırma yapılmasına fırsat vermektedir. Nitel araştırma insanın inşa ettiği sosyal yapı ve sistemi derinlemesine keşfetmek için oluşturduğu bilgi üretme şeklidir (Baltacı, 2019: 370-371).

Nitel araştırmalar çeşitli sayıda kuramdan beslenen birçok disiplinin katkılarının biçimlendirdiği heterojen araştırma stratejilerini içermektedir (Çarpar, 2020: 691). Bu araştırma, fenomenolojik desen ve yorumlayıcı perspektif ile ele alınmıştır. Fenomenolojik araştırma deseni, kişilerin bir fenomen, olay ya da kavram ile ilgili deneyimlerinin ortak anlamını keşfetmeye odaklanan bir araştırma biçimidir. Fenomenolojik araştırmada araştıran kişi fenomen ile ilgili deneyimi olan kişilere ulaşır veri toplamaktadır. Toplanan verilerle araştırmacı bireylerin deneyiminin özünü ifade edecek kapsayıcı bir betimleme yapmaktadır (Creswell, 2021: 79).

Çalışmada nitel araştırma ve fenomenolojik desenin seçilme nedeni, sahildeki kentsel düzenlemelerin toplumsal hafıza üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleme imkânı sağlamasıdır. Fenomenolojik yaklaşım, insanların yaşadıkları mekânlar ve olaylarla olan deneyimlerini anlamaya olanak sağlamaktadır. Kentteki sahiller, toplumsal hafızanın yoğun biçimde şekillendiği mekânları oluşturmaktadır. Nitel araştırma ve fenomenolojik desenle, toplumsal hafızanın dinamiklerini, bireylerin perspektifinden ele alarak, kentsel düzenlemelerin toplumsal hafızaya olan etkilerini daha kapsamlı bir biçimde ortaya koymak mümkün olmuştur.

1.5.1. Veri Toplama Süreci ve Tekniği

Bu araştırmada *mülakat* tekniğinden, özellikle de *yarı yapılandırılmış mülakat* tekniğinden yararlanılmıştır. Görüşme veya mülakat, önceden hazırlanmış birtakım soruların görüşme esnasında sorulmasını ve bu sorulara karşılık katılımcıdan cevapların alınmasını içeren bir tür sosyal etkileşim olarak tanımlanmaktadır (Demir, 2014: 291). Yarı yapılandırılmış görüşme ise, araştırmacının önceden hazırladığı konu ve alana bağlı kalarak daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için ek sorular sorabilme fırsatı tanıyan bir görüşme türüdür (Yıldırım ve şimşek, 2016: 132). Bu çerçevede belli sorulara ek olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturularak katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlar Trabzon ili içerisinde ikamet eden örneklem grubunun içinde yer alan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubunu Arsin ve Yomra ilçelerinden toplam 20 katılımcı oluşturmaktadır. Bu ilçelerde kıyı kesimi dolgularla genişletilerek kentsel düzenlemeler yapılmıştır. Kentsel düzenlemeler eskisinden farklı olarak sahilde kamusal alan niteliğinde parklar, yürüyüş alanları meydana getirmiştir. Böylelikle atıl durumda olan hafriyat yığınları ve kullanışsız durumdaki alanda yeni bir kentsel mekân oluşturulmuştur. Toplumsal hafızanın oluşması için mekâna ve mekânla ilgili ortak tecrübelere ihtiyaç vardır. Yeni bir mekân yeni bir hafızanın oluşum sürecine işaret eder. Bu oluşumu gözleyebilmek için sahil düzenlemelerinin en fazla görüldüğü Yomra ve Arsin ilçelerinden katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler kamusal mekânlar ve kıraathanelerde yapılmıştır. Kriter rnekleme dahilindeki ilçelerden 65 yaş üstü erkek ve kadınlar ile mülakat yapılmıştır. Valilik izin onayı alınmış, araştırma ile ilgili araştırmacının önceden oluşturduğu etik onay katılımcılara bildirilmiştir. Katılımcıların rızası doğrultusunda mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecini hızlandırmak adına ses kaydı alınması için katılımcılardan izin alınmıştır.

1.5.2. Veri Analiz Tekniği

Sosyolojik analizin ana hedefleri farklı yaşam biçimlerini betimleyici şekilde, hermenötik, yani yorumlayıcı olarak açıklamak ve insanın failliği temelinde toplumsal yeniden üretimin gerçekleştiğini ortaya koymaktır (Giddens, 2019: 194). Bu alışma Giddens'ın ortaya koyduğu şekilde sosyolojik zlemeyi gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Veri toplama araçlarıyla birlikte toplanan verilerin özetlenmesi ve yorumlanması *betimsel analiz* olarak ifade edilmektedir. Bu nitel veri analizinde bulguları daha iyi ortaya koyabilmek adına katılımcıların görüşlerinden sık sık alıntılar yapılmaktadır. Burada amaç, bulguların, yorumlanarak ve katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak ortaya konulmasıdır (zdemir, 2010: 336).

Araştırmadan elde edilen veriler transkript edilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamında baştan sona okunarak değerlendirmeye alınmış, veriler okunduktan sonra temalar belirlenerek verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Temalar ve kodlar hem araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinden hareket edilerek hem de katılımcıların mülakat formundaki açık uçlu sorulara verdiği cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur.

1.6. Çalışma Grubu

Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik desen kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formuyla birlikte verilere ulaşılmıştır. Araştırmada katılımcıların belirlenmesinde *kriter örnekleme* kullanılmıştır. Kriter örnekleme araştırmacı tarafından belirlenmiş yahut daha önce hazırlanmış birtakım kriterleri karşılayan durumların çalışılmasıdır. Araştırmacı tarafından oluşturulan ölçütler belirlenerek bu ölçütlerin tipik özelliklerini taşıyan durumların derinlemesine araştırılmasını içermektedir (Baltacı, 2018: 254). Bu doğrultuda yapılan çalışmada katılımcıların çalışmanın örnekleme dahilinde seçilen Yomra ve Arsin ilçelerinde yaşamış olmaları ve 65 yaş aralığında olmaları ölçütünden hareket edilmiştir. Bu çalışmada düzenlemelerle ciddi değişim geçirdiğinden ötürü Arsin ve Yomra ilçeleri örneklem olarak çalışmaya dahil edilmiştir. İki ilçe de benzer dinamiklere sahiptir. Ayrıca örneklem grubunun kent sahilindeki değişimi deneyimlemiş olmaları gerektiğinden kriter örneklem baz alınmıştır. Bu bağlamda 65 yaş üstü ve kentin yerlisi olması kriterlerine uyan katılımcılarla görüşme yapılmıştır. Arsin ilçesinde 65 yaş üstü 5 erkek ve 5 kadın, Yomra ilçesinde de 5 erkek, 5 kadın olmak üzere toplamda 20 katılımcı ile görüşülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Kent, Kent Kimliği, Kent Kültürü

Bu başlık altında çalışmaya yön veren kentle ilgili kavramlar açıklanmaktadır. Söz konusu kavramlar toplumsal hafıza kavramıyla ilintili olacak biçimde sırasıyla izah edilecektir. Öncelikle kent kavramının tanımından yola çıkılacak, onunla bağlantılı, kentleşme, kent kimliği, kent kültürü ve kentsel tasarım kavramları tek tek açıklanacaktır. Ardından çalışmaya esas yön veren toplumsal hafıza kavramı açıklanacaktır.

2.1.1.Kent Kavramı

Toplumsal bir varlık olması sebebiyle insanlar birlikte yaşamaya mecbur kalmaktadır. Bu nedenle insanoğlu tarih öncesi dönemlerden beri çeşitli yerleşim birimleri inşa etmiştir. Yerleşim birimleri insanların ekonomik, dini, hukuki veya siyasi birtakım kurumsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla meydana gelmiştir (Vatandaş, 2008: 35). Kentler insanlık tarihindeki en önemli yerleşim tiplerinden birisi olarak önemini korumaktadır. Kent denildiğinde zihinlerde büyük ve gelişmiş yerleşim yerleri canlanmaktadır. Kentler köy ve kasabalardan daha büyük, hizmet ve ticaretin yoğun olduğu yerleşim alanlarıdır. *Kentbilim Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde Ruşen Keleş (Keleş, 1980: 67-68) terimle ilgili kapsayıcı bir tanım yapmaktadır:

Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgel, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi.

Kent kavramıyla ilgili tanımlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin Yunanca kentin karşılığı “polis”, Fransızcada “cite”, Arapçada “medine” ve Almandada “burgh” olarak isimlendirilmekte ve hepsinde kent kavramı “uygarlık”la eşdeğer bir anlama gelmektedir (Vatandaş, 2008: 38). Türkçede bu durum “kent” ya da “şehir” kavramıyla karşılanmaktadır. TDK

sözlüğünde “şehir” ve “kent” kavramları aynı anlamda kullanılmakta ve nüfusunun çoğunluğunun ticaret, sanayi, hizmet ile ilgili işlerle uğraşan, tarımsal etkinliklerin ya olmadığı ya da kısıtlı olduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır (URL). Fernand Braudel ise kenti şu şekilde tanımlamaktadır (Braudel, 2008: 120’den aktaran: Taşçı, 2012: 55):

Bir kent, ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir; tıpkı bunun gibi sadece bir ekonomi, ticaret, endüstri merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde kesiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekân görünümüyle karşımıza çıkar.

Böylelikle kentler kelimenin basit anlamıyla fiziksel unsurların üzerinde yer aldığı, mimari olarak yapılandırılmış mekânlar değildir. Kentler toplumsal ilişkilerin sarmaladığı, kendine özgü bir yaşam biçimi yaratan yaşam yerleridir. Bu yaşam biçiminin üzerinde kurulduğu alanlar olarak kentler karmaşık bir ağ yaratmıştır. Bunun içinde toplumsal kurumlar ve insan etkileşimleri her an kenti şekillendirmektedir.

Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili birçok teori bulunmaktadır. Kent nedir? Nasıl ortaya çıkmıştır? İşlevleri nelerdir? Gibi sorular basit biçimde cevaplanamamaktadır. Mumford’un da dediği gibi tek bir betimleme kentlerin embriyonik toplumsal çekirdek halinden günümüze kadar geçirdiği dönüşümleri karşılayamamaktadır. Bu yüzden kente yönelik tek bir tanımdan bahsedilmemektedir (Mumford, 2007: 13). Kentsel yerleşim yerlerinin ortaya çıkışı ile ilgili esas olarak üç genel yaklaşım göze çarpmaktadır. Bunlardan ilkinde göre, avcı-toplayıcı hüviyetinde olan topluluklar küçük tarım topluluklarından tarımsal *artı üretimle* birlikte ilk kentleri ortaya çıkarmıştır. Mezopotamya ve çevresinde tarımsal ürünün denetimi ve dağıtılması süreci kente özgün daha karmaşık toplumsal yapıyı meydana getirmiştir. Sümerlerde ön plana çıkan sur ve tapınaklar bu gelişmeler ekseninde ortaya çıkmıştır. İkinci yaklaşıma göre, materyallerin ticaret amacıyla mübadele edilmesiyle beraber doğan ticari ilişkilerden kentler ortaya çıkmıştır. Özellikle Anadolu’da ön plana çıkan obsidiyen taşları ticarete etkili olmuş, bunun sonucunda Çatalhöyük gibi kentsel yerleşim yerleri açığa çıkmıştır. Üçüncü ve son yaklaşıma göre, Göbeklitepe yerleşim yerinde, tarım ve ticaretten önce dinsel motivasyon tarihteki ilk kentleri yaratmıştır (Şahin, 2019: 84-85).

Kentsel yerleşim yerlerinin toprağın işlenmeye başlamasıyla ortaya çıktığı genel kabul gören bir fikirdir. Neolitik çağda toprağı işlemeye yarayan teknolojik materyallerin ortaya çıkması yiyecek fazlasını beraberinde getirmiştir. Bunun akabinde toplumsal örgütlenme biçiminde değişiklik meydana gelmiş ve bu durumun sonucunda ilk kentler ortaya çıkmaya başlamıştır (Özdoğan, 2012: 44-45). Yeterli besin üretimi ve tarım devrimiyle beraber ticarete dayalı ekonomik faaliyet büyük bir

nüfus artışını tetiklemiş bunun sonucunda Avustralyalı arkeolog Gordon Childe'in "kentsel devrim" dediği şey meydana gelmiştir (Niray, 2002: 5). *Yeni taş devri* olarak da bilinen bu dönemin özelliklerinin başında insanların ilkel tarım örneklerini vermesi ve bitkileri de ıslah etmeyi öğrenmesi gelmektedir. Bakır, tunç ve demir gibi madenlerin silah yapımında kullanılması askeri faaliyetleri geliştirmiştir. Bu doğrultuda kentsel yerleşimler *metal çağı*nda, askeri istilaların sonucunda fethedilen topraklarda kendisini göstermiştir. Bilinen örnekler arasında Neolitik dönemde Sümerlerin ilk kent örnekleri olan "urug" vardır. Benzer biçimde Anadolu ve Balkanlarda, Yunanlılar, Miletos ve Atina kentlerini kurmuştur. Köylülerin topraklarını ele geçirerek istila edip işgal ettikleri bölgelerde önce ilkel konumdaki insanlara boyun eğdirerek hâkim hale gelen bu antik devletler, daha sonra bu topraklardaki çiftçileri toprağa bağlı köle konumuna getirmiştir. Söz konusu kentte yaşayanlar pek tabii geri kalan halktan ayrıcalıklı bir yasal konuma sahip olmuştur. Sümerlerin kentte oturup Sümer soyundan olmayanların köylerde barınması buna en büyük örnektir (Begel, 1996: 7-9).

Tarihte ilk kentlerde siyasi hâkimiyet kurulduktan sonra, kentler büyüyüp ek işlevler kazanmaya başlamıştır. Saraylar, ordular ve tapınakların ilk örnekleri belirmeye başlamıştır. Kendilerine inananları zafere götürmüş olan tanrılar için bütün kentlere tapınaklar dikilmesi antik topluluklar arasında yaygın görülen bir davranış olarak bilinmektedir. Eski Mezopotamya'da bilhassa Sümerlerde kentler, etrafı surlarla çevrili, dar sokakları ve küçük evleri bünyesinde barındıran, merkezinde zigguratların bulunduğu yerleşim yerleri inşa etmiştir. Antik Mısır'a bakıldığında ise birbirinden bağımsız kentler bulunmaktaydı. Antik Yunan kentleri ise kırsal kesim için bir merkez anlamı ifade etmektedir. Bu yerleşim birimlerine "site" veya "polis" adı verilmekteydi. Bu yapılar bağımsız hukuki ve siyasi düzene sahip yerleşim yerlerini teşkil etmekteydi. Site veya polisler bugün devlet dediğimiz yapıya benzeseler bile günümüzdeki devletlerin yanında çok küçük kalmaktadırlar. Kentler birbiriyle savaşılmaya başlamış, bunun sonucunda yabancı istilalara değin hükümlanlığını koruyan Yunan devletleri hariç, bağımsız İlk Çağ kent devletleri ortadan kalkmıştır. Siteler zamanla önemini yitirmiş, sonraki yüzyıllarda Roma kentleri ön plana çıkmaya başlamıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 256-257; Begel, 1996: 10).

Roma kentlerinin tipik özellikleri arasında sütunlu caddeler, forumlar, arena, saray, amfi tiyatrolar, tapınaklar, kütüphaneler, hamamlar sıralanmaktadır. Roma kentinin bünyesinde bulunan bu yapısal özellikler imparatorluğun diğer kentlerine de sirayet etmiştir. Roma kenti adeta kent planlamasına bir kılavuz olarak yansıtılmıştır. Bu nedenle, Roma, modern kentlerin atası ve ilk taslağı olarak kabul edilmektedir (Yaylı ve Küçük, 2011: 128). Roma İmparatorluğu kent planlamasını politik bir araç olarak kullanmıştır. Roma'nın kent planlama anlayışında Antik Yunan kültürünün etkisi olmuştur. Roma antik Yunandaki anlayışı kendi yöntemiyle sentezleyerek ortaya

daha farklı bir kent anlayışını çıkarmıştır. Roma kentleri, yalnızca yaşam alanı değil aynı zamanda sosyo-politik bir örgütlenmeyi ifade etmektedir (Turgut, 2019: 297).

Roma sonrası dönemde iki önemli gelişme bulunmaktadır. Bunlarda ilki imparatorluğun ikiye ayrılması ve zayıflaması, ikincisi kent devlerinin ön plana çıkması sürecidir. Orta Çağ olarak adlandırılan bu dönemde Hristiyanlığın kurumsal hale gelmesi ve feodalizmin yayılması gibi önemli toplumsal olgular meydana gelmiştir. Bu dönem kentlerinin merkezinde kiliseler ve manastırlar bulunmakta, gündelik hayatın içindeki kamusal alan ve panayırlar da bu çerçeve etrafında şekillenmektedir. Bu dönemde Gotik mimari ve feodal beylerin surları ve şatoları öne çıkan mimari izler arasında bulunmaktadır. Avrupa karanlık çağını yaşarken İslam kentleri kendi aydınlanmasını yaşamıştır. Bu dönemde Avrupa'ya kadar yayılan İslam medeniyeti fethedilen yerlerde sentezci bir anlayışla hareket etmiştir. Cami, medrese gibi yapılar bu yeni yerler yıkılarak değil, mevcut yapıya entegre edilerek geliştirilmiştir. Bununla beraber Avrupa dışında kalan yerlerde İslam kimliği ve mimarisi kendisini daha belirgin kılmıştır (Şahin, 2019: 88-89). Öte yandan genel anlamda İslam kentlerini Batı kentlerinden ayıran temel unsur yaşam tarzıdır. Batıda açık yaşam tarzı egemenken İslam kentlerine bakıldığında mahremiyet önemli bir yer kaplamaktadır. Kamusal ve özel kentsel mekânlar birbirinden ayrılmıştır (Taşçı, 2012: 62).

Modernleşme sürecinin baş aktörü olarak bilinen “burjuva” insan tipi hayatını idame ettirebilmek için feodal beylerden kaçmış ve Hindistan gibi uzak yerlerden getirdikleri mallarla para kazanmıştır. Zamanla kendi kentlerini inşa etme gücüne erişen burjuva, Orta Çağ'ın ekonomik örgütlenmesinde toprak haricinde bir zenginlik kaynağı yokken ticaretle uğraşarak ayrıcalıklı konumlarını inşa etmeye başlamışlardır. Kendilerini “*burgensis*” olarak adlandırmışlar, hâkim güç konumundaki din adamlarından belli birtakım şartlar talep etmişlerdir. Güvenli bir ortam talebinde bulunan burjuva giderek *kale devleti* olarak bilinen küçük Orta Çağ kentlerinde oturma hakkı elde etmişlerdir. Sayılarının artmasıyla birlikte eski kent yakınında kendi kentlerini inşa etmişlerdir. Hukuk kurallarının feodal yapı lehine işlemesi bir diğer sorundur. Özel mülkiyetin dokunulmazlığı ve kendi ticaret kurallarıyla beraber özerk yönetimlerini şimdiki anlamıyla belediyeleri kurmuşlardır (Durdu, 2018: 112-113).

Kentlerin günümüz anlamındaki gelişimi *Sanayi Devrimi* ile gerçekleşmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte kentler büyük sanayi merkezleri halini almış, köyden kente göçler artmış, bu durum hızlı bir kentleşme eğilimini başlatmış ve hızlı kentleşmeyle beraber büyük kent kuruluşları ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan sanayileşme süreci kentlerin gelişmesi için bir kilometre taşı niteliğindedir. Hızlı gelişme günümüzde de devam etmektedir. Bugün hızlı sanayileşme ve kentleşme sürecinin sonucunda kent ve kentsel yaşamla ilgili birçok problem çözüme kavuşturulmaya

çalışılmaktadır. Kentle ilgili yenileme, yeniden inşa ve imar planları kent planlamasının odak noktası olmuştur (Yörük, 2006: 35-36). Sanayi devrimi ve onunla eşzamanlı diğer tarihsel dönüşümlerle birlikte kentlerin yapısında değişim meydana gelmiştir. Aktüel olarak kent tanımı yapılırken ölçüt olarak birçok değişken ele alınmaktadır. Sanayi, iş olanakları, idari yapı, ekonomik yapı ve nüfus yoğunluğu bu değişkenlerin başında gelmektedir (Erol, 2019: 422). Sanayi devrimi sonrasında gerçekleşen hızlı büyüme beraberinde birçok problemi getirmiştir. Bu problemlere çare aramak amacıyla çeşitli ütopyalar yaratılmıştır. 19. Yüzyıl kent ütopyalarına sahne olmuştur. Kent ütopyaları insan ve doğa arasındaki sağlıklı ilişkinin tesis edilmesini ve daha sağlıklı kent yaşamı standartlarını amaçlamıştır. Bunun ilk örneği Owen'dır. Robert Owen Abd'de komünal bir yerleşim kurmak istemiş fakat sonuçsuz kalmıştır. Charles Fourier, Etienne Cabet, Jean Baptiste Godin bu dönemin diğer ütopycıları arasında yer almaktadır (Tekkanat ve Türkmen, 2018: 117-118). Bu isimler maddi kaynak kaygısının olmadığı, sosyalist bir örgütlenme içinde, herkesin mutlu olduğu bir ütopya arayışına girmişlerdir. Kentsel ütopyalar uygulamada birkaç spesifik örnekle sınırlı kalmıştır (Sekman, 2017).

2.1.1.1.Sosyal Teoride Kentler

Sosyolojinin kurucuları Durkheim, Weber ve Marx kent konusunu farklı yönleriyle ele almıştır. Durkheim'da belirli bir kent tanımı olmamakla birlikte, kentleşme gittikçe artan biçimde bireysel yaratıcılığı teşvik edecek ve ekonomik gelişmeye sebep olacaktır. Diğer yandan nüfusla beraber artan iş bölümü organik dayanışmada artışa sebep olurken, sanayi toplumuna geçişle beraber geleneksel etkinin gücü azalmakta, sosyal düzensizlik ve *anomi* ortaya çıkmaktadır. Anomi, kolektif güce olan bağlılığın zedelenmesi sonucunda ortaya çıkan sosyal düzensizliktir. Organik dayanışmaya dayanan topluluklarda anomi doğal olarak ortaya çıkmaktadır (Turner vd., 2017: 362-363). Marx için tarihsel materyalizm görüşüne istinaden bir sonraki aşamanın gerçekleşmesini sağlayacak bir uğrak olarak modern kapitalist kent kavrayışı bulunmaktadır. Kentler kapitalist üretim modelinin merkezi iken diğer yandan burjuva ile proletarya arasındaki çatışmanın tezahür ettiği alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Weber ise daha çok Orta Çağ kentleriyle ilgilenmiş ve kentlerin feodalizmden kapitalizme geçişte itici bir güç olduğunu belirtmiştir (Tatlidil, 1992: 35-36).

Weber, kenti yapısal düzeyde düşünmüş ve sosyal yapı ve toplumsal kurumları tüm yönleriyle ele almıştır. Ona göre kent, sosyolojik açıdan anonim niteliğinde olan, belirli bir hükümlanlık alanına sahip, askeri kontrolü elinde tutan siyasi ve idari yapılanma ve ekonomik açıdan pazar merkezidir (Turut ve Özgür, 2018: 5). Kent, savunma amaçlı bir kale, özelleşmiş bir hukuk, özerklik ve kendi kendini yönetim, kentte yaşayanların katıldığı sivil ve demokratik ortam unsurları içermelidir (Weber, 2010: 109). Georg Simmel, kenti yeni bir kişilik türünün tezahür ettiği gayrişahsi ilişkilerin

egemen olduğu bir mekân olarak ele almaktadır. Burada insanlar kültür, toplumsal güçler ve teknik gibi dışsal güçler karşısında kendi özerkliğini korumak için birtakım davranış şekilleri geliştirmektedir. Kentli insanın sınırları iç ve dış uyaranlar tarafından şiddetli bir biçimde uyarılmaktadır (Aydoğan, 200: 168). Kent insanı uyaranlar karşısında artık kalbiyle değil zihni ile tepki vermektedir. Bu rasyonel anlayış bireyin kentsel yaşamın yoruculuğuna karşı koruma vazifesi görmektedir. Kentsel hayat para ekonomisinin kabul gördüğü dakiklik, tamlık ve hesaplanabilirlik unsurlarının egemen olduğu alandır. Neticede kentsel yaşam bezgin bir kentli kişilik yaratmıştır (Özyurt, 2007: 114).

Chicago Okulu tam da kente özgü her türden ekonomik, kültürel, sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla Chicago kentini incelemiş ve gözlemlerini kent kuramı haline getirmişlerdir. Kentleşmenin 20. yy tipik özelliği ve moderniteye tabi olduğunu ve modernleşme ile kentleşme ilişkisinin 20. yy. toplumsal dönüşümünün başat unsuru olduğunu belirtmişlerdir. Toplumsal ilişkilerin incelenmesi için kenti laboratuvar olarak görmüşler, betimleyici yaklaşımda bulunmuşlardır (Türk, 2015: 47-48). Robert Park kenti insan doğasının bir ürünü olarak tanımlamaktadır. Kentler insan davranışlarının nasıl şekillendiğini ortaya koymaya yarayan laboratuvar niteliği kazanmaktadır. Bu laboratuvardan çıkacak sonuçlara göre kentteki sorunlar çözüme kavuşturulacak ve insan davranışları denetim altına alınabilecektir (Okan, 2011: 309).

Ernest Burgess çalışmalarında kentlerin genişlemesini konu edinmiştir. Chicago şehrini inceleme altına alarak kentte mekân kullanımının nasıl olduğunu açıklamıştır. Bu açıklama tarzı eş merkezli daire kuramı olarak ifade edilmektedir. Bu anlayışa göre kentsel arazinin kullanımı düzenli biçimde beş bölgeye ayrılmaktadır. İlk dairede oteller, iş merkezleri ve finansal kurumları içeren merkezi işyeri bölgesi, ikinci bölge göçmen yerleşim yeri ve niteliksel açıdan kötü olan geçiş bölgesidir. Daha sonra bunu işçi yerleşim yerleri, üst sınıf ve memur yerleşimi, son olarak da beşinci bölgeyi banliyöler oluşturmaktadır (Güneş, 2019: 37).

Louis Wirth'e göre modern kentleşme insanlığın yeni varoluş biçimini ifade etmektedir. Kentte oturanların birbiriyle olan ilişkileri kısa ve amaca yönelik birlikteliklerdir. Bu durumu ikincil ilişkiler olarak kavramsallaştırmakta ve güçlü topluluk ilişkilerinden farklı bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Ferdinand Tönnies, Wirth'den önce yakın ve uzun süreli, geleneksel ilişkilere dayanan cemaat ve kısa süreli ve zayıf ilişkilere dayalı cemiyet ayrımını yapmıştır. Cemaatten cemiyet tarzı yaşantıya geçiş süreci kaçınılmazdır. Değişimin niteliği ona göre araçsal ve bireycilik yönünde gerçekleşmektedir (Giddens ve Sutton, 2014: 128).

20. yüzyılın ilk yarısından 1970li yıllara gelindiğinde dünyadaki toplu durum değişmiştir. Chicago Okulu açıklamaları değişen dinamikler karşısında yetersiz kalmıştır. Bunun yanında kentsel mekândaki eşitsizlikleri doğal varsaymasından ötürü eleştirilmiştir. Yeni Marksist kurama öncülük eden Henri Lefevbre'ye göre her toplum kenti mekânını üretmekte, kentsel mekânın üretilmesi de sosyal ilişkilerin yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Toplumsal mekân, onun kavrayışında toplumsal güç ve üretim tarzının yansımaları ifade etmektedir (Altunay, 2023: 70-71). Bunun sonucunda gündelik yaşamda şiiirsellik ve ahlaki anlam yitirilmiştir. Kapitalizm tüm bu şiiirselliği teknik ve ekonomik olanın lehine kovmuştur. Bunun sonucunda modern dünyada gündelik yaşam kof, ruhsuz bir hal almıştır. Kentsel mekân estetikten arındırılmış ve meta haline gelmiştir (Giddens, 2022, 107-108). David Harvey'e göre kentsel yapı, kapitalist sistemin durmadan kar yapma ve kazanç sağlama amacının ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik yapı, ekonomik düzeyin işlerliğine yarayan ve onun emrine amade konumda bulunmaktadır. Kentler ve içinde bulundurduğu kurum, yapılar ve mekânlar doğrudan kapitalizme hizmet edecek biçimde düzenlenmiştir. Okul, fabrika, AVM'ler, parklar bu anlayışa göre biçimlenmiştir (Bıçkı, 2006: 116-117). Neo-Marksist diğer bir isim olan Manuel Castells'e göre, kentsel yapı, kolektif tüketimin merkezi ve işçileri ertesi güne çalışmaya hazırlama işlevi olan mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentler bu toplumsal yeniden üretim amacını yerine getirirken eğitim, sağlık, konut, altyapı gibi unsurlar yardımcı olmaktadır. Kolektif tüketim alanlarındaki herhangi bir aksama sistemin işleyişini zora sokacak ve belki de toplumsal hareketlere sebep verecektir. Bu tehditleri engellemek adına devlet kolektif tüketim alanlarına yaptığı müdahaleler ile kontrolü sağlamaktadır (Güllüpnar, 2012: 16).

2.1.2.Kent Kültürü

Kültür, “insanoğlunun toplumun bir üyesi olarak sahip olduğu ahlak, inançlar, bilgi, sanat, gelenekler gibi alışkanlıkları ve becerilerini kapsayan bir bütündür.” (Taylor, 1958: 269'dan aktaran Oğuz, 2011: 137). Kültür veya kültürel sistem yaşamımızı anlamlandıran bir sistemdir. İnsanlığın sahip olduğu deneyim, tecrübe ve değerleri fiziksel çevreye yansıtarak yaşam biçimini ve davranışlarımızı şekillendirmektedir. Bu durum mekânı algılama ve kullanmada da geçerli olmaktadır. Kentsel mekân bu bağlamda toplumun değer yargılarının ve tecrübelerinin vücut bulduğu bir ortam sunmaktadır (Erdönmez ve Akı, 2005: 69).

İnsan kültürün yaratıcısıdır ve insanların birlikteliğinin olduğu yerde ilişkiler ağı ve kültür olmazsa olmazdır. Dolayısıyla insan eliyle yaratılan kentte bir kültür haznesini içinde barındırmaktadır. Kentleşmeyle beraber ilişkiler sistemi yeniden düzenlenir ve bu ilişkiler sisteminin ve yeniden örgütlenen kültürün mekânı olarak kentsel yaşam karşımıza çıkmaktadır. Yeni değerler ve yeni yaşam tarzları esasında kent kültürünün ürünüdür ve kentsel mekânda ortaya çıkan

unsurlardır. Bu anlamda kent kültürü kendine özgü bir hayat tarzını yansıtan kentlilerin kültürünü ifade etmektedir. Kent ve kültür bu manada iç içedir. İnsan ve kentin karşılıklı etkileşimi sonucu oluşmuştur (Alver, 2019: 177-178).

Sanayi devriminden sonra kentleşmede yaşanan artış “kent kültürü” kavramını gündeme getirmiştir. Kentleşme süreci fiziksel çevreye yansımından öte toplumu da etkileyen bir süreçtir. Sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla dünyada kentlerin sayısı artmıştır. Kentlerin büyümesi sonucunda iş bölümü ve uzmanlaşma artmıştır. Toplumsal kurumlarda da dönüşümler meydana gelmiştir. Kent kültürü insanların bu değerleri içselleştirmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. O halde kent kültürü, kentleşmeyle beraber ortaya çıkan ve kent sakinlerinin benimsediği değerler ve maddi-manevi her türlü oluşumu ihtiva eden bir toplumsal olgudur ve sabit değil devamlı bir süreçtir (Nacak, 2017: 103).

Kent kültürünün genel ve özel olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Genel boyutu kentlilik bilincine gönderme yaparken, özel boyutu onu diğer kentlerden ayıran kendi özel kent kültürüne gönderme yapmaktadır. Kent kültürünün genel boyutu, bireyin sadece yaşadığı kente ilişkin tutum ve davranışı değil, ülkenin ya da dünyanın herhangi bir kentinde göstermek durumunda kaldığı tutum, davranış ve anlayış şekillerini ifade etmektedir. Yani kent kültürünün genel boyutunda evrensel ilkeler öne çıkmaktadır. Kent kültürünün özel boyutunda kentlerin tarihsel gelişim sürecinde kendilerini diğer kentlerden ayıran farklılıklar bulunmaktadır ve burası kent kimliği kavramıyla paralel bir unsurdur (Belli ve Aydın, 2017: 425). Kentin tarihsel süreçte sahip olduğu, tarihinin ve doğasının öteden beri koruyup miras bıraktığı birikim kent kültürünün muhtevasını oluşturmaktadır. Kent kültürünün bu bakımdan kent kimliği ile arasında yakın bir etkileşim bulunmaktadır. Kentin öteden beri devraldığı bu miras kentin tarihsel sürekliliğini koparmadığı müddetçe kent kimliğine katkıda bulunmaktadır. Bu etkileşim iki yönlüdür. Kenti oluşturan sahip olduğu kültür varlığıdır, kültürüne katkıda bulunan o kentin sahip olduğu kimliktir. Nihayetinde kentsel kimlik, kent kültürünün temel ögesini teşkil etmektedir. (Koçak, 2011: 263).

Kentler dar anlamıyla içinde barındırdığı sakinleri için bir barınak olmaktan ziyade maddi ve manevi ihtiyaçlarına cevap veren bir alanı teşkil etmektedir. Kent kültürü, farklı kültürlerden gelip bu ortak mekânda buluşanların diğer kentlilere karşı sorumluluk ve haklarını bilerek kente özgü yaşam kültürüne uyum sağlamasını ifade etmektedir. Burada önemli bir husus daha bulunmaktadır: Kent sakinlerinin kent kültürünü benimsemesinde ve yaşatmasında kentli bilinci önemli bir kavramdır. Kent sakinlerinin kentin kimliğini ve kent kültürünü koruyup sonraki nesle taşıması için bu bilinç önemlidir. Bu bağlamda kentteki sivil ve tüzel aktörlere önemli görevler düşmektedir (Kurt, 2011: 266-267). Kent kültürünün korunması ve geliştirilmesinde genel olarak dört aktör

bulunmaktadır. Bunlardan ilki uluslararası topluluklardır. Kentlerin simgesel yapıları insanlığın ortak mirası olarak düşünülmekte ve bu mirası koruyan uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır. Diğer aktör devletler ve yerel yönetimlerdir. Son ve en önemli aktör ise kentlilerdir. Kentlerin asıl sahipleri kentte yaşayan insanlar olmakla birlikte bundan doğan ödev ve yükümlükleri bulunmaktadır. Kentlilik bilinci gereği bunları yerine getirmeleri beklenmektedir (Keleş, 2014: 15-16). İnsanlarla kurdukları kent arasında sebep ve sonuca dayalı bir etkileşim bulunmaktadır. İnsanların yarattığı kentler ve kentsel mekânlar onların yaşamını şekillendirmektedir. Kentsel mekân tasarımları insanların yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir (Oğuş ve Toy, 2021: 56).

2.1.3.Kent Kimliği

Kimlik kavramı, antropolojiden siyaset bilimine, edebiyattan sosyolojiye kadar birçok disiplini ilgilendiren bir kavram niteliğindedir. Üzerinde uzlaşılmış bir “kimlik” tanımına yer vermek zordur. Kimlik, kişinin veya nesnenin bir aidiyeti, benzersiz olması ve kişinin hangi kişi olduğu gibi anlamları içermektedir (Dalbay, 2018: 162). Kimlik kavramı sadece şahısları tanımlamakla sınırlı bir kavram değildir. Tıpkı insanlar gibi kentlerin de birer kimliği bulunmaktadır. Kentleri sahip oldukları özellikleri bakımından tanımlamak için “kent kimliği” kavramı önemli bir yere sahiptir (Topçu, 2011: 1052).

Kent kimliği, “kent tasavvurunu biçimlendiren, kentin kendine özgü nitelikler taşıdığı, fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik ve tarihsel faktörlerle biçimlenen ve kent sakinlerinin yaşam tarzının oluşturduğu uzun bir sürecin sonucu ortaya çıkan anlamlı bir bütünlüktür” (Koyuncu, 2013: 157). Kentsel kimlik, kendini koşullara göre güncelleyen ve geçmişten geleceğe uzanan köklü bir bütünlüğü ifade etmektedir. Kentler uzun yıllar boyunca biçimlenmekte ve oluşumuna birçok faktör etki etmektedir. Kentlerin sahip olduğu coğrafi özelliği, tarihi dokusu, mimarisi, gelenekleri ve kent sakinlerinin yaşam tarzı, kent kimliğini meydana getiren etmenlerin başında gelmektedir (Güler vd., 2016: 91). Kent kimliği, bir bütün olarak yapay ve doğal çevre özelliklerinin oluşturduğu çevresel kimlik ile toplumsal kimliğin etkileşiminden meydana gelmektedir. Kültürel düzey, mimari, sosyal yapı ve coğrafya, demografi, iklim, jeopolitik konum, deniz ve karayolu bağlantısı, ekonomik yapı gibi birçok etken yukarıda belirtilen doğal ve yapay çevrenin unsurları arasında yer almaktadır. Bu etkenlerin farklılığına göre kentleri birbirinden ayırıp tasnif etmekte kullanılan özellikler o kente özgün kimliğini vermektedir. Kent kimliği, bir tarafta içinde doğal çevre, topografik durum ve iklim koşulları gibi özelliklerin tamamını kapsamaktadır. Diğer tarafta yapay çevre ise yerleşim binaları, sokaklar, caddeler, meydanlar ve kentsel donatıları kapsamaktadır (Es, 2007: 49). Sahip oldukları tarihi doku, doğal kaynaklar, coğrafi konum ve kültürel değerler kentlere kimlik kazandıran en önemli unsurları teşkil etmektedir. Örneğin kıyı şeridinde bulunan bir kent sahil kenti kimliği

kazanmakta ve diğer kentlerden bu bakımdan farklı bir niteliğe sahip olmaktadır (Güneroğlu ve Bekar, 2017: 581). Kentsel kimlik bileşenleri özetle dört başlık altında toplanmaktadır. Bu bileşenler doğal çevre bileşenleri, yapay çevre özellikleri, sosyo-kültürel çevre özellikleri ve sosyo-ekonomik özelliklerdir. Doğal çevre özellikleri coğrafi ve topografik özellikler, iklim ve bitki örtüsü ve jeolojik özelliklerden müteşkil bulunmaktadır. Yapay çevre özelliklerini yapılar, yollar, kenarlar, bölgeler, işaret öğeleri, odak noktaları oluşturmaktadır. Sosyo-kültürel özellikler demografi, kurumsal yapı, tarihsel ve kültürel özellikleri kapsamaktadır. Son olarak sosyo-ekonomik özellikler altında kentin işlevsel özellikleri, ekonomik durum ve istihdam koşulları bulunmaktadır (Perihan ve Aşur, 2020: 167).

Bireyin çevresini tanıması için bir imge geliştirmesi gerekmektedir. Yolunu bulması ve rahatça hareket edebilmesi için zihninde dış dünyanın bir temsili biçiminde bulunan imgeye ihtiyaç duymaktadır. Kentlerin tasarımı, düzenlenişi, görünümü ve mimari özellikleriyle insanlarda bıraktığı genel intiba, “kentsel imge” kavramıyla ifade edilmektedir. Kentsel imge, kimlik, yapı ve anlam olmak üzere üç temel bileşenden oluşur. Kimlik, kentin tekliğini veya özgünlüğünü ifade ederken; yapı, çevrenin, gözlemci yani insanlarla olan mekânsal ve dokusal ilişkisini içerir. Anlam ise, kent sakinlerinin kente dair pratikte kurdukları duygusal bağı ifade eder. Bu nedenle kentlerin geleceğe aktarılması ve kent sakinlerinin zevklerine hitap etmesi için kentsel imgenin bütünlüğüne yoğunlaşılması gerekmektedir (Lynch, 2022: 4-9). Kent kimliği kentin kişilere sunduğu sosyal, kültürel ve mekânsal öykülerin toplamı niteliğindedir. Bu anlamda kent imgesi, kentin kimliğinin ve toplumsal belleğinin oluşmasında etkin olan bir süreçtir (Topçu, 2011: 1051-1052). Mimarlığı tam da bu çevreyi görünür kılma çabası olarak gören Lynch’e göre fiziksel unsurlardan müteşkil kent imgesi, yollar, kenarlar, bölgeler, odak noktaları ve işaret öğeleri olmak üzere beş başlık altında toplanmaktadır. Bunlar aynı zamanda yapay kimlik elemanlarını ifade etmektedir. Yollar, bireyin yani gözlemcinin kentin diğer çevresel öğelerle ve bütünle olan ilişkisini kavrama noktalarıdır. Sokaklar, toplu taşıma alanları ve demir yolları buna birer örnektir. Kenarlar, kenti ikiye bölen sahil ve kıyılar gibi somut öğelerdir. Bölgeler, kentin büyük ölçekli bölümünü oluşturan, mekânsal karakteristiğiyle tanınan yerlerdir. Odak noktaları, bireyin kente girebilmesine olanak sağlayan noktalardır. Kavşaklar, odak noktalarına örnek teşkil etmektedir. İşaret öğeleri ise, bir bina, bir dağ ya da bir dükkân gibi kolay tanınan unsurları ifade etmektedir. Bu beş öge birbiri içinden geçmekte dolayısıyla bağımsız olarak düşünülmemektedir (Lynch, 2022: 52-54).

Her kent kendi yapısına uygun bir imaj ve kimlik kazanmaktadır. Kent kimliğinin oluşumu zamana bağlı bir unsurdur ve yaşanan değişimlerle şekillenen dinamik bir yapıya sahiptir. Kentlerin yüzyıllara dayanan bir tarihi ve ruhu vardır. Sahip oldukları kimlik, ruhu ve hafızasıyla kentler bir karakter kazanmaktadır. Bu kimlik ve ruh, içinde yaşayan insanlara kentlilik bilinci kazandırmaktadır. Bu ruhun yok olması kentlerin de yok oluşu anlamına gelecektir (Alver, 2017: 22-

24). Spesifik bir kent kimliğinden bahsedilebilmesi için kente ait verili öğelerin tarihsel süreçte önceki gelişmelerle birlikte bir süreklilik içinde olması gerekmektedir. Çağdaş manada kentin kimliğine kavuşabilmesi, geçmişindeki bu özelliklerle kaynaşması ve uyum içinde bulunmasından geçmektedir (Biol, 2007: 47). Kent kimliğinde fiziki çevrenin önemi oldukça büyüktür. Öte yandan kentlerin sahip olduğu bütün bu özelliklere anlamını veren insandır. Dolayısıyla kent kimliğinin anlam kazanmasının ve kentin sahip olduğu imajın merkezinde toplum bulunmaktadır. İnsan kentle iç içe geçmiş, ondan etkilendiği gibi onu da etkilemiş ve biçimlendirmiştir (Alver, 2017: 25).

Kentin kimliğini o kentte yaşayan insanların faaliyetleri ile oluşturdukları fiziksel ve sosyal yapı oluşturmaktadır. İnsanlar, binalar, parklar ve meydanlar inşa ederken bir yandan o mekânlara kendi kimliğini vermektedir. Bunun sonucunda mekânsal bir kimlik oluşmaktadır. Böylece kentlilerin kimliği ile kent arasında bir bütünleşme yaşanmaktadır. Kentin kimliğine kavuşması açısından sahip olduğu doğal çevresi de önem arz etmektedir. Kentlerin kurulmasından bu yana doğal faktörler kentsel kimlik üzerinde etkili olmaktadır. Jeomorfolojik, topografya, bitki örtüsü, su kaynakları, kentin kimliğine kavuşması açısından ilk sırada gelen doğal faktörlerdir. Kısacası kentleri sırf beşerî oluşumlar olarak görmemek gerekmektedir. Neticede kentin arka planını doğal çevresi oluşturmakta, ön planda mimari ve beşerî unsurlar gelmektedir. Kentlerin gelişmesi ve kimliğinin muhafaza edilmesi için hem içinde yaşayan sakinlerinin yani toplumun değer sisteminin hem de doğal çevre varlıklarının bir bütün içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kent açısından hem ekonomik hem kültürel bir yıkım söz konusu olmakta hem de sahip olduğu kentsel kimliği kaybetmektedir (Oğurlu, 2014: 286-288). Özellikle 20. Yüzyıldan sonra hızla küreselleşmeye başlayan dünyada toplumsal değişimin ivmesi artmış, bu değişim ve dönüşüm, beraberinde hiçbir ayırt edici özelliği olmayan yapıları getirmiştir. Kendine özgü, eşsiz ve birbirinden farklı kılan unsurların giderek anonimleşmesi sonucunda kentler birbirine benzemeye başlamış ve onların alametifarıkası sayılan özelliklerin sayısı giderek azalmış, kentler tekdüze bir anlayış ile birbirine benzemeye başlamıştır. Hızlı değişim ve dönüşümler zamanla kentlerin sahip oldukları kimliği örselemektedir (Perihan ve Aşur, 2020:166).

Küreselleşme süreci kentlerin “işletmecî anlayış” ile şekillendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu anlayış, kentleri tıpkı bir işletmenin yaptığı gibi “pazarlanabilirlik” özelliği ile ele almakta ve yerel yönetimler kentleri birer rant aracı olarak görmektedir. 1980’li yıllardan itibaren kentler birer işletme gibi ele alınmaya başlanmıştır. Bu anlayışla birlikte kentsel kimlik hızla tahrip olmaya başlamıştır. Kentin geleneksel dokusuna sahip çıkmak yerine artan sayıda yabancı ve tek düze uygulamalar, kent kimliğini olumsuz etkileyen faaliyetlerin başında gelmektedir. Bunun en somut örneklerini geleneksel Arnavut kaldırımlarının kaldırılarak yerine giderek artan bir biçimde yapay ve kesme beton taşların kullanılmasında veya asfalt zeminler inşa edilmesinde görüyoruz (Ulu ve Karakoç, 2004: 63-64).

Kimlik unsuru, kente özgünlüğünü ve tanınırlığını veren başlıca unsurdur. Bu sebeple kent planlamasında kimlik unsurunu korumak için önlemler alınması elzemdir. Alınacak önlemlerle kentlerin özgünlüğü korunarak kent kimliğinin sürekliliğinin sağlanmasında önemli adım atılmış olacaktır. Bunun için öncelikle kentlerin sahip olduğu kimliği meydana getiren doğal ve kültürel bütün öğelerin tespit edilmesi ve kentsel politikaların buna göre şekillendirilmesi gerekmektedir (Kiper, 2012: 72).

2.1.3.1. Trabzon'un Kent Kimliği

Trabzon, ismi kelime olan Trapez/Trapezos'dan gelmiştir. Bu kelime Grekçede masa anlamına gelmektedir. Bu isim tarihte ilk olarak Yunan komutan ve filozof Ksenophon tarafından kullanılmıştır (Köse, 2009: 33). Tarihçilere göre Trabzon şehrinin kuruluşu M.Ö. 2000 yılına dayanmaktadır. Erken tarih dönemlerinde coğrafi avantajı ve ticaret yollarındaki hâkimiyeti sebebiyle birçok milletin hâkimiyetine girmiştir. Bunlar arasında Miletliler, Medler ve Romalılar bulunmaktadır. Trabzon tarihinde Miletliler kentin ilk hâkimi olarak bilinmektedir. Miletliler M.Ö. 756 tarihinde kenti ele geçirmiştir. Daha sonra İskitlerin akınlarıyla harap edilen şehir sonraki yıllarda Medlerin eline geçmiştir (Pural, 1995: 12-14).

Milattan önce 500 yılları Trabzon'da Persler dönemi olarak anılmaktadır. Pont Satraplığı olarak anılan bölgede merkez olan kent, Perslerin Yunanlara kaybetmesiyle el değiştirmiştir. Sonraki süreçte özerk hale gelen kenti Büyük İskender M.Ö. 332 tarihinde hâkimiyetine almıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra Mitridates Krallığı'na geçen kent daha sonraları Roma İmparatorluğu sınırlarına dahil olmuştur. İmparator Hadrianus zamanında kentte dalgakıran ve büyük bir liman yapılmıştır. Liman özelliğinden dolayı çeşitli saldırılara uğrayan kent en son Roma yıkıldığında onun halefi olan Bizans bünyesine katılmıştır. İslamiyet'in Türkler tarafından kabulünden sonra Bizans ve Türk etkileşimi artmıştır. İki tarafın zaman zaman mücadele ettiği bu dönemde kentin kontrolü iki taraf arasında sıkça el değiştirmiş, en son hâkimiyet tekrardan Bizans'ta kalmıştır. 10. yüzyıla kadar bu şekilde devam eden mücadeleler Bizans-Sasani-Arap üçgeninde önemli olaylara sahne olmuştur. Bu mücadelelerde Kuman, Peçenek, Bulgar ve Kıpçak Türkleri aktif bir rol oynamıştır (Öksüz, 2005a: 17-20). Sasanileri ortadan kaldırmasıyla Araplar Karadeniz sahillerine kadar akınlar düzenlemiş fakat bu bölgenin hâkimiyeti yine Bizans'ta kalmıştır. Dördüncü Haçlı seferlerine kadar olan süreçte Trabzon toprakları Bizans'ta kalmıştır. 12. yüzyılda Bizans'ın Latin ve Grekler'in akınlarıyla otoritesi zayıflamaya başlamıştır. Doğrudan olmamakla birlikte bu olaylardan sonra Gürcü Kraliçesi Tamara'nın desteğiyle Aleksios ve David Komnenos kardeşlerin Bağımsız Trabzon İmparatorluğu'nu kurdukları bilinmektedir (Ayönü, 2008: 16-17). Trabzon kenti Osmanlı

zamanında Türk hâkimiyetine geçmiştir. 1461 yılında Batı Karadeniz illerini sırayla fetheden Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında Trabzon'u kuşatmış ve teslim almıştır. Kenti teslim aldıktan sonra Fatih ilk olarak burayı sancak haline getirmiştir. Trabzon sırasıyla Erzincan-Bayburt, Anadolu vilayeti Vilayet-i Rumu Hadis ve Erzurum Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Son olarak Batum-Trabzon Beylerbeyi halini almıştır (Öksüz, 2005b: 97-100). Trabzon'un fethinden sonra Rum Ortodokslar, Ermeni Ortodokslar ve Latin Katoliklerin oluşturduğu etnik yapısı iskân politikalarıyla Türklerin lehine değişmiştir. Türklerin çoğunluğunu oluşturduğu demografik yapı, Cumhuriyet dönemine kadar gayrimüslim (Ermeniler ve Rumlar), Müslüman Türkler olarak şekillenmiştir (Çetinkaya, 2006: 11). 17. yüzyılda yaşamış olan ünlü seyyah Evliya Çelebi, Trabzon'u tarif ederken yeşillik, deniz, balıkçılık, sanat ve zanaatları ve şehrin meydanı ve limanı gibi kimlik öğeleri üzerinde durmuştur. Değirmendere'nin büyük bir liman olduğunu, kentin her bir yanının ağaç ve çiçeklerle dolu olduğunu, Boztepe'de meyve ve çiçek bahçelerinin bolca olduğunu, kılıç, bıçak ve kuyumculuk faaliyetlerinin, balıkçılığın yoğun olduğu ve hamsi için halkın savaşır gibi olduğunu seyahatlerinde belirtmiştir. Kentin en ünlü meydanı olan Kavakmeydanı, tatil günlerinde cirit oyunlarına sahne olmuştur (Goloğlu, 2013: 78-79).

Trabzon kentinin sınırları, 38° 30' - 40° 30' doğu meridyenleri ile 40° 30' - 41° 30' kuzey paralelleri koordinatları içinde bulunmaktadır. Kenti batısında Giresun, doğu tarafında Rize ve güneyinde Gümüşhane şehirleri çevrelemektedir. Trabzon kenti toplamda 17 ilçeden oluşmaktadır. Bu 17 ilçenin 9'u sahil şeridi üzerinde bulunmaktadır. Bunlar batı istikametinden sırasıyla belirtilecek olursa Beşikdüzü ilçesinden başlamakta Vakfıkebir, Çarşıbaşı, Akçaabat, Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene ve Of'tur. Bu güzergâh boyunca sahilin uzunluğu 114 kilometreyi bulmaktadır (Yurdigül, 2021: 440-441). Trabzon coğrafik olarak kıyıya paralel uzanan dağlarla şekillenmiştir. Bunlar Haldizen, Soğanlı, Kemerlik, Madur, Kostan, Kalkanlı ve Horos Dağlarıdır. Dağların uzanış yönü ve yükseltisi nedeniyle kıyı şeridinden iç kesimlere doğru ulaşım zorlaşmaktadır. İç kesimlere ulaşım ana ulaşım noktası Zigana Geçidi oluşturmaktadır. Trabzon, her mevsim yağışlı ve ılıman geçen Karadeniz ikliminin etkisi altındadır. Bundan dolayı bölgede ormanlık alanlar oldukça geniştir (Uzun, 2020: 35).

2.2. Kentsel Tasarım

Kentsel düzenlemelerin icra edilmesinde başlangıç kentsel tasarım sürecinden geçmektedir. Bu nedenle ilk olarak kentsel tasarımın tanımına yer vermek gerekmektedir. Kentsel tasarım, Ruşen Keleş'in sözlüğünde "Yapı adacıklarına, komşuluk birimlerine ya da kentin tümüne, işlevlerini daha iyi yerine getirmesi ve göze güzel görünmesi amacıyla biçim verme süreci... Bu uğraş sonucunda

ortaya çıkan tasar ya da tasarı” (Keleş, 1980: 73) olarak tanımlanmaktadır. Kentsel tasarımı ilgili Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının internet sitesinde yer alan ifadeye göre:

Kentsel Tasarım Projesi, doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik özellikler ile arazi yapısı dikkate alınarak, tasarım amacına göre kütle ve yapılanma düzeni veya açık alan düzenlemelerini içeren; taşıt ulaşımı, otopark ve servis ilişkileri ve yaya dolaşım ilişkilerini kuran; yapı, sokak, doku, açık ve yeşil alanların ilişkisini ve kentsel mobilya detaylarını gösteren; altyapı unsurlarını bütüncül bir yaklaşımla disiplinler arası olarak ele alan; imge, anlam ve kimlik özelliklerini ifade eden; tasarım ilke ve araçlarını içeren uygun ölçekteki projeyi ifade eder. (<https://csb.gov.tr/ss/kentsel-tasarim>, 19.03.23)

Bu tanımla birlikte kentsel mekânın yeniden düzenlenmesi hususunda önemli kavramlar ortaya çıkmaktadır. Mekânın alanı, kentsel donatı unsurları, kentsel kimlik, sürdürülebilirlik bu kavramların başını çekmektedir.

Kentsel tasarım, kentle ilgili planlama kararlarını gerçeğe dönüştürmeyi hedefleyen, toplum için işlevsel ve estetik kamusal çevre inşa etmeyi amaç edinen çok disiplinli bir yaklaşımdır. Dolayısıyla kentsel tasarım tek başına ele alınmamaktadır. Kentsel tasarım kentin büyümesi ve değişmesi için fiziksel tasarım tayin etme çabası olarak ifade edilse de diğer disiplinler ile yaptığı iş birliği onu etkin kılmaktadır. Mimarlık, peyzaj mimarlığı, hukuk, sosyal bilimler, kent planlamacılığı gibi alanlar kentsel tasarıma çeşitlilik ve zenginlik katmaktadır (Türk, 2004: 358-360). Kentsel düzenleme süreci “şehircilik” faaliyeti adı altında geride kalan şehirler için örnek teşkil etmektedir. Şehirlerde nüfus baskısının azalması ve nüfusun çoğunluğunun şehirlerde toplanması *kentsel toplum* tanımını gündeme getirmiştir (Tuna, 2017: 44-45).

Kentsel tasarım uygulandığı mekânın yerel özelliklerini merkeze alarak kentsel mekâna yönelik tasarımları ve yaşam kalitesini yükselten düzenlemelerdir. Kentsel planlama ise kaynakların uzun erimli bir amaca yönelik kullanılmasıyla meydana gelen düzenlemeleri ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle var olan politikalar doğrultusunda “rasyonalizm” çerçevesi altındaki uygulamalardan oluşmaktadır. Planlama bu yüzden bir modernizm projesi olarak da görülmektedir. Çünkü evrensellik, rasyonellik ve nedensellik gibi söylemlerden beslenmektedir. Kentsel tasarım ve kentsel planlama sermaye ve yatırımları çekmenin aracı olarak kullanılmaktadır. Kent planlamanın uzun vadeli bir süreç olması nedeniyle günümüzde daha çok kentsel tasarım ön plana çıkmaktadır. Kentsel dönüşüm politikaları bunun en somut göstergeleridir. Kentsel tasarımı yerellik, kimlik ve tarihsellik söylemleri ayırsa da temelde ikisinin de kapitalist hedefe güdümlü çalıştığı görülmektedir. Temelde iki olgu birbirinden ayrılmaktan çok birbirinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir (Çetintahra, 2011: 165-167). Neticede kentsel tasarımda birincil amaç, kent imajını koruyup güçlendirip yatırımcıları kente çekmek böylelikle kentin ekonomisini canlandırmaya çalışmaktır. İkincil amaç

ise, kentin karakterini, yaşam kalitesini artırmak ve kentin doğal özelliklerini muhafaza etmek gibi hedeflerden oluşmaktadır. Ayrıca kent içinde dinlenilebilecek kamusal alanların bulunması, kent sakinleri açısından kentsel miras bilincinin kuvvetlendirilmesi gibi idealist amaçlara hizmet etmektedir (Türk, 2004: 361).

Kentsel tasarım kentsel alanda bir mekân yaratma işlemidir. Mekân yaratma kentliler tarafından kullanılan alanları yeni mekânlara çevirme hem işlevsel hem de yararlı bir karaktere kavuşturma uğraşını ifade etmektedir. Yapılan mekânın insanları çekmesi ve onlar tarafından sahiplenilmesi gerekmektedir. Mekân yaratma, aidiyet ve toplumsal birliktelik gibi amaçlar yüklenmiştir. Kentsel tasarım kullanıcı odaklıdır ve mekân yaratma perspektifi kentsel tasarımın yapılandığı mekânı insan odaklı düşünmektedir. Toplum üyelerince benimsenen yeni mekân sürece katılarak kendi mekânlarının biçimlenmesine olanak sağlayacak kentlilerle birlikte toplumun güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Böylelikle kentlilerin yeniden mekânla örgütlenmesi sağlanmaktadır. Nitekim kentsel çevrenin kalitesinin artırılması, mekâna çekicilik ve katılım sağlanması, mekânı tanımlayan kültürel unsurların katılmasıyla yerel kimliğin mekânda yansıtılması, mekânın kentliler tarafından kolayca kullanılabilmesi ve ekonomik gelişme kentsel tasarımın ana bileşenlerini oluşturmaktadır (Konuk, 2019: 247-248).

Kentsel tasarım, özünde kent için meydana getirilen bir tasarı olmanın yanı sıra mikro ve makro perspektifte çözüm getiren, uygulamaya yönelik bir olgudur. Hem kentsel yerleşimlerin tümünü ilgilendiren mesele iken hem de kentsel alanların bir kısmıyla ilgilidir. Makro perspektifte kentin algılanabilir olması için stratejiler üretme, kamusal mekân imgesinin somutlaştırılması ve toplumsal, fiziksel verilerle kentin dokusunda iyileştirmeler ve yenilikler meydana getirme pratikleri bulunmaktadır. Mimari yapının fiziksel ve toplumsal çevresinin (örneğin cadde veya avlu bağının bulunması gibi uygulamalar) mikro perspektifini yansıtmaktadır (Türk, 2004: 362-363).

Günümüzde kent-kırsal dengesi kent lehine gelişim göstermektedir. Kentlerin barındırdığı insan nüfusu artmış, politik ve ekonomik açıdan güçlenmişlerdir. Daha sonra kentler büyüme ve gelişme yönünden birbiriyle yarışır hale gelmektedirler. Bu trendin yayılmasıyla birlikte kentlerin kimliği tahrir olmakta ve kentler birbirine benzemekte ve sıradanlaşma eğilimine girmektedir. Kentsel planlama son yıllarda bu anlamda kaybolan kent kimliğinin yeniden tesisi gibi bir görev yüklenme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kente kimliğini kazandıran faktör insan olduğuna göre insan odaklı bir kentsel tasarım anlayışı ön plana çıkmaktadır. Kentsel tasarım kentsel mekânı yaratma uğraşı olarak kentteki kamusal alan, yeşil alan, mimari eserleri bir bütün dahilinde ele almaktadır (Demirel ve Bayramoğlu, 2019: 161-162).

2.3. Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşümlerin belirgin bir şekilde gelişimi, dünyada yaşanan hızlı değişimlerin olduğu 20. yüzyıla dayandırılmaktadır. Sanayileşmenin İngiltere’de ortaya çıkmasıyla birlikte kentlerde iş olanakları artmış, beraberinde kırdan kente kitlesel göçler meydana gelmiştir. Kırdan kente kitlesel göçlerin artmasıyla kentlerin sosyal yapısı değişmiştir. Bu yeni sosyal tabakalarla kentler gittikçe kalabalık hale gelmiştir. Bu nedenle kentlerde makro gelişim hamleleri ortaya çıkmıştır. Bu hamlelerle kentlerin fiziksel ve sosyal açıdan çehreleri değişmiş, bozulmaya başlamış ve kentler tarihsel dokularından uzaklaşmaya başlamıştır. Kentsel dönüşüm bu gelişmelere paralel olarak ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşümün ilk örnekleri Avrupa’da 1950’li yıllarda çöküntü alanları olarak nitelendirilen bölgelerin temizlenmesi faaliyetiyle ortaya çıkmıştır (Ergen ve Peker, 2022: 105).

Kentsel dönüşümün genel hedefleri, kentsel bozulmayı önlemek ve eskiyen kentsel yapıların planlı uygulamalarla yeniden şekillendirilmesini sağlamak olarak özetlenebilir. Bu süreç, bozulmuş alanların çağdaş koşullara uygun olarak şehrin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde fiziksel dönüşümünü, yaşam kalitesinin yükseltilmesini ve ekonomik refahı artırmayı hedefler. Ayrıca, kentsel politikaların hayata geçirilmesi sürecinde, tüm paydaşların ve aktörlerin sürece dahil edilmesi büyük önem taşır (Eyidiker, 2021: 98). Kentsel dönüşüm uygulaması sadece yerleşim yerlerini kapsayan bir süreç değildir. Aynı zamanda kentte henüz yapılmamış, yapılaşmaya açılmamış işlevsiz alanlara işlev kazandırma işlemidir. Kentsel çevrenin kalitesini iyileştirerek toplumun yeniden bütünleşmesi amacını yerine getirmektedir. Terk edilmiş sanayiler ve atıl durumda olan alanlar, kıyı alanları gibi yerler kentsel yenilemeye tabi tutulabilmektedir. Kentteki yıpranmış yapıların, atıl durumdaki mekânların kentsel dokuya sadık kalınarak yeniden düzenlenmesi gibi iyimser yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunun yanında kentsel dönüşümün olumsuz yönleriyle ilgili birçok tartışma bulunmaktadır. Bu tartışmaların ana eksenini ise kentsel dönüşümün sermaye sahiplerinin güdümünde olmasıdır (Aydınlı ve Turan, 2012: 63).

Ülkemizde uygulanan kentsel dönüşüm uygulamalarının tarihsel sürecine bakıldığında bu duruma uygun ilk örnekler Osmanlı döneminde karşımıza “kentsel yenileme” olarak çıkmaktadır. Buradaki örnekler çıkan yangın sonucunda zarar görmüş kentlerin tekrardan aslına uygun olarak inşa edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yine Osmanlı’nın son dönemlerinde Batıya uyum sağlama çabalarıyla birlikte İzmir, Bursa ve İstanbul’da planlamaya dayalı kentsel dönüşümler hayata geçirilmiştir. Osmanlı’da yaşanan kentsel dönüşüm kapsamında şehir merkezlerinde toplu ulaşım olanaklarının gelişmesi, yeni kentsel alanların iskâna açılması gibi gelişmeler yaşanmıştır (Genç, 2008: 117). Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte başkent Ankara olarak belirlenmiş ve devletin yönetim merkezi haline gelmiştir. Ankara başkent olduktan sonra demir yollarına el atılmış, diğer

kentlerle olan ulaşım ağı geliştirilmiştir. Gittikçe büyüyen ve kırsalda yaşayan kesim için cazibe merkezi haline gelmesiyle birlikte Ankara yoğun bir göç almış ve bu tarihten itibaren gecekondulaşmaya maruz kalmıştır. Bu durumun sonucunda Türkiye’de ilk gecekondu mevzuatı Ankara şehrinde ortaya koyulmuştur. Ankara’da yaşanan bu gelişme zamanla diğer kentler için de geçerli hale gelmeye başlamıştır. Böylece büyük kentler sanayinin sağladığı işgücü olanakları sebebiyle kırdan kitleler halinde göçler almıştır. Bunun sonucunda gecekondulaşma artmaya başlamıştır. Göç sonucu inşa edilen gecekondularla birlikte kentsel planlama olmadan gelişme meydana gelmiştir (Yolcu, 2021: 394-395)

2.4. Trabzon’un Sahillerindeki Kentsel Düzenlemelerin Tarihi

Cumhuriyetin ilanından sonra toplumsal yaşamın hızla dönüşmesi ve çağdaşlaşma projesinin uygulamaya koyulması amacı Türkiye’deki kentleşmenin karakterini de belirlemiştir. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’yla beraber 1930’lu yıllardan itibaren devletçi bir politika izlenmiştir. 1928-1956 yılları arası planlı dönem olarak adlandırılan süreç zarfında 1930 belediye yasası ve 1933 tarihli belediye yapı ve yollar kanunu kent planlama çalışmalarının başını çekmiştir. Cumhuriyet döneminde merkez tarafından alınan kararlar yerel yönetimlerde belediyeler vasıtasıyla uygulamaya konulmuştur (Beyazlı ve Özlü, 2020: 8).

Cumhuriyet dönemiyle beraber Trabzon kentinin planlı gelişim süreci başlamıştır. Trabzon imar planı işi 1937 yılında Fransız kent plancısı Jacques Lambert’a bırakılmıştır. Lambert 1937 yılında kente yaptığı ziyaret sonrasında kentin var olan güzelliklerinin korunarak sonraki yıllara taşınması için beş maddelik bir kentsel düzenleme programı ortaya koymuştur. Bu plana göre kentte büyük bir kent merkezi (Atatürk Meydanı) oluşturulacaktır. Bunun yanında doğudan batıya denize paralel yatay yollar düzenlenecek ve hâlihazırdaki Maraş Caddesi ana cadde haline getirilecektir. Kuzey-güney yönündeki yollar da düzenlenecektir. Batı yönünde yeni bir yerleşim yeri kurulacak ve bu yerleşme mevcut kentten ayrı olarak ele alınacaktır. Son olarak mahallelerde kültür merkezlerinin (serbest alanlar, parklar, vadilerde halkın denizle buluşmasını sağlayacak manzara noktaları, teraslar vb.) kurulacaktır (Zorlu vd., 2010: 55). Bu planda üç önemli inşaat ele alınmıştır. Bunlar Güzelhisar mevkiinde bir liman, transit yol ve sahile dik ve denizi gören yolların açılmasıdır. Kentin ulaşılabilir olması düşüncesiyle bir kalkınma niteliği de taşıyan imar planında ekonomik ve ticari potansiyelde artış sağlanması hedeflenmiştir. Hedef yılına gelindiğinde ise öngörülen planların büyük kısmı gerçekleşmiştir (Düzenli, 2010: 296).

Başbakan İsmet İnönü 1935’teki doğu seyahatlerinden sonra Karadeniz’de Hopa’dan boylu boyunca İstanbul’a kadar uzanan bir sahil yolu yapılmasını istemiştir. Umumi müfettişlik

görevindeki Tahsin Uzer, İsmet İnönü'nün bu isteğinin 2 yıl içinde tamamlanacağını mektupla bildirmiştir. 1936 yılında bu projeye el atılsa da 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle beraber proje yarım kalmıştır (Başkaya, 2013: 55-60). Daha sonra 1971'de Samsun'da ve 1987 yılında Karadeniz sahil yoluyla beraber bu proje yıllar sonra gerçekleşmiştir. 1987 yılında başlanan ve 2007 yılında tamamlanan projenin uzunluğu 542 kilometredir. Bafra'dan Sarp Sınır Kapısına kadar uzanan bu yol projesi Türkiye'nin en büyük ulaşım yatırımlarından birisi olmuştur. Bu projeye 4,2 milyar dolar yatırım yapılmıştır (Yılmaz, 2008: 147-150).

Karadeniz sahil yolunun inşa edilmesiyle birlikte Yomra ilçesinin içinden geçen eski yola alternatif olarak Karadeniz sahil yolunun üzerindeki Kuzey yolu deniz kıyısının dolgularla genişletilmesiyle inşa edilmiştir. Yomra ilçesinin Sancak ve Namık Kemal mahalleleri dolgularla denize doğru genişletilerek 100 dönümlük alan kazanılmıştır. Mevcut Karadeniz sahil yolu bu alan üzerinden geçmektedir. Dolgu alanıyla Yomra ilçesinin deniz ile olan doğrudan bağlantısını kopma noktasına gelmiştir (Doğanay, 2011: 99).

2.5. Toplumsal Hafıza

Hafıza kavramı sıklıkla “bellek” kavramıyla birbirinin yerine kullanılabilmektedir. Bu iki kavram etimolojik farklılıklar dışında genelde aynı anlamda kullanılmaktadırlar. *Bellek* kelimesi “bel” kökeninden türeyen bir kelimedir. “Bel” kökünün yapım eki almasıyla “belle”, “bellemek”, “bellek” gibi kelimeler meydana çıkmıştır. *Bellemek* kelimesi öğrenmek, *bellek* ise öğrenilenlerin korunduğu yer, hafıza anlamına gelmektedir (Zelan, 2022: 17). Hafıza kelimesi Arapça “h-f-z” kökünden dilimize geçen bir kelime olup “koruyan” anlamına gelmektedir. Hafıza, koruma yeri anlamına gelip “hıfzetmek” yani “ezberlemek” kelimesi ile aynı kökenden türemiştir. (Gültekin, 2019: 127).

Toplumsal olarak yapılandırılan bellekte muhafaza edilen anılar yine toplumsal gruplara referansla ortaya çıkmaktadır. Hafızanın iki önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlar hatırlama ve unutmadır. Hatırlamak daha önce bir şeyi gördüğünü, yaptığını veya edindiğini ifade etmek, hafızada yeniden kurmak demektir. Bedensel ve zihinsel pratikler yoluyla hafıza şekillendirilmektedir. Bu eylemler sayesinde fail öznelere haline gelmekteyiz (Ricoeur, 2012: 143). Unutma anıların hafızadan silinmesi anlamına gelmektedir. Unutma tabi olunan toplumsal birlikteliğe dair nesneler, imgeler ve olayların ortadan kaldırılması demektir (Levent, 2023: 330). Toplumsal hafıza, neyin hatırlanıp neyin unutulacağına dair seçici olan toplum tarafından yapılandırılan kültürel unsurdur.

Toplumsal hafıza hakkında en ciddi çalışmalardan birini Maurice Halbwachs ortaya koymuştur. Halbwachs'ın kuramına geçmeden önce onu etkileyen iki düşünür olan Bergson ve Durkheim'dan bahsetmek gerekmektedir. Bergson'a göre hafıza ya da bellek, "beden belleği" ve "hayal belleği" olmak üzere ikiye ayrılır. *Madde ve Bellek* adlı eserinde beden belleğini tekrarlamalara, tekrarlarla beraber gelen alışkanlıklara dayandırmaktadır. Hayali bellek ise zaman ve mekân düzleminde yaşanan olayların kaydedilmesine dayalı anılar imgesidir. Hayali bellek anımsama yoluyla oluşturulmaktadır (Bergson, 2007: 61-62). Bergson hafızayı uzamsallıktan, dahası uzam aracılığıyla kavranan zaman fikrinden ayırarak, belleği salt psikoloji ile ilintilendirmekten kaçınmış ve belleği bilinçle ilişkilendirerek *süre* kavramı aracılığıyla ele almıştır. Bergson'un çalışmalarında hafıza olgusu öznel ve bireysel olarak ortaya koyulmuştur (Parmaksız, 2019: 13-14).

Durkheim, toplumsal bütünlüğü ifade eden ortak bir zihniyet olarak kolektif bilinçten bahsetmektedir. Bu bilincin oluşması için toplum üyelerinin bir araya gelip kaynaşması gerekmektedir. Bireysel bilinçlerin birbirine uyarlanmasıyla kolektif bilinç açığa çıkmaktadır. Bütün parçalarının toplamından farklı bir şeydir. Bireysel bilinçlerin toplamından müteşekkil olan bu ortak bilinç kendine özgü bir gerçeği simgelemektedir (Durkheim, 2013: 134-135). Ortak bilinç, modern toplumlarda iş bölümünün gelişimiyle birlikte zayıflamakta ve etkisini yitirmektedir. Ortak bilincin en bilindik şekli dindir ve toplumu bir arada tutan yegâne güçtür (Durkheim, 2020: 330-331). Kolektif bilinç, bir toplumdaki fertlerin, ortak duygu ve kabulleriyle tek bir ruh etrafında birleşmelerini ifade etmektedir. Bu olgu, içinde topluma dair değer hükümleri barındırmaktadır. Milli bilinç, ırk bilinci, sınıf bilinci, kent bilinci kolektif bilincin çeşitli alt biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Ülken, 1969: 175; Marshall, 1999: 420-421). Bir toplumun kimliğini oluşturabilmesi için ortak idealde birleşerek kolektif bilinci oluşturması gerekmektedir.

2.5.1. Araştırmanın Kuramsal Perspektifi: Halbwachs'ın Toplumsal Hafıza Kuramı

Maurice Halbwachs 1877 yılında Fransa'da dünyaya gelmiştir. IV. Henry Lisesi'nde öğrenim gören Halbwachs burada ünlü filozof Henri Bergson ile tanışmıştır. Daha sonraki yıllarda ise yolu Émile Durkheim ile kesişmiştir. Halbwachs sosyal bilimlerde 1920'li yıllarda kaleme aldığı *Kolektif Hafıza* (1950) ve *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi* (1925) eserleriyle tanınmıştır. Sırayla Strasbourg ve Sorbonne Üniversitelerinde sosyoloji dersleri veren Halbwachs, 1944 yılında College de France'a tayin edilmiştir. 1945 yılında Almanlar tarafından toplama kampında esir edilmiş ve burada vefat etmiştir (Assmann, 2015: 43).

Bergson ve Durkheim'dan farklı olarak Halbwachs, çalışmalarını disiplinlerarası boyutta gerçekleştirmiştir. Özellikle hafızayla ilgili çalışmalarında insanların günlük hayattaki ortak

fenomenolojik deneyimlerinin yapısını ortaya koymaya çalışmıştır. Halbwachs, Bergson'un ikili hafıza ayırımına katılmamış ve hatırlamanın geçmişte bir ana yerleşmekten fazlası olduğunu belirtmiştir. Durkheim'in çalışmalarından etkilenen Halbwachs, onun toplumu bir arada tutma işlevi gören kutsal olay ve nesneleri ifade eden "kolektif coşku" kavramını hafıza alanına uyarlamıştır (Christian, 2012: 4). Hafıza kolektif bir güçtür ve sosyal olarak inşa edilmiş bir yapıdır. Halbwachs toplumun kuşatıcı etkisinden bahsederek hafızanın ortak geçmiş üzerinde aidiyet kuran, ortak bir kümeye dahil olduğunu ileri sürmüştür (Aydın, 2022: 592). O, anımsamanın kaynağını toplumsal gruplarda görmüştür. Ona göre hafızanın en kişisel olanı bile kolektif ortamlarla olan ilişkilerimizle açıklanabilir. (Halbwachs, 2021: 40).

Her birey kendi mazileri hakkında toplumun sağladığı ortak bir imaja sahiptir. Toplumsal hafıza, bu imaj vesilesiyle grubun birlik ve özgünlüklerinin bilincine varması demektir. Toplumsal hafıza, bireyleri ortak hareket etmeye teşvik eden kolektif bir güçtür (Hasanov, 2016: 1439). Halbwachs, ortaya koyduğu çalışmalarda hafızanın sosyal olarak yapılandırıldığını belirtmiştir. Anımsama ve hatırlama toplumsal gruplar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ona göre anılarımızı bir toplumsal gruba referansla hatırlarız. Bu, hatırlamanın yegâne koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hafızada nelerin hatırlanacağı ve unutulacağı toplumsal grubun perspektifine göre şekillenmektedir (Sevinç, 2014: 56-57). Halbwachs, bireyin belleğinin topluluğun varlığına dayanmakta olduğunu, topluluk dışında hatırlamanın imkânsız olduğunu ifade etmektedir (Olick, 1999: 334-335). Bunu çocukluğa ilişkin hatıralarla örneklendirmektedir. Toplumsal bir varlık olmadığımızdan çocukluk anılarımız kesin değildir; yani izlenimlerimiz belirgin bir sosyal çevreye bağlanmamaktadır. Bu nedenle belli belirsiz hatırladıklarımızın ailemizle olan etkileşimden kaynaklandığını söyleyebiliriz (Halbwachs, 2021: 30).

Halbwachs, hafızamızın toplumsal olduğunu ve toplum tarafından belirlenen kavramlar ve düşünceler toplamını ifade eden bir çerçeveden oluştuğunu belirtmektedir. (Abensour, 2022: 197). Ortak veri ve kavramlar, grubun bir üyesinden diğerine geçmekte ve zihinlerdeki bu karşılıklı ve aralıksız akışın sonucunda hafıza ortaya çıkmaktadır. Hatıralar, temelde aynı topluluğun parçası olduğumuz sürece güncel ve canlıdır. Aynı topluluğun bir parçası olmaya devam ettiğimiz sürece topluluğun hafızası var olmaya devam edecektir. (Halbwachs, 2021: 20). Eğer bulunduğumuz toplumdan ayrılırsak bizi birleştiren o duygu ve hissiyat ortadan kalkacak dolayısıyla toplumsal hafızamız yok olmaya yüz tutacaktır.

Hafızanın çerçevesi, deneyimlenen olay ve olgulara ilişkin toplumun fikir ve değer yargılarından oluşmaktadır. Hatıraların içi salt bireysel deneyimlerle doldurulmuş değildir, büyük oranda o toplumun düşüncelerinin yansımasının bir ürünüdür (Halbwachs, 2019: 350). Bireyin içinde

bulunduğu özgün sosyal ilişkiler hafızanın çerçevesini ifade etmektedir. Hafızada muhafaza edilen hatıralar, geçmişe yönelik toplumu bir araya getiren duygu, ilgi ve düşüncelerde meydana gelen ortaklıktan kaynaklanmaktadır. Toplum, ortak düşünce ve duygular ekseninde bir çerçeve yaratmakta, bireyler anılarını bu çerçeve içinde muhafaza etmektedir (Connerton, 2019: 65-66). Halbwachs'a göre "toplum, koşullara ve zamana göre, geçmişi çeşitli biçimlerde gözünde canlandırır, uzlaşımlarını değiştirir. Bu uzlaşımlara genel olarak uyulduğu için, toplumun üyelerinin her biri, anılarının yönünü kolektif hafızanın evrildiği yöne doğru çevirir" (Halbwachs, 2019: 346). Toplumsal hafıza, canlı ve etkileşimsel bir yapıdır. Toplum üyelerinin etkileşiminin sürekliliğin sağlanması hafızanın idame ettirilmesi açısından önem taşımaktadır. İletişim ve duyguların paylaşım sürecindeki duraksama ise unutma ile sonuçlanacaktır (Assmann, 2015: 48-49). Unutma esasında dikkatin kolektif hafızanın çerçevesinde sabitlenmemesi ya da toplumsal çerçevelerin kaybolmasıyla ortaya çıkmaktadır. Toplum şartlara ve zamana göre geçmişini yeniden şekillendirerek uzlaşımlarını değiştirmektedir. Anıların bozulması, çerçevenin dönemden döneme değişiklik göstermesi gibi durumlarda unutma gerçekleşmektedir (Hasanov, 2016: 1443).

Halbwachs, uzamsal çerçeveden yoksun hiçbir kolektif hafıza bulunamayacağını altını çizmiştir. Geçmişimiz, bizi çevreleyen fiziksel ortam içinde korunmaktadır. Bu fiziksel ortam olmadan kolektif bir hafıza mümkün olmamaktadır. Belli bir hatıra kategorisinin ortaya çıkması için dikkatimizi içinde bulunduğumuz uzama yönlendirmemiz gerekmektedir (Halbwachs, 2021: 154). Hatırlama, toplumsal grupla ilgili düşünceler kümesi yoluyla gerçekleşmektedir. Söz konusu düşünce kümeleri önemli şahıslar, mekânlar, sözcükler ve tarihler, kısacası parçası olunan toplumun maddi ve manevi bütün veçhelerini kapsamaktadır. Kentsel mekân, anımsattığı ve süregelen zaman içinde taşıdığı düşünce kümeleri ile toplumsal grubun kolektif hafızasının arasında köprü vazifesi görmektedir. Toplumsal hafıza, mekâna dahildir ve toplumun geçmişini anlamlandırıp bugünde yaşamasına, geçmişi yeniden inşa etmesine olanak taşımaktadır (Doğu ve Deligöz, 2017: 546-547). Kamusal mekânlarda insanlar eğlenme, dinlenme, gibi gündelik faaliyetleri gerçekleştirmek üzere bir araya gelirler. Bu sebeple kamusal mekânlar hatıralar oluşmasında önemli yere sahiptir. Kamusal mekânlar, kültürel kimliğin ve kentlilik bilincinin edinildiği yerlerdir. Kent tarihini ve kimliğini yansıtan bu mekânlarda kentin tarihsel belleği ve toplumun hafızası oluşmaktadır. Toplumun paylaştığı değer, deneyim ve anılarla kolektif bellek meydana getirilmektedir (Sarı ve Keskin, 2023: 288).

2.5.1.1. Kentsel Hafıza ve Mekân

Kamusal mekânlar toplumun diğer fertleriyle bir araya gelip kaynaştığımız, anılarımızı, değerlerimizi ve kültürümüzü paylaştığımız yerlerdir. Kentin mimarisi ve tasarımı kentte

yaşayanların değerleriyle biçimlenmektedir. Kentin hafızası sosyolojik ve mekânsal unsurların senteziyle yoğunluk kazanmaktadır. Kentin hafızası hem kentin hem de toplumun kimliğini şekillendirmektedir (Emre, 2017: 17). Kentler, içinde toplumsal yaşamı barındıran ve toplumsal ilişkilerin teneffüs ettiği mekânlardır. Zamanla büyüyen kentler geçmişten süregelen tarihin izlerini taşımakta, elde ettiği kazanımları koruyup kuşaklar boyu aktarmaktadır. Kentte yaşayan toplumsal grupların hafızası olarak toplumsal hafıza, toplumun ortak birikiminin ve zihniyetinin sonucunda meydana gelmektedir. Toplumsal hafızanın oluşumunda önemli bir unsur olan kentsel hafıza, bireyin içinde bulunduğu fiziksel çevredeki deneyimlerini konu edinmekte ve mekâna bağlı oluşan bellek sürecini ifade etmektedir (Öztürk, 2016: 858). Toplumun her bir üyesi ait olduğu toplumun norm ve değerlerini içselleştirerek hayata katılmakta ve toplumsal faktörlerin etkisiyle de kimlik kazanmaktadır. Bu kimlik, ortak toplumsal tecrübelerin kaynağı olarak toplumsal hafızayı vücuda getirmektedir. Toplum, kolektif bir hafıza inşa etmek ve onu sürekli kılabilmek için ortak bir mekâna ihtiyaç duymaktadır. Mekâna atfedilen imge ve anılar hatırlamayı kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla mekân, hafızanın canlı tutulması, anıların muhafaza edilmesi ve grubun sürekliliği duygusunu sağlama alan hafıza kurucu bir unsurdur (Özdemir, 2023: 123). Kentlerin zaman içinde değişim geçirmesi olağan bir süreçtir. Kentler harap olma ve istila edilme halinde bile bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Kentin fiziksel yapısı değişebilir ancak burada asıl sorun insan gruplarının o yerle kurduğu ilişkinin dönüşümüdür. Kentin farklılaşmasının temelinde toplumsal işlevler ve geleneklerin etkisi ön plandadır. Öteden beri getirdiği alışkanlıkları ve gelenekleriyle bir yerde müstakil olan toplumsal gruplar değişime dirençli olacaktır. Yeni koşullarda dahi eski düzenini arayacaktır. Kendi yerine bağlı kalacaktır. Örneğin Roma'daki *Patrici* soylu grubu izole bir halde olmalarına, yeni, canlı ve daha modern yerleşim yerlerinden uzakta olmalarına rağmen eski yerleşimlerini terk etmemişlerdir (Halbwachs, 2021: 146-147).

Toplumlar, kültürler, gelenek ve değerler mekândan etkilenmektedir. Aynı zamanda bu sosyolojik unsurlar da mekâna bir ruh ve toplumsallık katmaktadır. Mekân toplumsal ilişkileri, değerleri ve kurumları şekillendirmektedir. Mekân bu bağlamda altyapı olarak görülürken mekânın içinde açığa çıkan insan ilişkileri ve değerler sistemi üstyapıyı oluşturmaktadır. İki unsur arasındaki ilişki karşılıklı ve sürekli ve birbirini etkilemektedir (Bal, 2018: 270). Hafızanın ortaya çıkarılması için mekânlardan yararlanılmaktadır. Öte yandan hafızayı muhafaza etmek ve ortaya çıkarmak için de mekânlar yapılandırılmaktadır. Bir insan hatıralarını bir sokak veya mekâna imgeleyerek yerleştirmekte, bilişsel olarak yaptığı gezi esnasında bu anıları hatırlamaktadır (Algın ve Satıcı, 2021: 15). Özak ve Gökmen çalışmalarında (2009) mekâna dayalı hafızanın oluşmasının üç aşamadan geçtiğini ortaya koymuştur. Bunlar mekânın birey tarafından duyumsanması, algılanması ve kodlanması şeklindedir. Duyumsanan mekân bireyin yorumlama ve değerlendirme süzgecinden geçerken bilgi, birikim, değer yargısı, aile, kültür ve sosyal grup dikkate alınmaktadır. Dikkate alınan veriler seçici dikkat, ilişkilendirme ve karşılaştırma sonucunda hafızaya kodlanmaktadır. Hafızaya kodlanan anı, imge ve deneyimler kendi içlerinde değil fiziksel ve sosyal çevreyle

ilişkilendirilmektedir (Özak ve Gökmen, 2009: 150-151). Bireyin mekâna ilişkin belleğinin kalıcı olması mekânla ilişkili bağlayıcı olayların, anıların, imgelerin yoğunluğuna bağlı olmaktadır.

Mekân, hafızanın bağlamını teşkil etmektedir. Şehircilik faaliyetleri ise hafızanın şekillenmesini tetikleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamusal alanlardaki etkileşimlerle ve yapılandırılan kentsel hafıza, anılar, ritüeller ve deneyimlerle hayat bulmaktadır. Sokaklar, caddeler, parklar, binalar ve meydanlar toplumsal hafızanın mekânsal veçheleridir. Toplumsallaşmanın yeri olan kentsel mekanlar, toplumsal hafızanın en güçlü olduğu yerleri işaret etmektedir (Mutlu vd., 2019: 44-45). Fiziksel çevre kentlilerin mensup olduğu toplumun anılarını oluşturma gücüne sahiptir. Kentsel mekân kolektif anılara süreklilik olanağı veren uzamı sağlamaktadır. Kolektif anılar, ortak hüviyete sahip toplulukla birlikte oluşmaktadır. Kolektif anılar ve topluluğun kimliği mekânla bütünleşik haldedir (Aykaç, 2022: 49). Kentlerdeki yapı, peyzaj, meydan gibi öğeler geçmiş bugüne taşıyan, zaman içinde nasıl biçimlendiğini gösteren unsurlardır. Bu öğelerin kente ilişkin bilinci ve hafızayı yapılandırarak kentin şekillenmesinde rol oynadığından kültürel bir değeri de bulunmaktadır. Kentsel plan ve yapılaşmada kültürel niteliği olan bu değerlerin göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir (Öztürk, 2016: 859). Kent çevresindeki değişim, kentlilerin aidiyeti ve kentlilik bilinci üzerinde belirleyici olmaktadır. Ait olma ve kente sahip çıkma bilinci kentlerin karakterini ve kimliğini sürdürmesini sağlamaktadır (Ünlü, 2021: 28). Mekânı kullanan bireylerin kendi aralarında hatıralarını paylaşmasıyla kendilerini aşan, ortak yaşam deneyimlerinden müteşekkil bir toplumsal hafıza meydana getirmektedir. (Bedir ve Tabakoğlu, 2020: 29). Bu anlamda kentsel mekân, toplumun fertlerinin şimdiki zamanda geçmiş deneyimlemesini ve yeniden üretmesini sağlayarak toplumsal hafıza ve kent kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kentsel kimlik ve aidiyet üzerinden şekillenen bilinç toplumsal hafızanın kaynağını teşkil etmektedir (Ünlü, 2017: 77).

2.5.1.2. Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi

Belleklerde yerleşmiş olan kentsel öğe ve bağlamları kaldırmak, tarihe karıştırmak geçmişe erişmeyi ve anımsamayı zorlaştıracak dolayısıyla unutma meydana gelecektir. Kolektif unutma, doğal sürecin bir parçasıdır. Mevcut imgeyi ve kentsel katmanı yok etmeyi hedefleyen değişimler kolektif hafızayı zedelemektedir. Ortak hafızanın bu şekilde silinmesi kentsel aidiyet ve kimliğin yok olması anlamına gelmektedir (Mutlu ve Kaya, 2020: 894-895). Dolayısıyla kente kimliğini veren öğeler ve katmanların kentten silinmesi ile toplumsal aidiyet de zayıflamaktadır. Toplumsal aidiyetin zayıflamasıyla mevcut toplumsal grubu bir arada tutan muhteva tarihe karışacaktır. Onları bir araya getiren muhtevanın yok olması, kolektif hafızanın yok olması anlamına gelmektedir. Öte yandan anımsamaya dair unsurlar kolektif bilinci canlandırarak toplumsal hafızayı canlı tutmaktadır.

Kentsel yaşamın aktığı mekânlar içinde yer alan sokaklar, caddeler, parklar, meydanlar toplumsal hayatın temayüz ettiği kamusal alanlardır. Kamusal alanların toplumsal hayatın şekillenmesinde önemli rolleri bulunmaktadır. Öncelikle kamusal alanlar toplumsal karşılaşmaların gerçekleştiği yerleri teşkil etmektedir. Toplum üyeleriyle bir araya gelindiği, kişilerin ve toplumun tanımlandığı yerlerdir. Bunun gibi kentsel deneyimler kolektif hafızanın şekillenmesine olanak tanımaktadır (Çalak, 2012: 36). Kamusal mekânlarda kurulan ilişkiler kolektif hafızayı oluşturmaktadır. Toplum ve mekân arasındaki ilişki karşılıklıdır. Toplum üyelerinin mekânları deneyimlemesi ve duygusal açıdan anlamlandırması sonucu mekânsal hafıza meydana gelmektedir (Kısakürek ve Bayazıt, 2021: 4-5). Sahildeki kentsel düzenlemeler Trabzon insanların gündelik yaşantısının ve hafızasının ayrılmaz unsuru olan denizin ve deniz havasının kentlilerle bağlantısının yeniden tesis edilme çabasının doğrudan ürünüdür. Bu çaba toplumsal hafızayı canlı tutmaya dayalı bir girişiminin ürünü olarak görülmektedir. Mekânsal düzenlemeler bugün ve yarın arasında kurulacak olan ilişkide köprü vazifesi görmektedir (Tezcan vd., 2020: 145). Deniz ile kentin bağlantısını sağlayan kentsel düzenlemeler toplumun geçmişini bugünde yaşamasını kolaylaştırmaktadır. Kolektif hafızanın kesintiye uğramaması adına kentsel düzenlemeler bu işlevleri yerine getiren vakit geçirme, eğlenme, kamusal alan gibi nitelikleri karşılayan mekânlar konumunda bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde çalışmanın saha araştırmasından edinilen veriler ışığında sahildeki kentsel dönüşümlerin toplumsal hafızayı nasıl etkilediği 20 katılımcıdan elde edilen veriler ışığında analiz edilmiştir. Mülakat formunda bulunan sorulardan elde edilen veriler betimsel analizle birlikte yorumlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın bulguları belirlenen ana başlıklar altında ele alınmıştır. Bu başlıklar oluşturulurken hem kavramsal ve kuramsal boyut içinde yer alan başlıklardan hem de kavramsal ve kuramsal çerçevenin dışında kalan fakat araştırmanın problematiğiyle doğrudan ilişkili olan ek başlıklar belirlenmiştir. Katılımcıların görüşlerine yer verilirken onları ayırt eden bilgiler kısaltma halinde parantez içinde (örneğin [K-1, Erkek] şeklinde) belirtilmiştir.

3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek	İkamet Yeri
K-1	Kadın	70	Lisans mezunu	Ev hanımı	Arsin
K-2	Kadın	65	İlkokul mezunu	Pazarcı	Yomra
K-3	Erkek	65	Ortaokul mezunu	İnşaatçı (emekli)	Arsin
K-4	Erkek	65	Lise Mezunu	Serbest Meslek	Arsin
K-5	Erkek	68	Ortaokul mezunu	Kamu işçisi (emekli)	Arsin
K-6	Erkek	65	Lise mezunu	Serbest Meslek (emekli)	Yomra
K-7	Erkek	65	İlkokul mezunu	İnşaatçı	Yomra
K-8	Erkek	65	Lisans mezunu	Emekli memur	Yomra
K-9	Erkek	67	Lise mezunu	Esnaf	Yomra
K-10	Kadın	65	Lisans mezunu	Kimya öğretmeni	Yomra

K-11	Erkek	67	Lise mezunu	Serbest meslek	Arsin
K-12	Erkek	65	Lise mezunu	Esnaf	Arsin
K-13	Kadın	65	Ön lisans mezunu	Memur (emekli)	Yomra
K-14	Kadın	65	Lise mezunu	Ev hanımı	Arsin
K-15	Erkek	65	Lisans mezunu	Mühendis (Emekli)	Arsin
K-16	Kadın	67	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Yomra
K-17	Kadın	66	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Arsin
K-18	Kadın	65	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Yomra
K-19	Kadın	65	İlkokul mezunu	Ev hanımı	Arsin
K-20	Kadın	76	Okuma yazma biliyor	Ev hanımı	Yomra

Araştırmada 20 kişi ile görüşülmüştür. Araştırmanın katılımcıları her ilçeden 10 katılımcı olmak üzere 20 katılımcıdan oluşmaktadır. Arsin ilçesinden 5 erkek, 5 kadın ve Yomra ilçesinden 5 erkek, 5 kadın katılımcı araştırmaya katılmıştır. Kadın katılımcıların mesleki durumları 7 kişi ev hanımı, 1 kişi pazarcı, 1 kişi kimya öğretmeni ve 1 kişi memurdan oluşmaktadır. Kadın katılımcıların eğitim durumunun ağırlıklı olarak ilkokul düzeyinde olduğu görünmektedir. Buna göre kadın katılımcılardan 5 kişi ilkokul mezunu, 1 kişi sadece okuma yazma bilmekte, 1 kişi lise mezunu, 1 kişi ön lisans düzeyinde eğitim durumuna sahip, geri kalan 2 kişinin ise eğitim seviyesi lisanstır. Erkek katılımcılar ise ağırlıklı olarak olan lise mezunudur. Buna göre erkek katılımcılardan 5 kişi lise mezunu, 1 kişi lisans mezunu, 2 kişi ortaokul mezunu, 2 kişi de ilkokul mezunundan oluşmaktadır. Erkek katılımcıların 3'ü serbest meslek, 2'si esnaf, 1'i kamu işçisi, 1'i mühendis, 1'i memur, 2'si inşaat işçisidir. Öte yandan araştırmanın 65 yaş üstü bireylerden oluştuğu göz önüne alındığında katılımcıların yaş düzeyi 65-70 arasında dağılım göstermiştir. Yalnızca 76 yaşındaki bir kadın katılımcı bu duruma bir istisna teşkil etmektedir.

3.2. Karadeniz ve Trabzon'un Kent Kimliği

Trabzon insanının yaşamında deniz merkezi bir öneme sahiptir. Sadece coğrafi bir özellik olmakla kalmayıp kullanım amacı olsun ya da olmasın deniz bu şehrin insanları için vazgeçilmez bir unsurdur. Karadeniz kente kimliğini veren unsurların başında gelmektedir. Denizle insanların arasındaki bağ oldukça güçlüdür. Trabzon'dan ayrılıp karasal bir kente gitmenin Trabzon insanı için boşluğa düşüren bir deneyim olduğu ifade edilmiştir. Kentlilerin denizle kurdukları bağ, sadece bireysel anılara dayanmamakta, toplumsal hafızanın bir unsuru olarak ortak deneyimlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Halbwachs'a göre hafıza, bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından şekillenmektedir. Trabzon'da denizin hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmesi, yalnızca bireysel deneyimlerin değil, nesiller boyu aktarılan ortak bir kültürel hafızanın sonucudur. Denizin yön bulmada bir referans noktası olması, günlük hayatın akışı içinde onun sadece bir coğrafi unsur olmanın ötesinde, toplumsal aidiyetin de bir simgesi haline geldiğini göstermektedir.

Trabzon'da doğup büyüdüğüm için denizle iç içeydim sürekli. Tabii ki her yaz her gün denizdeyim anlamına gelmiyor. Eminim ki Sivas'ta ya da Ankara'da yaşayan biri benden daha çok denize girip çıkıyordur ama şöyle de bir şey var. İç Anadolu Bölgesine gidersem orada asla yaşayamam çünkü gözüm sürekli denizi aramaktadır. (K-1, Kadın)

Bizim için deniz bir hayat burada. Denizsiz bir hayat düşünemiyorum. Deniz olmayan yerde yaşayamam bana kalsa. (K-9, Erkek)

Denizi görmek bile yetiyor. Karşımızda olması yeter. (K-13, Erkek)

Denizi sadece deniz olduğu için severim girmek için değil. Deniz olduğu için severim. Bir yere gitsem gözüm denizi arar çünkü alışmışım denizi görmeye çocukluğumdan beri buradayım. Hani girmek için değil sadece bakmak için. (K-14, Erkek)

Her Karadenizli gibi biz de denize aşığız. Ben her gün denizi görmek isterim. Mavi sulara herkes gibi benim de özenim, özlemim vardır. Özellikle uzak yollardan geldiğimde Karadeniz'i görünce dünyam birden değişiyor. (K-15, Erkek)

Katılımcıların yanıtlarında denizin hayatlarındaki önemi vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Denizi görmemenin yarattığı boşluk hissinden söz edilmiştir. Denizin yüzmek ve balıkçılık gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği bir yer olmasının dışında, kendi başına varlığının önemli olduğu belirtilmektedir. Yanıtlar denizin insanın ruhsal durumu üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymaktadır. Denizi görmenin bile yetmesi, karasal bir şehirde denizden uzakta denizin özleminin çekilmesi, denizsiz hayatın düşünülmemesi bu durumun ifadesidir.

Deniz mesela klasik olacak belki ama deniz insanın yaşam biçimidir. Yönümü denizden buluyorum. Deniz hayattır ya canlılıktır. Deniz yani bizim için deniz olmazsa olmazdır diyeyim. Sahile indiğim zaman her şeyim rahat ediyor. Öbür türlü Kayseri’de bunalıma girdim. Ya o yana bakıyorum yok orası Konya, burası Eskişehir, orası bilmem neresi. Ya abi deniz nerede ya? İnan ki vallahi bunaldım billahi bunaldım. Akşama biletimi aldım döndüm geri. Bir hatta otele tatile gidiyordum. Döndüm geri. Düşüne gittim, düşüne çıktım dedim ben burada duramam. 2 gün kaldım orada yok dedim döndüm geri. Ya bak be denizi görmeden vallahi yaşayamam billahi yaşayamam. Ben Kayseri’nin ortasında düğün sahibine diyorum ki bu ne taraf, ora ne taraf, doğu nere, güney nere, batı nere. Öyle doğu gösteriyor bana ki şaşırıyorum. (K-11, Erkek)

Katılımcı 11’in yukarıda ifade ettiği şekilde deniz bir yön bulma aracı olarak görülmektedir. Denizsiz hayata alışmanın zor olduğu tecrübelerle sabitlenmiştir. Denizin yön bulmadaki etkisi, denizin kuzeyde olması gibi basit bir coğrafi özellikten kaynaklanmaktadır. Deniz, Trabzon insanının kimliğinde fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, şehre aidiyet duygusunu pekiştiren ve bireyler arasında ortak bir bilinç yaratan önemli bir unsurdur. Trabzon insanının denizi görmeden yaşayamayacağını söylemesi, çocukluktan itibaren denizin hayatlarının doğal bir parçası haline geldiğini ve bu deneyimin bireysel değil, toplumsal bir hafıza biçimi olduğunu göstermektedir.

Çocukluğumdan beri deniz kenarında büyüdüğüm için denizi çok seviyorum. Çocukluğum deniz sahil kenarında geçti. Kayıklar gelir bağlanırdı veya vapurlar. O şu anda denizde yok. Kayboldu gitti. Dolgudan kayboldu gitti. Deniz kenarında oyun oynardık. (K-2, Kadın)

Bence bir anlamı yok yani. Çünkü şu anda deniz bir anlam ifade etmiyor. Önceden ederdi. Bu denize girerdik, balık tutardık. Şu anda yok hiçbir şey yani. Alıştığımız için bize normal geliyor. (K-3, Erkek)

Denizin hayattaki anlamı yüzmektir. Her şeyiyle deniz güzeldir. Belki de on yıldır denize girdiğim yoktur yani. Şimdi niye girmiyorum o kayalar döküldü oraya. (K-4, Erkek)

Denizin hayatımdaki anlamı denize girmektir. Yaş itibarıyla denize herhangi bir girişimim yok. Girdiğim zamanlar var ama şu an yok yani. (K-6, Erkek)

Denizin hayatımda çok yeri var yüzmek için olsun, gidip seyretmek olsun her türlü anlamı var yani balık tutma olsun. Şu an yapmıyorum da eskiden yapardık. (K-7, Erkek)

Katılımcılar denizin yaşamlarındaki önemini yüzmek, balıkçılık ve doğal kumsalda geçirilen zaman olarak ifade etmiştir. Dolgularla bu faaliyetlerin kısıtlandığı ifade edilmiştir. Denizin rengi, ufku açıcı niteliği belirtilirken o zamanların tarihe karıştığı ve denizin büyüünde bozulma olduğu yanıtlarda ortaya koyulmuştur. Denizin sadece yüzmek veya balıkçılık gibi aktivitelerle değil, salt varlığıyla bile anlam taşıması, Halbwachs’ın toplumsal hafıza kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Toplumsal hafıza, yalnızca bireylerin geçmişe yönelik hatıraları yoluyla değil, toplumsal ritüeller, pratikler ve ortak semboller aracılığıyla da yaşatılmaktadır.

Deniz benim sevdiğim bir şey. İnsan baktıkça huzur buluyor. Güzel, anısı da var. Denize ilk girdiğimde orta bire gidiyordum. Denizin rengi farklıydı. Daha böyle açıcı bir mavisi vardı. Baktığın zaman denize böyle farklı bir rengi vardı. O tarihe bakıyorum onları arıyorum yani. (K-5, Erkek).

Denizin temiz olması güzel bir görüntü, insanın içini ferahlatıyor. Yeşille mavinin iç içe olması bizi en çok mutlu eden, ruhumuza işleyen güzel bir özellik fakat temiz tutulmak şartıyla. Balıkçılığında engellenmeden kurallara uyulacak şekilde organize edilmesi balık neslinin tüketilmemesi, denetim yapılması, denizlerin kirletilmemesi bunlara özen gösterilmesi istediğimiz konular. (K-10, Kadın)

Dolgu alanlarının denizle kurulan fiziksel ve duygusal bağı zayıflattığını belirten ifadeler, Halbwachs'ın mekânların dönüşümüyle hafızanın da değişime uğrayabileceğine dair görüşüyle örtüşmektedir. Dolgu alanlarının denizle ilgili hatıraları silikleştirmesi, toplumsal hafızanın fiziksel çevre ile nasıl iç içe geçtiğinin bir göstergesidir. Mekânın her yönü grup üyeleri için bir anlam taşımaktadır. Mekân kentlilerin izini taşıırken kentliler de mekânın izini taşımaktadır. Yaşanan ciddi olaylar grubun mekânla olan ilişkisinde değişiklik yaratmaktadır (Halbwachs, 2021: 142).

3.3. Öncesi ve Sonrasıyla Trabzon Sahilleri

Katılımcıların yanıtları, Trabzon sahillerinde büyük bir değişim yaşandığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu değişimde en belirgin faktörler sahil dolguları, yapılaşma ve kentsel düzenlemeler olmuştur. Katılımcılar, sahildeki değişimi hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirmiştir. Sahildeki değişime yönelik kentlilerin tavrına bakıldığında aşağıdaki yanıtlar göze çarpmaktadır. Bu yanıtlara göre sahil değişimin ana merkezini teşkil etmektedir. Sahildeki kentsel düzenlemelerle beraber insanların yapabilecekleri aktivitelerde değişim yaşanmıştır.

Evet, çok değişti. Özellikle Arapların yoğun bir şekilde ilgisini çekmektedir. Eskiye göre onların daha çok ilgisini çekmek için birçok yenilikler yapılmıştır. Özellikle sahil kenarlarında yeme içme yerleri, turistlerin gezebileceği yerler aynı şekilde yapılmıştır (K-1, Kadın)

Çok değişti. Nasıl sorarsan dolgu yapılarak her taraf dümdüz oldu. Ova gibi aynı. (K-2, Kadın)
Kıyılar tabii ki değişti dolguların olmasıyla ister istemez değişti. Binalar, yapılaşma, tesisler derken sahil bozuldu. (K-5, Erkek)

Karayolu geçtikten sonra geri çekildi, denize doğru dolgu yapıldı. Karasal alan büyüdü deniz biraz geri çekildi. Eskiden ev olmadığı zamanları hatırlarım burada. 67 sene, kolay değil. O zamanlar tabii ki sahilde ev falan böyle bir şey yoktu. Doğal haliyle mesela kumluk vardı. Denize girerdik. Kıyıda balık tutardık o zaman balık boldu. Şimdi öyle bir şey kalmadı. (K-9, Erkek)

Tabii ki değişti değişmez olur mu buranın sahili, Arsin sahili hep değişti. Sahil eski sahiller değil, denizi çok ileri sürdüler. Çok değişti. Her şey değişti. (K-14, Kadın)

Katılımcılardan alınan yanıtlarda Trabzon'un sahillerinin büyük ölçüde değişim gördüğü ifade edilmiştir. Yapılaşma ve dolgular değişimin aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu

değişimle beraber sahildeki alanlar artmıştır. Doğal halinden görüntü olarak uzaklaşsa da nitelik olarak düzenlemelerle birlikte kamusal kullanıma açık alanlar olarak topluma kazandırıldığı ifade edilmiştir. Kamusal alanların artmış, sahil düzenlemeleri sayesinde yürüyüş yolları, parklar, bisiklet yolları ve rekreasyon alanları oluşturulmuş, böylece kent sakinleri için yeni sosyal alanlar ortaya çıkmıştır.

Son yıllarda Trabzon az da olsa değişti. Yapılaşmalar, bu parklar, Zağnos falan yapıldı. Zağnos, kentsel dönüşüm babında güzel şeyler yapılanlar gerçekten. Burası kent sakinlerine yazın baya hitap ediyor. Bizde iyiye iyi kötüye kötü denir. (K-4, Erkek)

Şu görünen park mesela kente müthiş biçimde hitap ediyor. Bizim daha önce böyle yerimiz yoktu. (K-9, Erkek)

Son yıllarda sahil şeridinde güzel düzenlemeler oldu. Plajların sayısının artması güzeldir. Sahil şeridinin düzenlenmesi onlar da güzel. (K-10, Kadın)

Katılımcıların yanıtları arasında sahildeki kentsel düzenlemeleri olumsuz bulanlar da bulunmaktadır. Sahilde inşa edilen alanlarda, toplum için yapılacak aktiviteler olmasına rağmen denizin eski albenisinin yok olduğu ifade edilmiştir. Yine Trabzon'daki değişimin gerek altyapı gerekse şehirleşme olarak büyüdüğü ancak sahillerin de bu ölçüde değiştiği belirtilmiştir. Ancak artan nüfusun taleplerini karşılamakta zorlanan şehircilik faaliyeti ve bu minvaldeki çalışmalar dengeli biçimde gerçekleşmemektedir. Bu durumdan kentin kıyı şeridi de nasibini almaktadır.

Karadeniz'in ulaşım konusunda çok zordur. Bir kere doğa olayı var. Engebe olarak, coğrafi olarak öyledir. Yani hakikaten insanın belini büküyor. İdarecilere de hak vermek lazım. Yani yine de en kolay çözüm denizi doldurarak yapılmıştır. Sana samimi söylüyorum şu vaziyette dursa, geçen gördüm bir gittim yalan söylemeyelim bir gittim o köşe bucak yerde aynı böyle deniz çekiliyor biliyor musun? Orada o kıyı şeridini gördüm. Çakıl, kum ve denizin bir araya oluştuğunu gördüm yani. Yomra'nın içinde (K-11, Erkek)

Modern kent dönüşüm geçirmiş olsa da toplumsal grubun nazarında eski kente özgü özellikleri görebilmek mümkündür. Toplumsal hafızada düşünce ve gözlemler bu perspektife göre şekillenmektedir. Değişime uğramış toplumun önceki halinin kalıntıları, onun eski durumunu bilenler için geçmişe erişim noktasıdır. Düşünsel anlamda eski zamana giden yolculuk bu noktadan başlar (Halbwachs, 2021: 131). Geçmişi imleyen herhangi bir iz, toplumun geçmişini şimdiki zamanda görebilmesini ve kurgulayabilmesini sağlamaktadır. Yani mekânsal anlamdaki bu göstergeler geçmişin hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Sahilde gidecek yerimiz yok doğru dürüst. Sahilde gidecek bir şey kalmadı. Az bir şey şurada bir parça parklar var. Nitelik olarak değişim yaradı. İnsanlar geziyorlar, tozuyorlar. Efendime söyleyeyim eğlence yerleri oluyor ama eskiden daha çok idi eğlence yerleri. Fuar falan olurdu. Şimdi o da yok. (K-11, Erkek)

Trabzon kenti değişti. İnşaat olarak değişti. Müthiş. Yol olarak da değişti. Sahillerde dezavantaj var. Bizim eski sahillerimiz gitti. Yani olumsuz demeyelim de dengesiz yani dengeli değil. (K-12, Erkek)

Değişti. Yapılaşma arttı. Nüfus arttıkça yapılaşma arttı. Diğer vilayetlerde olduğu gibi bizde de yapılaşma da arttı. Yapılaşma arttığı için kalabalık bir şehir oldu. Trabzon eski bir şehir olduğu için yollarımız dar, genişletme şansımız sıfır. (K-13, Kadın)

Değişti. Normalde önceden denize girerdik. Şimdi giremiyoruz. Yürüme gidiyorduk. Yürüme amaçlı güzel ama sahil, deniz olarak güzel değil. (K-3, Erkek)

Sahildeki değişimin niteliği konusunda katılımcıların yanıtlarına bakıldığında olumsuz olarak doğal sahillerin tarihe karıştığı yanıtları karşımıza çıkmaktadır. Altyapı çalışmaları hızla büyüyen bir şehrin ihtiyaçları arasındadır. Nitekim ulaşım konusundaki problemlerin devam ettiği yanıtlarda ifade edilmiştir. Sahildeki kentsel düzenlemeler, toplum için düzenlenen kamusal alan ve parklar değişimin olumlu yönleri arasında yer almaktadır. Sahillerin artık kamusal bir alan niteliği kazanması ve toplumun eğlenme, dinlenme gibi faaliyetlerini yerine getirebileceği uygun alanlar olarak düzenlenmesi değişimin olumlu yanlarının başını çekmektedir. Katılımcılar sahildeki kentsel düzenlemeleri kent sakinlerine hitap etmesi açısından olumlu bulmuşlardır.

Sahilin bundan önceki halini hatırlıyorum. Sahillerimiz şu an dolduruldu ve içine restoranlar yapıldı işte çocukların eğlenebileceği parklar yapıldı. Yürüyüş yolları falan yapıldı. Bisiklet yolları yapıldı. Öncesinde bunlar yoktu. Normal otoyol vardı. Hemen bitiminde sahil başlıyordu. Doğal olarak bayağı değişti. Görsel olarak da çok fazla değişti. (K-1, erkek)

Sahilin bundan önceki hali iyi değildi. Şu an iyi. Hatırlıyorum ve pek kullanışlı değildi. Hem bu kadar geniş değildi hem de böyle ağaç vb. yoktu. Hafriyat vardı boylu boyuna. (K-8, erkek)

Arsin ve Yomra'da dolgu yoktu oralar sonra doldu. Orada bir yol vardı. Tek şeritli yol vardı. Biri gidiş biri geliş. Şimdi genişlettiler. Yürüyüş yolları parkları ilçenin çehresini değiştirdi. Güzel oldu bence. Bugün bir Yomra bir Arsin dediğin zaman gerçekten hoşuna gidiyor. Gideyim şurada yürüyeyim diyorsun. (K-13, kadın)

Katılımcılara sahillerin değişmesinden önceki halini nasıl tarif ettikleri sorulduğunda betimlemelerinde öne çıkan unsurlar arasında sahilin temizliği ve doğallığı bulunmaktadır. Denizle kara bağlantısının olduğu ve beşerî müdahalenin olmadığı göze çarpmaktadır. Sahildeki kentsel düzenlemeler fiziksel mekânın toplumsal mekâna dönüşümünü de gözler önüne sermektedir. Doğal mekân toplumsal ihtiyaçların etkisiyle zamanla toplumsal bir mekân haline gelmektedir. Sitler ve iklim gibi özelliklere sahip doğa başlangıç noktasıdır. Sahilin yeni hali bu doğal halden toplumsal bir mekân olarak düzenlenmiştir. Günümüzdeki anlamı artan toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden şekillenmiştir. Günümüzde sahildeki mekânlar hem tarihsel (diyakronik) hem de eşzamanlı veçhelerin geçmiş ve şimdinin hibrit biçimini ifade etmektedir (Lefebvre, 2014: 133). Doğal olması, denize nazır olması tarihsel boyutunu yansıtırken eşzamanlı anlamı ise toplumsal ihtiyaçları karşılamasıdır.

Hatırlıyorum burası normalde, şu yol otoban yol denizdi. Daha ararsan sadece Yomra değil Yeşilyalı'nın bir tarafının normalde deniz olduğunu ben biliyorum. Dolgu yapıla yapıla normal yol oldu. Arsin Yeşilyalı, evet. (K-2, Kadın)

Sahilin 43-44 yıl öncesini rahat hatırlarım. Kenarda taşlar vardı, tertemizdi. Çöp bile yoktu. Masmavi bir denizimiz vardı. (K-5, Erkek)

Beton namına hiçbir şey yoktu. Öyle elle yoğrulmuş beton yok sadece doğa. Çakıl taşı beyaz o çakıl taşları bir de kum, bir de su. Deniz taşı, kum ve su üçü. Yani beton diye bir şey yoktu. Ha yosun denizin içinde olan yosun var işte artık o doğal olarak. Bugünkünden çok temizdi bir defa. (K-12, Erkek)

Denizler deniz kum findıklık iç içeydi. Deniz dalgası findıklığın içine vururdu. Kıyıyı yalardı. Ağaçlar vardı, kalın ağaçlar. Kumdan toprağa, yeşil içinde findık vardır. Çimende otururduk, deniz öyleydi. O Uzunkum dediğim var ya istersen 500 metre ileriye git denize doğru açıl şurana gelir, beline gelir. Biz yürüme ben denize buradan yürüme okula Yomra'ya giderdim kıyıdan. (K-11, Erkek)

Sahillerin şu anki durumu ile o zamanki durumu arasında önemli farklar bulunmaktadır. Katılımcıların yanıtlarına göre sahildeki düzenlemelerin önceki hali ile güncel hali arasındaki fark deniz ve sahillerin doldurulma aşamasından önce daha kamusal halde olmasıdır. Sahildeki dolgular, altyapı çalışmaları, ilk başta kentin topografisini değiştirmiştir. Önce sahilin başlıca yerlerinde imar planları yapılmıştır. Daha sonraları kent sakinlerine hitap etmesi açısından kent parklarıyla sahil genişletilip bugünkü durumuna kavuşturulmuştur.

Bak önceden 25 yıl önceden sorun sualsiz denize giriyordum, geziyordum, sahile iniyordum. Şimdi inemiyorum. 25 yıl önce denize sorgusuz sualsiz inerdim ama şimdi inemiyorum. Yasak. Herkesin zenginler parsellemiş her yeri. Fiziksel olarak farkları apartman doldu, konut doldu, zenginlere spor alanı, yaşam alanı her şey oldu. Özellikle Kaşüstü'nde önceden burada üç hane vardı. Yerler de birkaç kişininindi, fazla adamın değildi. Satıla satıla herkes çekti aldı, kendine mal etti. Yani denizi kendi malları diye kullanıyorlar. Şimdi her yer oldu resmi şey yani sahilde giderdin en azından bir deniz kenarı. Sahil imara açıldıktan sonra yani sahile küsüyorsun. Sahil diye bir şey yok. Yok, sahil yok yani. Ya burada gör yeni 30 katlı binalar. Ya insan bunalıyor. Bunalıyor. Tabi bunalıyor. Bunalıma soktular bizi. (K-11, Erkek)

Yani o dediğin yıllarda deniz dolmaya başlamıştı. Başlamıştı yani. Başlamıştı ki yavaş yavaş yani. Bizim şu önümüzü iki kademedede doldurdular. He arkasını doldurdular. Ondan sonra çevre yolu geldi ya. Çevre yolunda ikinci baskı yaptılar. Yani o dediğin senelerin içerisinde oluyor bu. Yani çevre yoluyla alanı genişlettiler yani tahminen. Geçen bir gittim. Yine oralarda bir gençlik merkezi şu ilerde olması gerek. Şu alt yoldan bir git görürsün. Şu alt yol var ya sınır denizin sınırı yani. Oradan o yani denizdi yani o alt yolun işte bir şey mesafesi, sahil kısmı vardı yani. Oradan mesela say işte ta çevre yoluna kadar ne kadar mesafe var aşağı yukarı? Bir 300-400, 500 metre vardır. Bir de o yolu sahil yolundan o yani deniz. Denizi kaçırdık yani elimizden. (K-12, Erkek)

Sahil bundan önce deniz asfaltın kıyısında idi. Şu anki yol denizdi. Ne oldu dolgu olunca sahil aşağı kaydı denizi de Rusya'ya bastılar. (K-6, Erkek)

Sahildeki düzenlemeler, sadece fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda sosyal bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Eskiden sahil, daha doğal ve herkesin erişebildiği bir alan olarak hatırlanırken, günümüzde yapılaşmanın artmasıyla birlikte kent sakinlerinin sahili kullanma biçimi değişmiştir. Özellikle sahilin bazı kesimlerinin özel alanlar haline gelmesi, toplumsal eşitsizlikleri artıran bir unsur olarak katılımcılar tarafından eleştirilmiştir. Sonuç olarak, Trabzon sahillerinin

dönüşümü, kentin modernleşme sürecinin bir parçası olarak değerlendirilse de bu değişim her kesim tarafından aynı şekilde algılanmamaktadır. Kimi katılımcılar yeni düzenlemeleri olumlu karşılarken, bazıları doğal dokunun kaybı ve sahilin özelleşmesi gibi unsurları eleştirmektedir.

3.4. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi

Sahillerin doldurulması konusunda iki zıt görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki sahillerin doldurulmasını gerekli görürken diğer görüş ise doğal ve orijinal sahillerin kaybının yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını savunan görüştür. Bu iki görüşün ortak noktası kente yeni ve kullanım değeri olan alan kazandırmaktır.

Güzel olma oldu. Güzel oldu söylüyorum ama deniz gitti bu arada. Ne yapacak Trabzon dağlık bölge olduğu için düz alan yok. Mecbur dolgu yaparak getiriyorlar o hale. O da iyi mi kötü mü bilmiyorum. Bence kötü. (K-2, Kadın)

Bizim dolgu yapma zorunluluğumuz vardı. Ya şehri içeri kaçıracaktılar tamam mı veyahut dolacaktı yani. Burada zaruri bir olay var çünkü bizim ilerde binalar var çok büyük dalgalarda bina su gelip eve vururdu. Onun için buraya. O daha önce de bizim vardı. İkincisi yapıldı yol için bizim buraya tamam ama Arsin'e gerek yok, Araklı'ya gerek yok. Araklı'da fazla yok gerçi de ama bizim ora mecburdu yani olması gerekiyordu. (K-3, Erkek)

Yomra'nın dolgu yapılmadan önceki halini hatırlıyorum en güzel sahil oydu. Ta şu alt anayolun dibine vuruyordu deniz. Güzeldi. Yol mol yoktu oralar hep sahildi. Dolgu yine daha iyi oldu ama böyle denize girilebilecek alan olsa daha iyi olurdu. Yomra sahili bence iyi güzel, gezi parkı olarak güzeldir. (K-4, Erkek)

Yanıtlarda Trabzon'un dağlık yapısıyla birlikte düz ve kullanışlı alanların az olmasından dolayı dolguların yapıldığı anlayışı hakimdir. Kentin en güzel halinin doğal hali olduğu katılımcılar tarafından kabul edilirken sahildeki parkların kullanışlı olduğu ifade edilmiştir. Dolguların gerekli olduğu inancı esasında toplumun ihtiyaçları ekseninde mekânsal dönüşümü kabul ettiğini göstermektedir.

Şimdi denizi şöyle bir şey şimdi sahili sen doldurmuşsun, üstünü güzel makyaj yapmışsın bu neye benzer? 85 yaşındaki annemi güzel makyaj yapmışsın, süslemiş püslemişsin ama annem benim koca karı. 85 yaşında ne kadar güzel olursa olsun annemin kalbi, osu busu gitmiş. Ne yapacaksın güzel olduğunda yüzünü güzelleştirdiğinde? Annem daha iyi mi yürüyecek? Daha güzel mi yemek yiyecek? Yok. Ne kadar makyaj yaparsa yap aslına uygun olmadıktan sonra hiçbir şey. Her şeyin orijinali en iyisidir. (K-11, Erkek)

Ya bu Karadeniz'in coğrafi yapısından dolayı denizleri doldurmak başka bir şeyden değil. Yukarıda park açana kadar denizi dolduralım anlayışı en basiti o yani. Karşıyım ona. Sahilin şu anki durumu geçmişten iz taşıyor. Çünkü tanınmaz ki zaten. Adam mesela Arsin'e hiç gelmemişse önceki halini, şu anki halini anlamaz. (K-6, Erkek)

Sahillerin doğal halinin yerini herhangi bir projenin tutmayacağını söyleyen katılımcılar, her şeyin doğalının makbul olduğunu ifade etmişlerdir. Yanıtlara bakıldığında coğrafi yapının engel olarak ortaya çıkmasına karşılık en kolay yöntemin denizleri doldurmak şeklinde olduğu ifade edilmiştir.

Kıyı kenar çizgisi diye bir şey var ya nerededir bu? Bu kıyı kenar çizgisi fakire midir? Kıyı kenar çizgisi sadece fakire mi aittir, zengine ait değildir. Adamın dalgası evinin balkonuna vuruyor ya buraya niye ruhsat vermişsin? Fakirin mallarını hepsini yıktınız attınız birbirine. Benim Çömlekçi 'de yerim vardı. Bedavaya sattım, aldılar bizden. Mahkeme hakkım bile yok. Kıyı kenar çizgisine geldiği zaman Trabzon'un kodamanları denizleri sahiplendi, oturdular aşağıya. Niye bir tane çıkıp ta bir şey demiyor? Bir yetkili çıkıp da Allah'ın himmetini seven bir tanesi de çıkıp demiyor ki arkadaş bura bizim. 4 tane denize ulaşan yol vardı burada. Hiçbiri, hepsi kapandı. Hepsi köşklere iniyor, villalara iniyor. Öyle yani. (K-11, erkek)

Zamanında akıllı bir Atatürk'e sormuşlar ki. Ankara'da Kızılay'a yol yapılıyor. Atatürk demiş bunlara ki. Paşam demişler işte ne kadar yapalım bu yolu. Duyduğumu diyorum. Tabi ki ne kadar doğru olduğunu bilemem de. Demiş ki yol demiş 100 metre olacak. Demişler ki ya bu sarhoştur şimdi. Yani bu kadar olur mu yol yani. Yapalım bunu 60 metre. Yapmışlar onu 60 metre. Aha bak Atatürk'ün dediğini yapsalardı şimdi hiçbir sıkıntı yoktu. Şimdi burada bizimkilerin alayı da sarhoştur. Atatürk akıllı adam idi. Bak Atatürk demiş ki 100 metre yap onu. Bizim sözde ayık kafalılar bu yolu bura benim yerim, ora benim adamım, bu da senin adamın. Yol aslında bu sahil şeridinin mesela altlara yapılaşma yapmasalardı da direkt yola yol genişlik alanı verseydiler yol sorunumuz olmazdı ama şu an tabi ki yol sorunu burada vardır. E nasıl oluyor. Burada çoğu tünel olacak, viyadük yapılacak. Bu Karadeniz'de yol yapmak istiyorsan yol böyle olur (K-12, Erkek)

Alınan yanıtlarda şehirdeki düzenlemenin adil olmadığı ve daha çok üst sınıf kesimini lehine sonuçlandığı vurgulanmaktadır. Bunun yanında yapılması gerekenlerin yapılmadığı ve bilinçsiz davranıldığı belli plan ve projeye göre hareket edilmediği vurgulanmıştır. Üstelik sadece sahildeki düzenlemeler değil kentin geri kalanında da benzer şikâyetler dile getirilmiştir. Yapılaşma, betonlaşma ve çarpık kentleşme en çok vurgulanan temalardır. Plansız ve programsız imara açılan yerler şehrin sembolik yerlerini de etkisi altına almıştır. Yüksek katlı binalar ve yeşil alan ve beton dengesinin sağlanamaması alınan yanıtların ortak noktalarıdır.

Yüksek binalar yapılması bir şehir planlamasına göre sahilden dağlara doğru bir hava akımının düzenlenmemesi. Bunu şehir planlamacıların yapmadığını düşünüyorum. Güzel bir plan proje yapılmamış şehrin nefes almasını engelleyici şekilde büyük bir yapılaşma var beni bu üzüyor. Görsel olarak da çirkin bir görüntüdür. Bu kadar betonarmenin bir arada olması, verimli toprakların betonarme olması, yüksek katlı binalarla donatılması beni üzüyor. Güzel bir görüntü yok. Yapılaşma bozukluğu bütün şehirlerde devam ediyor. Negatif olarak bütün şehirler için söyleyebiliriz. (K-10, Kadın)

Geçmişte bir Ortahisar'ımız vardı, bir Moloz, Moloz olmaktan çıktı. Boztepe Boztepe'likten çıktı. Boztepe imara açıldı, oldu beton yığını. Yani eskisi gibi değil ama mecbur bunlar da olacak olan şeyler. Kaçınılmaz şeyler çünkü nüfus artıyor, ihtiyaç var. Yapacak bir şey yok. Eskiye andırmasa da yapacak bir şey yok. (K-13, Kadın)

Değişen dünyaya ayak uydurmak için çok daha fazla şeyler yapılabilir. Zeytinlik Mahallesi denen mahallede önceden her ev her bahçe kapalı mekândı, iki katlı binaydı ama yetmedi binalar, apartmanlar yükseldi, yapılaşma oldu. Bu daha da artacak. Benim sahilde en çok içimi kanırtan yapılaşma ve betonlaşma. Yoksa parklar, dolgu alanları daha güzel yapıyor bu sahili. Ama betonlaşma istenmeyen bir durum benim için. (K-15, Erkek)

Katılımcılar sahillerin doldurulmasını hem zorunluluk hem de kayıp olarak görmüştür. Yanıtlardaki ortak nokta, Trabzon'un dağlık yapısı nedeniyle düz alan eksikliği olduğu ve dolguların bu ihtiyacı karşılamak için yapıldığı düşüncesidir. Ancak doğallığın kaybolduğu, denizin geri çekildiği ve sahilin eski halinin daha değerli olduğu da sıkça vurgulanmaktadır. Bazı katılımcılar sahildeki parkların ve düzenlemelerin olumlu taraflarını kabul ederken, diğerleri deniz doldurmanın kentin kimliğini ve geçmişini yok ettiğini savunmaktadır. Bunun yanında, kıyı kenar çizgisinin ihlali, imar düzenlemelerinin adaletsizliği ve yapılaşmanın plansız ilerlemesi gibi konular da eleştirilmiştir. Katılımcılar, yüksek binaların artması, yeşil alanların azalması ve çarpık kentleşmenin kentin estetiğini ve nefes alabilirliğini bozduğunu düşünmektedir. Maurice Halbwachs'ın toplumsal hafıza kavramı, bireylerin geçmişi yalnızca kişisel deneyimlerle değil, toplumsal bağlam içinde hatırladığını öne sürmektedir. Bu bağlamda, sahildeki kentsel düzenlemeler yalnızca fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın yeniden şekillendirilmesi anlamına gelmektedir. Sahilin betonlaşması, bireylerin geçmiş deneyimleriyle uyumsuz bir mekânsal gerçeklik yaratarak toplumsal hafızada bir kopuşa neden olmaktadır. Dolayısıyla, sahildeki bu dönüşüm sadece kentsel bir değişim değil, aynı zamanda geçmişin ve kimliğin yeniden inşasıdır.

3.4.1. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Kent Kimliğine Etkisi

Trabzon kenti denize kıyısı olmasından ötürü doğal olarak sahil kenti özelliğini kazanmaktadır. Katılımcılara yöneltilen sorularda kent kimliği algısı hakkında bilgi edinmek için Trabzon'un kent kimliğinden hangi özelliklere sahip olduğu ve sahil kenti olup olmadığı soruları yöneltilmiştir. Trabzon'un sahil kenti olduğu bilinen bir olgudur. Bu sorularda amaç katılımcıların kent kimliği algısındaki yeri hakkında bilgi edinilmesidir.

Katılımcıların yanıtına göre Trabzon doğal olarak coğrafi yapısından ve jeolojik konumundaki yeri itibarıyla sahil kenti özelliği kazanmaktadır. Sahildeki uygulamalar ne durumda olursa olsun Trabzon kentine bu özellik, coğrafi konumundan ötürü yüklenmiştir. Katılımcılar da bu durumu ifade etmişlerdir. Söz konusu yanıtlara bakıldığında Trabzon'un sahil kenti olarak görüldüğü açıkça ifade edilmiştir.

Trabzon bir sahil kentidir çünkü deniz kenarındadır. Ankara için bir sahil kenti diyemeyiz herhalde. Sinop ve Samsun gibi deniz kenarında olduğu için sahil kentidir (K-1, Kadın).

Deniz. Bence deniz şehri olur. Baktığınız zaman sahil şeridimiz var. Sahil olduğuna göre (K-9, Erkek)

Tabii ki sahil kenti denize sıfırdır. Deniz ne kadar doldurulursa doldurulsun o özellik kaybolmaz sahil sahilidir. (K-6, Erkek,)

Evet, sahil şehridir. Liman şehri, limanı da var. (K-8, Erkek)

İllaki sahil şehridir, denizin kenarında olduğundan sahil kentidir. (K-9, Erkek)

Sahil şehri. Zaten tüm yerleşimi sahildedir. (K-15, Erkek)

Trabzon sahil kenti çünkü denizin kenarındadır. (K-14, Kadın)

Sahil kenti özelliğini taşıyor çünkü ilçelerinin çoğu yeri sahil. (K-13, Kadın)

Sahil kimliği taşıyor. Boydan boya deniz sahil olduğu için sahil şehridir. (K-10, Kadın)

Bence deniz kenarı olur. Baktığınız zaman sahil şehrimiz var. Sahil olduğuna göre. (K-12, Erkek)

Evet, sahil kentidir. Yürüyüş yolları olsun temiz hava. (K-18, Kadın)

Bunun yanında Trabzon'un sahil kenti kimliği taşımadığı ve taşısa da artık bu kimlikten uzaklaştığı konusunda birçok katılımcının ortak fikirde olduğu görünmektedir. Yanıtlara bakıldığında katılımcılar gerek yapılaşma gerekse altyapı çalışmalarıyla Trabzon'un sahil kenti kimliğinden uzaklaştığını ifade etmişlerdir.

Evet, sahil kenti. Ama şu anki hali sahil kenti olmaktan çıktı neredeyse. Deniz doldurula doldurula geldi kara parçası oldu. (K-2, Kadın)

Sahil şehri, sahile kıyı olduğumuz için. Sahil şeridiyiz ama de ki kumsal mı, kumsal değil. (K-3, Erkek)

Trabzon bir sahil şehridir ama şu an sahili yok. (K-4, Erkek)

Trabzon bir sahil şehri değil. Trabzon sahilleri, doğallığıyla tanınan bir yer olduğu için sahilleriyle de tanınan bir yerd. Doldurarak güzelliği görüntüyü bozdular o doğal kayaların, yeşilliklerin, ağaçların. (K-5, Erkek)

Eskiden sahil şehriydi şimdi ne olduğu belli değil karışmış birbirine. Yıkılan yerler yapılmadı, yıkılmış her taraf olduğu gibi. (K-7, Erkek)

Hayır. Önceden sahil şehriydi ama siyasilerimiz sağ olsun onların yüzünden sahillerimiz apartman doldu. O yüzden. Aslında bir sahil şehriydi. Ya sahil kenti ama sahilde bir şey bırakmadılar ki. Sahilde gitmek için, gezmek için, bir şey yapmak için bir şey bırakmadılar ki. Zenginlerin yaşam alanı oldu sahiller. (K-11, Erkek).

Sahil şehridir. Deniz kenarları var fakat sahili bitirdiler. Eski hali daha güzeldi. (K-17, Kadın)

Önceden birkaç tane dükkân vardı, şimdi hep sahil park oldu. (K-20, Kadın)

Katılımcılara göre eskiden Trabzon kenti doğallığıyla ün salmış ve kıyı kenti olmasıyla bilinmektedir. Ancak şehirleşmenin etkisiyle ve sahildeki çalışmaların büyümesi tesir etmiş olması ki yanıtlarda Trabzon'un doğal kimlik ögesi olarak sahil kenti özelliğini kaybettiği ifade edilmiştir. Katılımcılar Trabzon'un sahil kimliğini giderek kaybetmesinin kentleşme politikaları ve belediyeçilik anlayışından kaynaklandığını dolaylı biçimde ifade etmişlerdir. Katılımcılar denizin doldurulması ile sahillerin doğal özelliğini kaybettiklerini dile getirmişlerdir. Elde edilen yanıtlara bakılacak olursa kenti tanımlamak için “sahili olmayan sahil şehri”, “kumsalı olmayan sahil kenti” gibi ifadeler kullanılır olmuştur.

Trabzon'un sahil kenti olup olmadığı konusundaki yanıtlar iki türlüdür. Kimi katılımcılar deniz varken doğal olarak sahil kenti olarak nitelendirilebileceğini ifade ederken kimi katılımcılar ideal olan yönünden konuya bakmışlardır. İdeal yönünden bakan katılımcılar eski doğal sahillerin kalmadığını bundan dolayı tam olarak kıyı kenti olarak niteleyemediklerini ifade etmişlerdir.

Genel olarak bakıldığında, Trabzon, tarihi geçmişi ve yeşilliği ile bilinen bir şehirdir. Trabzon'u ifade eden ögeler sorusuna alınan yanıtlara bakıldığında, katılımcılar Trabzon şehrinin sahip olduğu tarihsel geçmişine, yeşilliğine, denize ve balıkçılık faaliyetlerine vurgu yapmaktadır.

Tarihi, kültürleri, insanları kendine has oldukları için. Yine deniz kenarında olmasından ötürü öyledir. (K-1, Kadın).

Deniz, fındık geliyor aklıma. (K-2, Kadın)

Ben fındık diyeceğim. Fındıkla doğduk, fındıkla büyüdük. Bizim fındık içimize çok işledi (K-12, Erkek).

Hamsi, fındık, Trabzonspor, tarih diyebilirim. (K3-Erkek)

Trabzon tarihi bir kenttir. Geçmişi tarihe çok bağlı bir kenttir. Ta Pontus cumhuriyetine kadar gidiyor. Trabzon kanuni şehridir ben öyle diyorum. (K-6, Erkek)

Canlılık, hareketlilik. Coğrafi olarak tabii yeşil, dağlık bir arazi ama doğal güzelliği olan bir yer. (K-5, Erkek)

Trabzon'un kent kimliği dedin mi kemençesi gelir, kültürü gelir. (K-7, Erkek)

Hamsisi meşhur, Trabzon'un kimliği spor olur. Şu anki Trabzon kimliği o, Trabzonspor. (K-8, Erkek)

Spor gelir, Trabzonspor. Deniz gelir, balıkçılar gelir aklıma sahil denince. (K-9, Erkek)

Deniz, balığı, sahil şeridi olması, yeşille mavinin bir arada olması (K-10, Kadın)

Trabzon'un şehir dediğin zaman Karadeniz'de tarım olarak fındık. Halkının genelde %50'si en az gurbetçidir. Gurbete gider para kazanmaya. Yeşil bir kent, tarihi kenttir. Tarihi yerleri vardır. Meryem Ana, Sümela Manastırı buradadır. Santa Kiliseleri buradadır. Yaylalarıyla meşhurdur. Yani birçok şeyi var da şu anda aklıma gelmiyor ama. (K-11, Erkek)

Fındığı, mısırı, Boztepe'si, balığı, çayı, bunlar. Trabzon'u diğer şehirlerden ayıran bizim Trabzon'da yayla turizmi de vardır. Yaylalarımızla, sahilimizle, köylerimizle ün yapmışızdır. Trabzon'un bir nemli olması caydırıcıdır yazları. Diğer türlü her yönüyle güzeldir. (K-13, Kadın)

Sahili, denizi, fındığı, tarımı, yeşilliği her şeyi gelir aklıma. (K-14, Kadın)

Fındık, hamsi, deniz ürünleri, insanların sinirli olması diyebilirim. (K-15, Erkek)

Fındık, Temiz hava, yeşillik, balık. (K-16, Kadın)

Fındık, yeşillik dolu, sahil diyeceğim ama bir şey kalmadı. (K-17, Kadın)

Kesinlikle fındık, köyümüz, yaylalarımız geliyor. Tarihe de yatkın bence tarihi de aklıma getiriyor. (K-18, Kadın)

Fındık, yeşillik doludur. (K-19, Kadın)

Yeşillik, deniz geliyor. (K-20, Kadın)

Trabzon'un kimliğini ifade eden unsurlara katılımcıların verdiği yanıtlarda yeşillik, fındık, balık (özellikle hamsi), deniz gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Fındık arazilerinin çoğunlukta olması, ana tarım ürünlerinin ilk sırasında olması, Trabzon'un kent kimliğini ifade eden özelliklerin

başında yer almaktadır. Fındıkla Trabzon insanının ilişkisi yoğundur. Onun dışında şehrin bilinen sembollerinden hamsi, balıkçılık ve yayla faaliyetleri katılımcıların ifadelerinde sıkça rastlanan öğelerin başındadır. Trabzon'un kent kimliğini ifade eden unsurlar arasında vurgulanan diğer unsurlar, kentin tarihi geçmişi ve kültürüdür. Özellikle Sümela Manastırı, Santa Kiliseleri gibi tarihi mekânlar Trabzon dışında da en çok bilinen unsurlar arasındadır. Yine şehirde kültür deyince kemençe ve halk oyunları zihinlerde canlanmaktadır. Nitekim Katılımcı 5'in ifade ettiği gibi Trabzon insanı hareketli ve canlıdır. Trabzonspor başlıca yanıtlar arasında yer almasa da Trabzon'u ifade eden diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Trabzon'un sahiliyle ilgili düşünceleri sorulduğunda katılımcıların yanıtları değişkenlik göstermektedir. Ancak yanıtlara bakıldığında ortak özellik olarak denizin akıllarda canlandığı görülmektedir. Bunun yanında spesifik olarak belli yerlerin sahilleri akıllarda canlanmaktadır.

Sahil denildiğinde denizin güzelliği veya yüzmek akla gelir yani. Hava almak, deniz havası bunlar geliyor. Ben severim deniz havasını, kokusunu. (K-2, Kadın)

Valla Trabzon sahili dendiğinde benim aklıma Ganita geliyor. Tarihi yapıları, sahil tabi epey bir sahili var. (K-4, Erkek)

Trabzon sahili dendiğinde tabii aklımıza deniz geliyor. Bizim kumsal yok burada, olan kumsala da koydular beton. Kimsenin sahilde gezmediği dolaşmadığı bir yer. (K-5, Erkek)

Trabzon sahili dendiğinde aklınıza ilk gelen şey denizdir. Tabii ki değişti dolgu alanları bayağı çok oldu. Bayağı değişim gördük yani. (K-6, Erkek)

Sahil deyince ilk akla gelen denizdir. Sahil bakımından şehre olmadık şeyler yapıldı dolgular yapıldı (K-7, Erkek)

Önce balık, ikinci olarak tatil amaçlı plajlar, deniz, kumsal bunlar aklıma geliyor. (K-10, kadın)

Deniz, yüzmek, balık tutmaktır. Çocukluğumda, gençliğimde. Biz balığa para vermezdik çocukluğumuzda ama gençliğimizde yani şu anda o sahil kalmadı. O sahil yok şu an. (K-12, erkek)

Trabzon sahilleri dendiğinde katılımcıların düşüncelerinde doğal olarak deniz kenarı canlanmaktadır. Deniz ve sahillerle ilgili etkinlikler sahil denildiğinde ilk akla gelen unsurları ifade etmektedir. Balık, tutmak, yüzmek ve gezmek sahiller denildiğinde ilk akla gelen şeyler olarak katılımcıların yanıtlarında karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Ganita, Beşirli gibi sahiller kentin sembolik alanları olarak öncelikle akıllarda belirmektedir. Özellikle Ganita hafızalarda çokça yer edinmektedir.

Trabzon sahili deyince aklıma ilk Beşirli Sahili geliyor. Sonra Arsin'de yaşadığım için Arsin Sahili ve ondan sonra da tabii ki Yomra Sahili. (K-1, Kadın)
Ganita'nın orasını çok kullanırdık. Ganita, denizle yeşilin birleştiği bir yerdi. Sevdığımız vakit geçirdiğimiz bir yerdi. Çocukların gençlerin denize girdiği bir yerdi. Özellikle gençlerin denize girdiği yerdi. Bizim de çocukluğumuzun geçtiği yerdi oralar. (K-10, Kadın)

Trabzon denilince akla ilk gelen şey Ganita. Şimdi Uzunkum diye bir şey var. Trabzon Ganita'dan sonra çıkışta. Faroz'dan ileriye oralar yani sahili oralar. (K-11, Erkek)

Trabzon sahili dendiğinde mesela Ganita parkı, çok fazla değişmedi, değişmesine de pek imkân yok. (K-15, Erkek)

Genel olarak, Trabzon'un doğal coğrafi yapısı gereği sahil kenti olduğu konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır. Ancak katılımcıların bir kısmı, sahil kentinin yalnızca coğrafi konumla değil, sahilin erişilebilirliği, doğal yapısı ve kentle entegrasyonu ile anlam kazandığını vurgulamıştır. Bu noktada, Trabzon'un zamanla sahil kimliğini kaybettiğine dair ciddi eleştiriler öne çıkmaktadır. Özellikle denizin doldurulması, yapılaşma ve belediye politikaları nedeniyle Trabzon'un sahil şehri olma özelliğinin zayıfladığı belirtilmektedir. Katılımcılar, geçmişte sahilin daha doğal ve erişilebilir olduğunu, bugün ise sahil şeridinin büyük oranda doldurulduğunu ve betonla kaplandığını ifade etmiştir. Bu durumun kentin sahil ile olan bağını zayıflatarak kent kimliğinde bir değişime neden olduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, Trabzon'un genel kent kimliği ele alındığında deniz, yeşillik, fındık, balıkçılık, tarih ve kültürel unsurlar (örneğin kemeçe ve halk oyunları) en çok vurgulanan öğeler arasında yer almaktadır. Katılımcılar Trabzonspor'u da şehrin önemli bir kimlik unsuru olarak görmektedir. Bu da Trabzon'un yalnızca fiziksel coğrafyasıyla değil, kültürel ve ekonomik dinamikleriyle de güçlü bir kimlik barındırdığını işaret etmektedir.

Trabzon'un sahil kenti olup olmadığına dair algı da geçmiş deneyimler, kent kültürü ve ortak anlatılar üzerinden şekillenir. Katılımcıların bir kısmı, Trabzon'un coğrafi konumu itibarıyla doğal olarak bir sahil kenti olduğunu vurgularken, diğer bir kısmı ise sahil şeridindeki yapılaşma ve değişimlerin bu kimliği zayıflattığını ifade etmektedir. Bu durum, Halbwachs'ın vurguladığı gibi, kolektif belleğin zaman içerisinde değişebileceğini ve fiziksel mekânın dönüşümünün hafızaya doğrudan etki ettiğini göstermektedir. Kent kimliği algısı, toplumsal hafızadaki değişime bağlı olarak şekillenmektedir. Özellikle denizin doldurulması, sahil şeridinin eski formunu kaybetmesi gibi unsurlar, kentin belleğindeki sahil kimliğinin değişime uğramasına neden olmuş, "sahili olmayan sahil kenti" gibi ifadelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece Trabzon'un sahil kimliği, fiziksel çevredeki dönüşümlerle birlikte, toplumsal hafıza içerisinde yeniden inşa edilmekte ve geçmişin nostaljik bir unsur olarak hatırlanmasına sebep olmaktadır. Sahil kavramı katılımcılar için farklı anlamlar taşımaktadır. Kimileri için deniz havası almak, yüzmek ve balık tutmak gibi bireysel deneyimler ön plandayken, kimileri için sahil artık bir beton yığını haline gelmiş ve kimlikten uzaklaşmış bir alan olarak değerlendirilmektedir. Trabzon'un sahil kimliği konusunda bu ikili görüş,

kentleşme ve çevre politikalarının kent kimliği algısı üzerindeki etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

3.4.2. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Yaşam Kalitesine Etkisi

Kentsel düzenlemeler yaşam kalitesini artırmak üzere planlanmaktadır. Kentsel düzenlemeler mekânsal tasarım sürecini ifade etmektedir. Söz konusu tasarım süreci, kentsel mekânı toplumun ihtiyaçlara uygun bir biçimde düzenleyerek sosyal hizmetler ile destekleyerek yaşam kalitesini artırmaktadır (Akyıldız, 2023: 414-415). Trabzon sahilindeki kentsel düzenlemeler, günümüze kadar yapılan altyapı çalışmalarıyla kesintiye uğrayan deniz bağlantısını tesis etmek amacıyla yapılmıştır. Bu bakımdan kentlilerin yaşam kalitesine olumlu etkilerde bulunduğu görülmektedir.

Yaşam kalitemizi tabii ki olumlu yönde etkilemiştir. Şu anda mesela ben Arsin'in bir köyünde bulunmaktayım ama aşağıda şenlik sesleri geliyor bana. Doğal olarak hani ben de gideyim, sahile bakayım ne var ne yok diyorum. Doğal olarak sosyal hayatım biraz da iyi yönden etkilendi (K-1, Kadın).

Ailecek en azından denize girmeyi değil de gezme ortamımız oldu. Geziyoruz, gidiyoruz mesela stattan Arsin'e kadar bu sahile gezmeye gidiyoruz ailecek. Önceden gidemezdik. Önceden gezme yerimiz yoktu sahilde. Kumsal olduğu zaman zaten öyle bir kültür yok idi. Zorunlu dolması gereken yerler var, zorunlu dolmayacak olan yerler var. Mesela bizim bu Arsin ve Yomra olarak mecbur dolması lazım. Orada yol kurulması lazım. Ya burayı yıkacağız ya yolu vereceğiz. Arsin'in oralar dolmayabilirdi çünkü şehir daha içerde alan geniş. (K-3, erkek)

Katılımcılardan alınan yanıtlara göre kentsel düzenlemeler yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemiştir. Katılımcılar, yapılan düzenlemeleri sosyal etkinlikler açısından olumlu bulurken, doğal kumsalların ve sahillerin kaybolmasını ise olumsuz bir gelişme olarak değerlendirmektedir.

Katılımcılar sahillerin kentsel düzenlemelerden sonraki halini olumlu karşılamaktadır. Sahildeki dolgu sahalarına inşa edilen kamusal alan ve parklar toplumun yaşam kalitesine olumlu yönde tesir etmiştir. Sahildeki bu alanlar toplumun rahatça nefes alabileceği ve eğlenebileceği yerler olarak görülmektedir. Bu durum sosyal hayatı da olumlu yönde etkilemektedir.

Sahil parkları gayet güzel olmuş. Gayet dolaşmaya, oturmaya, çay içmeye, insanların oturup vakit geçirmesi için güzel yapılmış, düzenleme güzel olmuş. Bu konuda başarılıdır. Vakit buldukça ailemizle vakit geçiriyoruz. Yürüyüş, kafeteryada oturmak, denize nazır oturup sohbet etmek seyretmek, bazen gemi turları diyelim. Dışarıdan gelen misafirler için güzel mekânlar var, oturup vakit geçirilebilecek yerler (K-10, Kadın)

Yomra'dan sahil dediğin zaman zaten oturma yerleri de insanların dinlenmesi için, oturması için, hava alması için, piknik yapması için, çoluk çocuk stres atması için gezip dolaşabilecek olduğumuz güzel bir yerdir. Ama belediyenin yaptığı çalışmalardan öyledir. Yapılanı gizleyecek halimiz yok. Vatandaş için yapılıyor. Güzele güzel deriz yani. Yani hiç sorun yok. Yapılan çalışma, hizmet eleştirilmez. Her zaman vatandaş için yeter ki vatandaşın hizmetinde olsun yani faydası olsun. (K-12, Erkek)

Sahil parkları, toplum için hem dinlenme hem de eğlenme alanları olarak değerlendirilmektedir. Sosyalleşme için uygun alan olarak sahildeki parklar huzur veren mekânlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca denizle buluşma imkânı veren mekânlar olarak sahil parkları geçmişin yâd edilebileceği yerler olarak da görülmektedir. Bunun yanında sahildeki kentsel düzenlemeler, kentsel mobilyalar ve donatılar sahili daha kullanışlı ve göze hitap eden yerler konumuna getirmektedir.

Sahil parkları benim için dinlenme yerlerini ifade ediyor. Dinlenme yeri olarak kafa dinleme yeri olarak güzel. Kentsel düzenlemeler sahiller için yeni bir ışık oldu. Şöyle ki yani görsel olarak farklı hani baktığın zaman orada göze hitap eden bir şeyler oluyor. En azından çiçekler oluyor, ışıklar oluyor. Bunlar tabii ki insana biraz daha huzur verebiliyor. (K-5, Erkek)

Sahildeki parklar vatandaşlar için bir gereklilik çünkü vatandaş oturup orada piknik yapıyor denize karşı, ondan bir gereklilik. İstenen bir özelliktir. Vatandaş eskilerini oturup yâd edebiliyor. Nostalji yapıyor. Bence çok güzel bir aktivitedir. (K-15, Erkek)

Sahil parklarının, denizle buluşma imkânı tanıyan, görsel olarak hoş ve huzur verici mekânlar haline geldiği, bireylerin aileleriyle vakit geçirebileceği, yürüyüş yapabileceği yerler olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu tür düzenlemeler, kentlilerin yaşam kalitesini artıran ve onları sosyal açıdan daha aktif hale getiren alanlar yaratmaktadır. Bununla birlikte doğal sahillerin işlevini yitirmesi, bazı katılımcılar için bir endişe kaynağı olmuştur. Bu durum, kentsel gelişimin doğal çevreyle uyumlu bir şekilde yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3.4.3. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Sosyal Yaşama Etkisi

Kentsel düzenlemeler sosyal hayatı canlandırmak ve insanların vakit geçirebileceği alanlar yaratmak için tasarlanmaktadır. Gerek parklar gerekse meydanlar, insanların buluşabileceği, vakit geçireceği alanlardır. Dolayısıyla kentsel düzenlemelerin sosyal hayata önemli etkisinin olduğu söylenebilir.

Ya şimdi önceden buluşup sahile giderdik. Deniz kenarına giderdik. Şu an denize gidemediğimiz için o ortam, o arkadaşlık ortamı kalktı. Mesela balık tutmak ortamı tamamıyla kalktı. Benim çocukluğumdaki balık oltaları durur. Bir defa denize açılıp gidemiyorum. O bak deniz ortamındaki arkadaşlık başka bir şey. O deniz kenarında olmak başka. O balığı denizden tutacaksın, geleceksin onu deniz suyuyla temizleyeceksin. Kenarda çalıların üzerinde efendime söyleyeyim ateş yakacaksın, çalılarla beraber balığa geçirip, ızgara gibi bir şey. Izgara falan kullanmazdık çünkü çalıya sokardık balığı. Ha öyle ısıtırdık, biraz haşlardık onu. En güzel soğanla beraber onu yer içerdin ki. Harika ya. Ya ben şu an var ya bak denizden balık tutayım, kenarda gelip ateş yakıp onu mangalda pişireyim, yiyeyim o masaya ben 1 milyon lira veririm şimdi (K-11, Erkek).

Bana ne zararı var ne de kârı var. Yani hiç diyorum ya çocuklar gidiyor, eşim gidiyorlar yani. Dedim ya insanlar için güzel piknik için, nefes alması için, bir insan kafalarını dağıtması, her anlamıyla yani. Güzel yani yapılan. Ağaçlandırma da varsa zamanla çok daha güzel olur. O ağaçlık, ağaç var ya ağaç harika olur. Ağaç oksijen teneffüs eder, havayı temizler insana oksijen tedarik eder, dinlendirir, aynen (K-12, Erkek).

Ailecek en azından denize girmeyi değil de gezme ortamımız oldu. Geziyoruz, gidiyoruz mesela stattan Arsin'e kadar bu sahile gezmeye gidiyoruz ailecek. Önceden gidemezdik. Önceden gezme yerimiz yoktu sahilde. Kumsal olduğu zaman zaten öyle bir kültür yok idi. Şimdi çıkacağım yer var, çıkamayacağım yer var. Zorunlu dolması gereken yerler var, zorunlu dolmayacak olan yerler var. (K-13, Kadın).

Katılımcılar kentsel düzenlemelerle inşa edilen alanların sosyal yaşamı olumlu yönde etkilediğinden bahsetmektedir. Gezme fırsatı ve piknik yapabilme en olumlu görülen yönlerden ikisidir. Öte yandan olumsuz görülen yanı ise doğal kumsalın gitmesiyle önceden yapılan etkinliklerin ve uğraşların tarihe karışmasıdır. Balıkçılıkla uğraşmak bunlardan birisidir. Sahilde vakit geçirme hakkında sorulan sorulara daha çok gençlere yönelik faaliyetler olduğundan vakit geçirilmediği şeklinde cevap verilmiştir.

Ben sahilde pek vakit geçirmem o daha gençlerin işi, yaşlıların değil. (K-4, Erkek)

Senede ya bir ya da iki defa giderim benim yaşındakinin ne işi var oralarda. Oralar gençler için. Sahiller genişledi bence güzel oldu. Yerleşim yerleri güzel oldu, gezme yerleri oldu oturma yerleri oldu. (K-14, Kadın)

Yaştan dolayı başka aktiviteleri yaptığımızdan o faaliyetleri yapmıyoruz, gezmiyoruz, dolaşmıyoruz. (K-15, Erkek)

Onlar gençlerin işi, o yüzden sahilde ne işim olacak benim. (K-16, Kadın)

Sahillerde vakit geçirilmemesinin sebepleri arasında artık eski anlamının olmadığı, gençlikte faal olunan yer olduğu için artık vakit geçirmek için daha uygun aktivitelere yöneldiklerini, deyim yerindeyse kendi kabuklarına çekildiklerini belirtmişlerdir. Alternatif aktiviteler arasında yaylacılık ve köy faaliyetleri bulunmaktadır.

Artık bizim denize girme hevesimiz yok. Önceden vardı gerçi ama şu anda bizim yayla kültürümüz olduğu için zamanı genellikle yaylada geçirmeye çalışıyoruz. Deniz benim için şu anda fazla bir şey ifade etmiyor ama gençken çok önemliydi çünkü yıkanmaya giderdik, kumlanırdık, orada top oynardık. O dönemi yaşadık. Şu anda yapamayacağımız için dağlar bizim için daha cazip alana geldiği için dağlar daha önemli. Birinci sırada dağlar. (K-3, Erkek)

Benim öyle bir şeyim yok yani. Diyorum ya her şey gençliğimde ve çocukluğumda kaldı. O anılarım denizle, sahille hepsi gençlikte ve çocukluk anılarım. (K-12, Erkek)

Katılımcılar, sahilde gerçekleştirilen düzenlemelerin, gezinti ve piknik gibi etkinlikler açısından olumlu olduğunu ifade etmektedir. Özellikle ailelerin vakit geçirebileceği alanların artması, sahil düzenlemelerinin getirdiği başlıca avantajlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, doğal kumsalların kaybolması ve sahil kullanımının dönüşmesi, eski alışkanlıkların kaybolmasına neden olmuştur. Önceden deniz kenarında balıkçılık ve açık ateşte balık pişirme gibi aktiviteler yapan bireyler, bu imkânın ortadan kalktığını dile getirmektedir. Ayrıca katılımcılar, sahil düzenlemelerinin daha çok gençlere hitap ettiğini ve kendileri için cazip bir alan olmaktan çıktığını belirtmektedir. Bu durumda bazı katılımcılar alternatif olarak yaylalara ve köylere yönelmesine yol açmıştır. Geçmişte sahillerin bireylerin anılarını şekillendiren önemli bir alan olduğu, ancak günümüzde bu anlamın değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla, kentsel düzenlemeler her ne kadar fiziksel iyileştirmeler sağlasa da sosyal yaşamdaki değişimler, bireylerin mekâna olan aidiyetini farklı biçimlerde etkilemiştir.

3.4.4. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Kentsel Aidiyete Etkisi

Kentsel düzenlemeler doğrudan kente olan aidiyet ve bağlılığa etki etmese de dolaylı olarak kent sakinlerinin aidiyetini etkileyebilmektedir. Kentsel düzenlemelerin araştırmaya katılanların kente olan bağlılıklarını genelde olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Tabi etkiledi. Şu anki sahil parkı o sahil parkı mesela. Bütün insanlar yazın hava sıcak olduğunda deniz kenarlarına gidiyor, çoluğuyla çocuğuyla geziyor, spor aletleri var spor aktivitelerini yapıyorlar, sabah kahvaltısını yapıyorlar deniz kenarında. Sosyal aktivite bunlar çok güzel şeyler ama özellikle Kaşüstü sahili yapılsa öyle yani. Buralar on numara olur ama yok. Arsin'deki gibi mesela (K6, Erkek).

Şehre olan bağlılığımı etkiledi sahil parkları. Çünkü olan adam buraya dinlenmeye geliyor. Oturmaya geliyor. İyi oldu. Şimdi Yomra'da yoktu sahil insanı buraya gelirdi. Çok iyi bir şey yani.. (K-8, Erkek)

Katılımcılardan alınan cevaplara göre kentsel düzenlemelerin kente olan aidiyeti artırmasındaki en büyük faktör sosyal aktivitelerin artması olarak öne çıkmaktadır. Kentsel mobilyalar (banklar, piknik alanları, kamelyalar ve spor tesisleri), sahilleri birer yaşam alanına,

vakit geçirme ve eğlenme yerlerine dönüştürmüştür. Katılımcıların olumlu dönütleri bu unsurlardan kaynaklanmaktadır.

Tabi etkiledi canım. Şu anki sahil parkı o sahil parkı mesela. Bütün insanlar yazın hava sıcak olduğunda deniz kenarlarına gidiyor, çoluğuyla çocuğuyla geziyor, spor aletleri var spor aktivitelerini yapıyorlar, sabah kahvaltısını yapıyorlar deniz kenarında. Sosyal aktivite bunlar çok güzel şeyler ama özellikle Kaşüstü sahili de keşke yapılsa öyle yani. Buralar on numara olur ama yok. Deniz devletin malıdır. (K-11, Erkek)

Sahil parkları kente aidiyetimi olumlu yönde etkiledi. Yapılan her yenilik olumlu etkiler. Sahildeki düzenlemeler iyi ama yapılaşmaya karşıyım. Doğal sahilin kaybolması o kadar önemli değil önemli olan denize ulaşımın biraz daha fazla olması. Yapılması gereken aktiviteleri daha da artırıyor. Mesela gezi. Trabzon sahilinde gezi yolu yapılmış, bisiklet yolu yapılmış, vatandaş biraz daha sosyal konuma geliyor. Bu durum ister istemez sosyal ilişkileri etkiliyor. (K-15, Erkek)

Sahil parklarının kentsel aidiyete doğrudan etkisi olmadığı gözükmemektedir. Katılımcılar sahil parklarının inşa edilmesinin şehre olan bağlılığı pek değiştirmedğini ifade etmişlerdir. Aidiyet tek bir unsur üzerinden ele alınamayacak kadar karmaşık bir olgudur. O nedenle sahildeki düzenlemeler ne olursa olsun kente olan aidiyeti etkileyen tek değişken değildir.

Özellikle sahil parkı var diye kente kendimi ait falan hissetmiyorum (K-11, Kadın).

Gezmek bağlamında evet eşim ve çocuklarla birlikte geziyoruz ama onun dışında öyle bir durum yok (K-13, Kadın).

Yani özellikle sahilde düzenlemeler var diye kente kendimi ait falan öyle bir şey hissetmiyorum. (K-1, Kadın)

Bizi etkilemedi. Sabit, değişen bir şey yok. (K-7, Erkek)

Sahilinden dolayı değil benim doğduğum yerden dolayı seviyorum, ait hissediyorum. Sahil ile alakası yok. Sahili tabii severim ama benim doğduğum yer öncelikli. Ben doğduğum yer olduğu için ait hissediyorum. (K-14, Kadın)

Katılımcılardan alınan yanıtlara bakıldığında kentsel düzenlemeler, aidiyeti doğrudan değil dolaylı olarak etkilemiştir. Özellikle sahil parkları, bireyler için sosyal aktiviteleri artıran, vakit geçirme ve dinlenme alanları sağlayan unsurlar olarak olumlu değerlendirilmektedir. Katılımcılar, sahil parklarının sosyalleşme ve spor yapma gibi olanaklar sunduğunu, bu durumun kentsel yaşamı zenginleştirdiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, kentsel aidiyetin tek bir unsurla açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgu olduğu vurgulanmaktadır. Bazı katılımcılar, sahil düzenlemelerinin şehirlerine olan aidiyetlerini değiştirmedğini, bu hissin daha çok bireyin doğup büyüdüğü yerle kurduğu duygusal bağa dayandığını belirtmektedir. Doğal sahilin kaybolmasını önemli bir eksiklik olarak görmeyenler olduğu gibi, yapılaşmaya karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Bu bulgular, kentsel düzenlemelerin kent kimliğini ve bireylerin aidiyet duygusunu belirleyen birçok faktörden yalnızca biri olduğunu göstermektedir.

3.4.5. Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Kentlilik Bilincine Etkisi

Kentsel düzenlemelerin meydana gelmesiyle kentlerde yeni bir görüntü, yeni bir uzam ortaya çıkmaktadır. Yapılan uygulamalar kentin varoluşuna aykırı olduğu ölçüde kentli tarafından benimsenmeyecektir. Nitekim ortaya çıkan problem kentlilik bilincini gündeme getirmektedir. Denizin doldurulmasına karşı olan katılımcılar dolgu alanlarının topluma kazandırılmasını olumlu görmektedir.

Aslında çok güzel bir şey olur fakat ben dolgu olmasına karşıyım. Denizi niye dolduracaksın? O dalga, o deniz kenarındaki kumlar beraber ben ineceğim denize ya. Kumla terliğimizle beraber gireceğim denize ya yalın ayak gireceğim. Niye kaya üstünden oraya zıpla sek sek oynayarak oraya gireceğim ya? Doğrudan girmek varken ben niye 10 metreden denize atlayacağım? Git şu an Yomra kenarını denize sıfır doldur onu 15-20 metre yer yapıyor ama gene olmayacağı için en azından öyle olsa da Arsin gibi olsun mesela (K-11, Erkek).

Tüm sahil kenti hemen hemen doldu zaten. Olmayan yer sayılı. Çünkü sahil yerleri artık insanların nefes alabilecek olduğu, çok kolay ulaşılabilir olan bir yer. Bir tek Doğu Karadeniz’de bir yer var. Ordu’ da bir yer kalmış zannedirim. O da doğayı bozmamak için çok direndiler. Aslında burada şu da var hep ne diyelim hizmet gelsin isteyelim ama az önce gene bir televizyonda vardı. Adam vericilere karşı telefonun çekiciler verici cihazlara karşı ama telefonun da çekmesini istiyor. Sen hem ona karşısın, onun oraya gelmesine madem sana hizmet gelir mi? Şimdi Karadeniz’in de ulaşımı yol konusunda çok zor. Doğa olayı var. Engebeli olarak, coğrafi olarak öyledir. Yani hakikaten insanın belini büküyor. İdarecilere de hak vermek lazım. Yani yine en kolay çözüm denizi doldurarak yapılmıştır (K-12, Erkek).

Katılımcılar genel olarak kentsel düzenlemelere değil denizin doldurulmasına karşı çıkmaktadır. Ancak dolgular şehirdeki kullanıma müsait alanların sınırlı olmasından dolayı mazur görülebilmektedir. Diğer yandan bu politikanın gerekli olduğu ve kentin altyapı ihtiyacını karşılamak için yapılan bir hizmet olduğu ileri sürülebilmektedir. Sahillerin doldurulmasına karşı çıkılmasının sebebi doğal bütünlüğün ortadan kalkmasıdır. Denizlerin kentsel altyapı ve ulaşım için doldurulduğu göz önüne alındığında, kentin sahil ile olan bağlantısı kentsel düzenlemeler ve bununla beraber gelen parklar ve alanlar ile kurulmaktadır. Kamusal meydan ve parklar toplum nezdinde olumlu karşılanmaktadır.

Benim için şu anlamda dinlenme amaçlı kullanıyorsun. Oturup muhabbetini yapıyorsun. Güzel temiz havada oturuyorsun. Bence anlamı o. Bir de topluluğu canlı tutma önemi var. En azından birbirine ısınma, kaynaşma. Şimdi akşam oldu mu iniyorsun oraya muhabbet, konu komşu, arkadaşların toplanır eğlenirsin. Güzel bir manzaradır yani. (K-8, Erkek)

Sahil parkları güzel; oturma, gezme yerleri. Gençlere özellikle. İyi oturma yerleri yapmışlar. (K-14, Kadın)

Sahillerde yapılan hiçbir şey olumsuz değil, olumludur. Şehrin alanı genişledi, artı bir alan kazandı. Artı olarak yeşil alan sayısı arttı. Tabii ki bundan önceki halini tercih ederdim. Gelişen bir ülkede, artan bir nüfusta şu anki durum ve değişimler olması gereken durumlar bence. (K-15, Erkek)

Sahil parkları insanlar için dinlenme ve eğlenme alanları yaratmıştır. Kolektif kullanıma uygun sosyalleşme alanları olarak görülmektedir. Yaşlısından çocuğuna herkese hitap edecek yönleri bulunmaktadır. Toplumun bir arada olabileceği kamusal bir alan olarak görülmektedir. Dinlenme ve eğlenme yerleri olmanın yanında katılımcılar toplumsal işlevi olduğunu da belirtmiştir. Sahildeki parklar ve alanların topluluğu canlı ve bir arada tutma görevini de üstlendiği ifade edilmiştir.

Sahildeki kentsel düzenlemelerin olumsuz bulunan yanlarının başında söz konusu yerlerin rant yeri haline geldiğinin düşünülmesi gelmektedir. Katılımcılar para odaklı olduğundan serbest hareket edilecek bir yer olmadığını ifade etmişlerdir. Sahillerde vakit geçirmenin parasal bir yanının olduğu vurgulanmıştır. İşletmelerin çoğunlukta olmasının serbest oturulacak ve bağımsız vakit geçirilecek etkinlik alanlarını kısıtladığı belirtilmektedir.

Kent parkları ranta dönüşmüş bir yer. Çünkü herkes gidip orada oturamıyor. Fiyatlar pahalı ve kâr yapılması için ayarlanmış tabi kimse oturamıyor. Keşke fiyatlar uygun olsa ve vatandaş da yaralanabilse. Onun dışında aidiyetimi etkileyen durum Merkezdeki sahilde parkta oturmak yerine ilçedeki parkta oturuyorum. (K-5, Erkek)

Olumlu desek yanlış deriz, olumsuz desek yanlış deriz. Sahil yapmışlar da bize yaptıkları yok yani. Şimdi iki kişiye bölmüşler burayı ben senin yerine gelip de çay içmek zorunda değilim. Yürüyüş yapıyorsam eğer, nedir yoruldu çekirdeğimi alacam oturacağım bilmem hasanın nereye geldik orada çay içeceğiz, iki kişiye bölmüşler burayı. Burada çay ocağı yok. Anlayacağın iki kişiyle işi yürütmeye çalışıyorlar. Bu böyle olmaz. Burası diyecek çay bahçesi, burası Hasan'ın ayıracak ortadan bölecek ayırım yapmayacak. Reklam panolarıyla bölecek burası Hasan'ın burası, Mehmet'in yeri. Ne olacak sonra ben yoruldu burada Hasan'ın yeri ya da Mehmet'in yerinde mi oturacağım? Zoraki ben Hasan'ın Hüseyin'in yerine gitmek zorunda değilim. Yürüyüş yapılıyor orada herkes yapıyor bir tek ben değil. Yoruldu mu oturacak. O onun rızkını alacak öbürü öbürünün şimdi onlara mecbur tutuyorlar bizi. O olmaz o yanlış. (K-7 Erkek)

Yaygın halde olan sahilleri doldurma ve şehre alan kazandırma projelerinin şehrin tüm sahil boyunu kapsayacak şekilde genişletilmesinin kent için ne gibi sonuçlar doğuracağı konusunda katılımcıların şüpheleri vardır. Sahil kesimi ihtiyaçtan dolduruluyor olsa da bunun nasıl bir geri dönüşü olacağı hususunda doğanın intikamını bir gün alacağını ifade etmişlerdir.

Ya bazen düşünüyorum ki böyle doldurulduğu zaman da deniz bir tepki verecek ve bize doğru gelecek mi diye düşünüyorum. Belki saçma gelebilir ama böyle bir mantık her zaman oluyor ama diğer taraftan da illaki bunun artısını eksisini düşündükleri için yapılmalıdır herhalde faydalı olacağı yönündedir. O yüzden güzel diye düşünüyorum. (K-1, Kadın)

Zaten öyle. İleriye dönük inşallah deniz almaz onları. Deniz alma ihtimali çok çünkü eskiler derler ki 40 yıl kurumuş dere 40 yıl tekrar akmış. Yani sel almış. Yani ben bir gün düşünüyorum ki deniz gelip kendi yerini doldurabilir. İlla bugün olması şart değil. (K-2, Kadın)

Sahil boydan boya doldurulsa nasıl olurdu, o yanlış olurdu. Şimdi o kesinlikle yanlış. Denizi doldur park yap öyle bir şey olmaz. Parkı yapacaksın normal şehrin göbeğinde. Niye dolduruyorsun denizi sana soruyorum. Bir gün deniz taşacak diyecek bura benim malımdı diyecek orayı niye doldurdun. Tamam, doldur yap ama hepsini doldurman gerekmez ki. Bir ada yaparsın liman gibi yer yaparsın. Alanı komple doldurana kadar ada yaparsın, doldurursun olur hem gezi alanı hem de daha güzel olur. (K-4, Erkek)

İhtiyaç olabilir otoban için yol için havaalanı için veya bir tesis için balık tesisleri için bunlar için olabilir. Zaten sahillerde ve kentte çok yer olmadığı için dolgular yavaş yavaş denize doğru gidiyor. Bir gün gelir deniz bunları geri alır. (K-5, Erkek)

Bütün sahillerin dolgu yapılması yanlış olur. Denizin bir kanunu vardır. Deniz dolgusu olmaz. Artık her önüne gelen bir şey yapmaya çalışıyor. (K-7, Erkek)

Katılımcılar kentsel çalışmalarda denizlerin dolgularla genişletilip şehre alan kazandırılmasını yanlış bulmaktadır. Çünkü artan bu uygulamalarla beraber doğanın işleyişine de ket vurulmaktadır. Katılımcılar bu uygulamanın yaygın biçimde sürdürülmesi durumunda doğanın intikamını er geç alacağını belirtmişlerdir. Denizlerin doldurulması hususundaki politikaları yanlış bulma sebeplerini gelecekte denizin kendi parçasını geri alması, yerini doldurması ya da intikamını alması gibi kavramlarla ifade etmişlerdir. Bu yanıtlarda “doğa kendinden olanı bir gün illaki geri alacaktır” anlayışı karşımıza çıkmaktadır.

3.4.6. Kentsel Gelişme ve Turizm

Yabancı turistlerin özellikle Arap turistlerin son yıllarda Trabzon’a yoğun bir ilgisi bulunmaktadır. Bu durum katılımcıların yanıtlarında da ifade edilmiştir. Alınan yanıtlarda daha çok turist çekmek için yenilikler yapılmaktadır. Denizlerin turistik amaçlı düzenlenmesi etkili bir proje olmuştur. Katılımcılar sahillerin plajlar bırakılacak şekilde düzenlenmesinin kentin gelişmesi açısından önemli olacağını belirtmiştir. Ayrıca Trabzon’daki altyapının yetersiz kaldığı, turistlerin kente akın ettiği zamanlarda trafik olduğu ve altyapının yetersiz kaldığı vurgulanmıştır.

Evet, çok değişti. Özellikle Arapların yoğun bir şekilde ilgisini çekmektedir. Eskiye göre onların daha çok ilgisini çekmek için birçok yenilikler yapılmıştır. Özellikle sahil kenarlarında yeme içme yerleri, turistlerin gezebileceği yerler aynı şekilde yapılmıştır. (K-1, Kadın)

Sahile yakın plajların olması, kumsalın turistik amaçlı yapılması Yalıncağ tarafı gibi güzel. Halka açık deniz sahillerinin yer yer bırakılması parkların sahil şeridinde yapıp turistik amaçlı değerlendirilmesi taraftarıyım daha düzenli oluyor. (K-10, Kadın)

Dışardan turist olayı çok oldu. Turist olayı çok olunca trafik eskiye göre tabii trafik sorunu çoğaldı. Trabzon az önce bahsettiğim gibi eski bir şehir olduğu için yollarımız dar, genişletme şansımız sıfır. (K-13, Kadın)

Trabzon'daki turistik hareketliliğin son yıllarda özellikle Arap turistler tarafından arttığı vurgulanmaktadır. Katılımcılar, bu artışın kente yönelik çeşitli düzenlemeleri beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Sahil kenarlarında yeme-içme alanlarının ve turistik cazibe merkezlerinin artırılması, bu kapsamda yapılan yenilikler arasında gösterilmektedir. Özellikle sahillere yönelik düzenlemelerin, turizme katkı sağladığı ve kentsel gelişmeyi olumlu etkilediği belirtilmiştir. Bununla birlikte, artan turist sayısının altyapı sorunlarını da beraberinde getirdiği görülmektedir. Katılımcılar, özellikle yoğun turistik dönemlerde trafik sıkışıklığının arttığını ve Trabzon'un mevcut şehir planlamasının bu duruma yeterince cevap veremediğini vurgulamaktadır. Şehrin eski ve dar yollarının genişletilme imkânının sınırlı olması, altyapı sorunlarını daha da belirgin hale getirmektedir. Buna rağmen, sahillere plaj alanları bırakılması ve sahil şeritlerinin turistik amaçlarla düzenlenmesi gibi öneriler, şehrin turizm potansiyelinin daha verimli kullanılabileceğini göstermektedir.

3.4.7. Sahiller ve Çevre Temizliği

Kamusal açık alanlarda çevre temizliği önemli bir husustur. Çevre kirliliği hem doğanın kirletilerek zarar görmesiyle sonuçlanan hem de görüntü kirliliğine sebep olan bir durumdur. Bu nedenle çevre temizliği konusunda duyarlı olmak insanlığın asli görevlerinden ve sorumluluklarından biridir. Katılımcılar sahil şeritlerinde karşılaştıkları çevre kirliliğinden rahatsızlık duymaktadır. Özellikle pet şişe ve plastik atıkların sahillerde yoğunlukta olması hem doğaya zarar vermekte hem de görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Katılımcılar, bireysel çabalarla çevreyi temizlemeye çalışsalar da bu durumun sürdürülebilir olmadığını vurgulamaktadır.

Sahil şeridi olduğu gibi pet şişelerle doludur Ben bir gidip 8-10 torba çöp topluyorum. Pet şişeleri, çöplerin cezalandırılması yoluyla engellenmesi olabilir. Diğer türlü ayıran özellik yeşille mavinin bir arada olması, sahil şeridinin güze organize edilmesi, belediyenin sahil şeridini yapması güzel bir olaydır. (K-10, kadın)

Sahilin şu anki durumu sahillerimizi çok ileri sürdükleri için, kenarı çok kayalık yaptıkları için kumsal alanımız çok az var burada bizim. O da maşallah çöplük içinde bizim Arsin'in kumsal alanları hiç güzel değil. (K-14, Kadın)

Alınan yanıtlara bakıldığında sahildeki kentsel alanların çöp dolu olması ve kirlilik en büyük şikâyetler arasındadır. Sadece kentsel düzenlemelerin olduğu alanlar değil kumsal alanlarda da çevre kirliliği göze çarpmaktadır. Pet şişe ve plastik atıklar çevreyi en çok kirleten atıklardır. Mevcut alanların da çöp içinde olması, sahillerin estetik ve işlevsel açıdan olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Çevre temizliği konusunda yerel yönetimlerden daha fazla önlem alınması beklenmekte, özellikle cezai yaptırımların uygulanması gerektiği ifade edilmektedir. Katılımcılar bu konuda yerel yönetimleri caydırıcı uygulamalara başvurmaya davet etmektedir. Sahillerin doğal dokusunun korunarak temiz ve düzenli bir şekilde kullanıma sunulmasının hem kent sakinleri hem de turistler açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

3.5. Çocuklara Aktarılan Hafıza

Zaman içinde kentler biçimsel ve kültürel olarak dönüşüm geçirmektedir. Geçirilen değişim ve dönüşümlerin niteliği sonraki kuşaklara bırakılacak kentsel miras bakımından önem taşımaktadır. Katılımcılar sahillerdeki eski anıları hakkında çocuklarıyla ara ara konuştuklarını belirtmişlerdir. Eskiden ne yaptıkları, çocukluklarını nerede geçirdikleri konusunda konuştuklarını dile getirmişlerdir.

Çocukluğumuzda yaptığımız şeyleri konuşuruz yani. Mutlaka yad ederiz. Sahillerin eski hali yad edilmez mi. Çocukluk hayallerin, Çocukluğunda yaşadıkların. (K-4, Erkek)

Yer yer eskiler hakkında konuşuyoruz. Anılarımızı paylaşıyoruz. Eskiden doğaldı, bakım yoktu. Şimdi bakım var, doğallıktan uzaklaştık. İkisnin ayrımı yapılırsa daha iyidir. (K-10, kadın)

Nereden nereye geldiğimizi tartışıyoruz. O zamanki yaşam şartlarımız. Yani şehre bakış açımız şimdi farklı tabii. O zamanda geçirdiğimiz, çocukluk zamanlarımızda ne yaptığımız ne yapardık, nereye giderdik, bu evler vardı, burası yoktu diye konuşuruz yani. (K-13, Kadın)

Genelde alınan yanıtlara bakıldığında eskiler hakkında konuşmanın çocukların pek ilgisini çekmediği yönündedir. Katılımcılar eskiler hakkındaki konuşmalara çocuklarının alırsız etmedikleri, güncel meselelere kayıtsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Günümüz çocuklarının dijital dünyaya daha yatkın ve meraklı olduklarını dile getirmişlerdir. Çocuklar bu meselelere ilgi göstermektense günü birlik yaşamaktadırlar. Toplumsal hafızanın sürdürülebilirliği ve sürekliliği açısından geçmiş dönem anlatıları kritik bir yere sahiptir. Ancak değişen yaşam koşullarının ve dijitalleşen çağın toplumsal hafızayı sekteye uğrattığı görülmektedir.

Yok, çocuklar umursamıyorlar ki zaten. Çocuklar telefonlarla beraber lambur lambur sanki dünya onların... Oralı olmuyorlar. (K-3, Erkek)

Bazen çocuklara anlatıyorum. Şöyle deniz kenarına çocuklarla gittiğimiz zaman denizin böyle olmadığını söylüyorum. Daha canlı, daha renkli balıkların daha bol olduğu sahillerde anlatıyorum. Şimdiki gençler bunları çok dikkate almıyorlar ha böyleymiş ha böyleymiş çok fark etmez gözüyle bakıyorlar. Öyle bir anlam çıkarıyorlar o zaman öyleydi şimdi böyle. Daha değişti teknik değişti bilmem neler. (K-5, Erkek)

Anlatmaz mıyız? Deriz ki en azından dalga şuraya vururdu buraya vururdu. Deniz buraya kadar gelirdi ama şimdi yüz metre ileriye gitmiş. Çocuklar ne desin ki pek ilgilerini çekmez. (K-6, Erkek)

Çocuklara anlatırız böyle böyle oldu diye. Şimdi de böyle oldu. Şimdi çocuklara anlatsan ne olur görüyor iki tane oyuncak sahilde gidip ona atıyor çocuk öyle. Onları dinlemez çocuklar. (K-7, Erkek)

Çocuklara Bazen anlatırım derim yani mesela burada böyle bir şeyler vardı. İşte şurada bir kaya vardı. Yüzerek ona çıkardık, onda balık tutardık vs. Günümüz çocuklarının pek ilgilendiğini sanmıyorum bunlarla. Onların alemleri daha değişik. Daha çok bilgisayarda ve tablette vs. işleri olur. (K-9, Erkek)

Gerek kuşak farkı gerekse sahildeki değişimi görmemeleri sebebiyle bu meseleye ilgisiz kaldıkları görülmektedir. Çocukların ve gençlerin asıl işinin dijital mecralar olduğu katılımcıların ortak ifadeleri arasında yerini almaktadır.

3.6. Arkadaşlarla Paylaşılan Anılar

Anıların yâd edilmesi bir grubun birlikteliğini öncelemelektir. Anıların paylaşıldığı gruplar genelde arkadaş topluluklarıdır. Eskilerin konuşulması bir yandan ortak kaderi ifade ederken öte yandan bu konular bir araya gelmeyi sağlarlar. Anılar hem grubu bir arada tutma işlevi görür hem de kolektif bilinci yapılandırır.

Nereden nereye geldiğimizi tartışıyoruz. O zamanki yaşam şartlarımızı. Yani şehre bakış açımız şimdi farklı tabii. O zamanda geçirdiğimiz çocukluk zamanlarımızda ne yaptığımız ne yapardık, nereye giderdik, bu evler vardı, burası yoktu diye konuşuruz. (K-3, Erkek)

Arkadaşlarla eski hali tabii ki konuşuyoruz. Kendi arkadaşlarımızla bu sahili bilenlerle eskisini bilenlerle konuşuyoruz. Ya şu taşla giderdik, orada balık tutardık diye. Ama o taş orada bulamıyoruz. Dolgu olduğu için kayboldu gitti. Onları bulamıyoruz. (K-5, Erkek)

Arkadaş ortamında anı olarak anlatıyoruz. Önceden deniz buradaydı doldur ileri gitti. Anlattığımız çok var. (K-6, Erkek)

Arkadaşlar arasında konuşuyoruz eskiden böyle böyleydi bak nasıl oldu. Mesela limanımız vardı o yanda balıkçılık yaptım. Limanımız vardı orada o yanda o günler tuttuğumuz balıklar şimdi o balıklar nerede balık yok daha dolgu niyetine yavru balık bile bırakılmadı sahilde. (K-7, Erkek)

Arkadaşlarla konuşuruz eskiden böyleydi. Hep özlemle anlatırız. (K-9, Erkek)

Arkadaşlarla eskileri konuşma sahilin eski halinde yaşanan anıları paylaşma şeklindedir. Anlatılanlar arasında benzer deneyimlerin ifade edilmesi bunların arkadaş grubu arasında onaylanması gelmektedir. Hafızada benzerlikler esastır ve grup geçmişine bakıp değerlendirdiğinde aynı kaldığının farkına varılmakta ve kimliğinin bilincinde olunmaktadır. Grubun yaşaması duygu ve düşüncelerdeki devamlılık esasına dayanmaktadır (Halbwachs, 2021: 84). Arkadaş grubundaki anlatılar onları bir araya getiren ve aynı duygu ve davranışa yönlendiren kolektif birliğin temelini oluşturmaktadır. Anıların paylaşılıp onaylanması ve grubun çektiği özlem duygusu hafızanın bugünkü durumunda ortak paydaları teşkil etmektedir. Geçmişe özlem duygusu, büyüyerek geçmiş kültü haline gelmesi insanları toplumdan izole bir hale getirebilmektedir. Geçmiş artık geçmişte kalmıştır. Günümüz şartlarında yeni bir gerçeklik mevcuttur.

Valla beni bundan sonra hiçbir şey etkilemez. Deniz bile ilgilendirmiyor beni. Şu saatten sonra beni deniz bile ilgilendirmiyor. Şu andan sonra yapılacak olan hiçbir şey beni ilgilendirmiyor. Yani artık başka hikâyelerim var. Benim açımdan sorarsan yok çünkü ben zaten kopmuştum oradan. (K-12, Erkek)

Halbwachs, geçmiş kültürünü insanları toplumuna bağlamanın aksine toplumdan çekip koparan ve toplumun çıkarına aykırı bir durum olarak görmektedir. Ara sıra kaybolmuş zamana başvurmak dışında insan geçmişin artık mevcut olmadığına bilincindedir. Çünkü yaşanan dünyadaki toplumsal gerçekliğe ayak uydurmak zorundadır (Halbwachs, 2019: 149). Geçmişte yaşanmış bir altın çağ varsayımı bireyi içten kuşatırsa artık birey nostalji peşine düşecektir. Nostalji geçmişe yönelik bir özlem duygusudur. Modern zamanın hoşnutsuzlukları ve tatmin edici olmaması bireyde geçmişte kaybolmuş bir uygarlığa, bir değer sistemine sıkıca bağlanma davranışını doğurmaktadır (Aydın, 2017: 186-187). Katılımcı 12'nin ifadelerinde toplumdan bağı koparılan bir hafızanın mevcudiyeti görünmektedir. Ancak toplumsal hafıza güncel şartlara uyum sağlayarak yeniden inşa edilmektedir. Mekân değiştikçe hafızayı çağıran unsurlar kaybolur ya da dönüşür. Hafızanın uzamı olan sahillere değişse de anıların ortak olduğu bu arkadaş grubu vesilesiyle anılar halen canlılığını sürdürmektedir.

3.7.Tehlike ve Korku Travma Hafızası

Deniz insanlar için huzur ve eğlenceyi ifade ederken riskli bir yönü de bulunmaktadır. Katılımcıların denizle ilgili anılarında boğulma vakaları ya da boğulma korkuları önemli yer teşkil etmektedir. Yüzmeyi öğrenirken, şakalaşırken ya da bir yakınına boğulma tehlikesi geçirirken görmek anılarda sıkça bahsedilen temalardır.

Amcamın oğlunu kazayla boğarken işte zor kurtardım onu. Şaka yaparken o da güya boğulmuş gibi yapıyor. Ben inanmadım. Sonra baktım boğuluyor. Çıkardım aldım onu kenara, amcamın oğlunu. Meğer yüzmeye bilmiyormuş. (K-3, Erkek)

Arkadaşım dere ağzında yüzüyordu ama boğuluyordu az daha onu hatırlıyorum (K-4, Erkek)

Tabii ilk denize girdiğimde boğulma vakası yaşadım. Neredeyse boğuluyordum. Boğulma vakası ile yüzmeyi öğrendim. (K-5, Erkek)

Denizde boğuluyordum. Onun için denizden nefret ettim daha girmem ama denize giderim. Küçükken boğuluyordum denizde onun için. (K-11, Erkek)

Çok boğulma tehlikeleri geçirdik. Boğulmayla yüzmeydi. Yüzmeyi de çok dalgalı bir günde öğrendim. Yani tek başıma öğrendim diyebilirim yani. Ayrı bir cesaret meselesidir. Çok uzundu o yüzmeyi öğrenme şeklim çok uzundu ama. Tek başıma başka da kimse yoktu. Dalgalı bir gün şimdi mendereklerin boyları ne kadardı? 30-40 metre civarında. Menderek denize doğru giden taş yığınları vardı. O taşlardan atlardım karaya çıkardım yüzmeyle ama karadan o taşa yüzme gidemezdim. O taştan çıkacağım ya. Şimdi karaya geldin mi ne oluyor? Boyuna kadar yani karaya çıkmak kolay ama karadan o taşa çıkarken ince belliler var. Tutunamam, tutunurum, düşerim denize şey gibi arabanın rampada durup kalkması var ya hani kalkarken geri kaydırır mıyım yoksa kalkar mıyım diye aynı o öğrenme aynı o şekil ama tek başıma başardım onu diyebilirim. (K-12, Erkek)

Bir kere denize girdik, küçüktük. O zamanda komşumuzun bir kızı vardı kayanın üzerine çıkmıştı, o beni itti denize düştüm. Yüzmeyi de bilmediğim için çok korkmuştum o zaman. O yüzden denize girmeyi hiç sevmem. (K-14, Kadın)

Katılımcıların yanıtlarındaki boğulma tehlikesi kendi hayatlarında geniş bir yankı uyandırmıştır. Kimisi denize bu korku ile yaklaşıp yüzme faaliyetlerinden kendini çekerken kimisi bu olaylardan güçlenme ve yüzmeyi öğrenme anlamı çıkarmıştır. Bazı katılımcılar için de bir macera olarak anlam yüklenmiştir. Boğulma tehlikesinin yanında bir diğer travmatik sayılacak deneyim ise denizin içinde ya da ortasında mahsur kalma deneyimidir. Alınan yanıtlarda travmanın hafızalarda yer edindiği görülmüştür. Hatırlamanın çerçevesi olarak Karadeniz sahili ve Trabzon'a münhasır kent kültürü etkili olmaktadır. Bu tarz bireysel sayılabilecek anılarda toplumsal grupların yeri ve tesiri büyüktür. Boğulma vakasında yardımcı olanlar ya da tehlike anında yardımcı olanlar hatırlamayı kuvvetlendiren ve hafızayı şekillendiren çerçevelerdir.

Arkadaş ortamı... Tabii canım ya şurada oturduğumuz zaman şurada balık tutardık, şurada otururduk, şurada mesela biz o zamanlar midye denizden çok çıkartırdık. Girerdik taşların altına midye çıkartırdık, işte şurada kızartırdık, yerdik. Hani nerede oralar hep yeller esiyor. Balık tutardık. Yani çocukluğumuz oralarda geçmiş. Çok doğal, denize sıfırdır. Dolgusuz halini yürüyerek gidersin, denize girersin. O deniz dalgasının ısıltısı, efendime söyleyeyim kenardan o balıkların güzelce görünmesi. O kenardan denize misinayla balık oltası atması. Onları daha kaybettik. Şimdi kayanın üzerine çıkacaksın. Ya düştün ya düşeceksin ha böyle yani. Geniş kolluklar vardır. Hem enlemesine hem ilerisine hem geriye hem ileriye hem yana. Gidebildiğin kadar gidebilirdiniz. Yani benim dediğim 60 yılları 70 yılları. (K-11, Erkek)

Aynı gruptan gelen arkadaşlarla diyebilirim. Anılar gelir. Midye yapardık, midye toplardık, pişirirdik biz onu. Yani şu anda de bana yer misin yemem. Zaman zaman eski arkadaşlar gelirse ederiz. Hatta bu sene arkadaşlarla o eski denize gittiğimiz arkadaşlarla ben gidemedim. Büyük liman var orada, en uzun mendirek ucunda denize nereye kadar giriyorsun Şuraya kadar kum olmuş sahil, oluşmuş sahil. (K-12, Erkek)

Çocukluk anılarında katılımcıların yanıtlarında deniz mahsullerini yakalayıp birlikte tüketmeleri sıkça rastlanan temalardandır. O yerler tarihe karışsalar da grup üyeleri geçmişin izini sürüp o anıları hatırlayabilmektedir. Eski doğal sahiller tarihe karışmış olsa da yine bir araya gelen arkadaş gruplarıyla benzer etkinliklerin yapıldığı da ifade edilmiştir. Sahilin eski yapısı ve kumsalı dolgu olmasına rağmen izlerini hafızada sürüp kolektif anıları hatırlamaktadırlar. Bunu yaparken kentin sahillerinin eski halini göz önüne getirip güncel haliyle kıyaslamaktadırlar. Arkadaş gruplarıyla yaşanan çocukluk ve gençlik anıları, aynı arkadaş grubunun aktif olmamasına rağmen mekânın hatırlatıcı gücü sayesinde anımsanmaktadır. Sahildeki değişim ve dönüşüme rağmen denizin varlığı anıların itici gücü olmaktadır. Katılımcılar midye toplama ve balık tutma gibi faaliyetlerin imgesiyle geçmiş anılarını hatırlamaktadır. Ancak sahildeki değişimle beraber bu ritüellerin de tarihe karışması onların varoluş amaçlarını da bir nevi kaybetmesi anlamına gelmektedir (Halbwachs, 2021: 148).

3.8. Toplumsal Hafızada Muhafaza Edilen Anılar

Kolektif anılar ait olunan toplumsal şartlar ve grup dinamiğiyle ilgili bilgiler vermektedir. Eski anılar o zamanki çerçeveyi gözler önüne sermektedir. Toplumsal hafızadaki değişimi anlamak bakımından bu tür kolektif anılar önemli veriler sunmaktadır.

Ben bazen espri yapıyorum. Biz yüzmeyi annemizin süt kazanında öğrendik ondan sonra denize atladık. Onu şundan örnek veriyorum biz eskiden böyle doğduk, büyüdük. Köy dediğin 3-5 kilometre yukarıda dedemin evi vardı deniz kıyısında. Dalga vururdu bodrumun altı su dolardı. Yani dedemin buraya geldik. Giderdik köye yine geldik. Köy bağlantılı. Deniz uzak değildi. 3 kilometre. Köyde inek bakılırdı. Yani şimdiki millet öyle mi? Sizin şuradan aldığınız peyniri, sütü biz ahırda affedersin ineklerden sağardık. Eve getirirdik. Kazanı annem tek başına getiremezdi. O kazanda ben yüzmeyi öğrendim. Yani yüzmeyi kazanda öğrendim dememde şey espri yani. O şekilde devasa kazanda kaynardı düşün. Düşün o süttten çıkacak olan peyniri, yağı, yoğurdu. Bol

olurdu. Şeyi düşünebiliyor musun yani her gün bu ha her gün! Bir tencere böyle kazan tencere de değil. Çorba kazanları var ya öyle bir kazan süt kaynıyor evde. O çamaşır tekneleri gibi tekneler içinden elimize alıp da ekmeğin üstüne koyardık. O köy hayatında yaşadık. Denizden zaten hiç kopmadık. Devamlı denizle iç içeydik çocukluğumuzda ve gençliğimizde. 3 kilometre yukarıda olduğu için köyümüz yakın yürüme mesafesinde. Dedem de köyü sevmezdi. Denizin dibinde dururdu. Dalga taşı mı bodruma su girerdi yani denizin dalgası bodruma kadar gelirdi. (K-12, Erkek)

Halbwachs kolektif hafızanın genel nosyonlar ve olay kişi temsilleri olmak üzere iki boyutu olduğunu vurgular. Nosyonlar daha evrensel ve soyut tanımlardır. Akrabalık ilişkisinde baba nosyonu, çocuk nosyonu buna örnek teşkil etmektedir. Olay ve kişi temsilleri ise daha somut ve tekil biçimdedir (Halbwachs, 2019: 347). Katılımcı 12'nin paylaştığı anıda dede rolü ailenin büyüğü ve söz sahibi konumundadır. Denizde evinin olması ve denizleri sevmesi toplumdaki erkek rolünü pekiştirmektedir. Köydeki evde eşi, gelini, oğlu ve torunları kolektif anının örtük aktörlerini oluşturmaktadır. Köy ve deniz bağlantısı kırsal yaşamın izlerini gözler önüne sermektedir. Denizle iç içe olunması, bolluk ve bereketin denizde yüzmeye aktiviteleriyle ifade edilmesi denizin günlük yaşamdaki yerini bize göstermektedir. Eski zamanlardaki doğal gıda ürünleri, bereket, kırsal hayat, uzun zaman paylaşılan ve toplumu karakterize eden olgulardır.

Paylaşılan anılara bakıldığında sahillerin eski hali hakkındaki anıları geçmişte toplumdaki birliktelik ve dayanışmadan esintiler sunmaktadır. Bu anılarda ortak tema doğallık vurgusu ve kolektif bağlardır. Doğallık vurgusu ve bereketli olması deniz ile sembolize edilmektedir. Sütün, yağın, peynirin doğal olması eskinin büyüleyici özelliklerindendir. Bu anılarda toplumdaki dayanışmanın yüksek olduğu görülmektedir.

O zaman kayıklar vardı diyelim veya komşuların kayıkları vardı, onlar saatlerini bilirdi. O kayıklar sahile geldiği zaman, o zaman mesela mezgit balığı çok büyüktü diyeyim sana. Küçükken o balığı ben eve getirdim. Rahmetli annem tabii beğenmezdi onu atardı, düşün o kadar çok balık vardı yani. Kadınlar sepetle alırdı yediğini yerd, tuzlardılar yemediğini bahçelere gübre olarak kullanırdılar. O zamanlar bir kırmızı Anadol vardı o balık taşırdı. Fındık bahçelerine biz de atardık, çok olduğu için fındık ocaklarının başına konurdu. Sahiller o zaman çok güzel çok verimliydi. Kadınlar o zaman dediğim gibi sepetlerle, kaplarla balık toplar giderdi parayla değil o zaman herkes gelir alırdı öyle bir düzen vardı. (K-5, Erkek)

Kayıkların gelişinin bilinmesi belli bir rutine binmiştir. Toplumun gündelik hayatından bir olay olan balık dolu kayıkların gelmesi ve maddi çıkar gözetilmeden herkesin balık bolluğundan yararlanmasındaki bu olay, temsili toplumdaki dayanışmayı göstermesi bakımından çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırmızı “Anadol” marka araba sembolik ve spesifik bir figürdür. Aynı zamanda bu araç milli üretim olması nedeniyle toplumsal hafızada farklı bir yere sahiptir. Günümüzde “Anadol” arabasının bulunmaması ona nostalji değeri katmaktadır. Katılımcıların anlattıkları anılardan yola çıkılacak olursa eskiden doğallığın, bereketin, saflığın vurgulandığı

görülmektedir. Kolektif anılar bize sahildeki değişimin toplumsal hafızaya etkisini daha net bir şekilde göstermektedir. Doğaya müdahalenin dengesiz ve bozucu nitelikte olmasının sonucunda bu değerler yavaş yavaş kaybedilmiştir.

SONUÇ

Trabzon sahillerinde son yıllarda artan sahil dolgusu ve altyapı çalışmalarıyla birlikte kentin fiziksel durumunda değişim yaşanmıştır. Coğrafi yapının dağlık ve engebeli olması nedeniyle kentteki düz alanlar sınırlı kalmıştır. Oldukça sınırlı alanda kurulan yerleşim yerlerinde nüfusun artması ve kentin büyümesiyle birlikte ulaşım ve altyapı ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Altyapı çalışmaları için sahil şeridi kullanılmıştır. Yerleşime müsait olan sahil şeridindeki alanların yeterli olmaması sebebiyle dolgularla beraber kente yeni alanlar kazandırılmaya çalışılmıştır.

Trabzon'un sahilindeki kentsel düzenlemeler, denize yapılan dolgu alanlarının genişletilmesi şeklinde olmuştur. Dolgu alanlarının ulaşım sebebiyle kullanılması deniz ve kara bağlantısının kesilmesine neden olmuştur. Kentin denizle olan bağlantısını yeniden kurmak amacıyla birtakım kentsel düzenlemeler yapılmıştır. Yomra ve Arsin ilçeleri bu bakımdan en büyük örnekleri sunmaktadır. Sahildeki düzenlemeler, denize yapılan dolgulardan kazanılan alanların daha da genişletilmesi düşüncesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalarla birlikte toplumun faydalanabileceği düzenlemeler yapılmıştır. Sahildeki bütün bu değişimin topluma nasıl yansıdığı araştırmanın temel problematiğini oluşturmaktadır. Araştırmada Trabzon sahillerindeki değişimin özellikle toplumsal hafıza üzerindeki etkileri Maurice Halbwachs'ın toplumsal hafıza kuramı temelinde incelenmiştir.

Maurice Halbwachs'ın toplumsal hafıza kuramı, bireysel hafızanın yalnızca kişisel deneyimlere dayanmadığını, aksine toplumsal gruplar aracılığıyla şekillendiğini öne sürer. Halbwachs'a göre, hafıza bireyin zihninde soyut bir biçimde değil, sosyal bağlam ve mekânsal çerçeveler içinde canlanıp anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda Trabzon sahillerindeki kentsel düzenlemeler, toplumun geçmişle kurduğu ilişkiyi doğrudan etkileyerek hafızanın mekâna bağlı yapısını dönüştürmektedir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak katılımcıların kent kimliği algısı ele alınmıştır. Katılımcılar, yaşadıkları kentin sahip olduğu doğallığın farkındadırlar ve Trabzon'u bir sahil kenti olarak tanımlamaktadırlar. Ancak, sahillerdeki değişim, Trabzon'un sahil kenti özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. Bu değişim sonucunda Trabzon'un, sahili olan fakat kumsalı olmayan bir şehir haline geldiği belirtilmiştir. Kentliler, kentin doğal kimliğine duydukları hassasiyeti dile getirmiş ve doğal sahillere duyulan özlemi ifade etmişlerdir.

Kent kimliği algısı, bireylerin kent hakkındaki düşüncelerinin yanı sıra toplumsal hafıza aracılığıyla şekillenmektedir. Sahil, toplumun ortak kullanım alanıdır ve kent kimliği algısında denizle kurulan bağ önemli bir yer tutmaktadır. Trabzon halkının hayatında denizin önemli bir yeri vardır ve denizin varlığı bireyleri manen etkilemektedir. Ayrıca, deniz toplumsal yaşamda yön bulma işlevi de görmektedir. Sahillere olan duygusal bağlılık, Ganita ve Beşirli gibi sembolik yerlerde daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sahillerdeki değişim, toplumun eski ritüellerini, alışkanlıklarını, geleneklerini ve aktivitelerini değiştirmiştir. Bu değişim, toplumsal hafızadaki dönüşümü beraberinde getirmiştir. Trabzon'un coğrafi açıdan sahil kenti olarak görülmesine rağmen toplumun hafızasında sahili olmayan bir kent olarak yer alması, kent kimliği algısını şekillendiren önemli bir faktördür. Sahiller, Trabzon halkı için yalnızca bir coğrafi alan değil aynı zamanda sosyalleşmenin, aile ve arkadaş ilişkilerinin tezahür ettiği, ritüellerin sürdürüldüğü toplumsal hafızanın mekânlarıdır. Kentlilerin Ganita ve Beşirli gibi sahil alanlarını da sıkça anmaları bu alanların toplumsal hafızada ne denli köklü yere sahip olduğunu göstermektedir. Trabzon'un sahillerindeki dönüşüm, bireylerin geçmişle bağ kurmasını zorlaştırmakta ve sahil kenti kimliğine dair toplumsal hafızanın zayıflamasına neden olmaktadır. Halbwachs'a göre, fiziksel mekânların yok olması ya da dönüşmesi, toplumun geçmişi hatırlama kapasitesini de zayıflatmaktadır. Trabzon'da sahil dolguları ve altyapı çalışmaları sonucunda doğal sahil şeridinin kaybolması, halkın ortak hafızasında bir kopuş meydana getirmiştir.

Bu dönüşüm sürecinde dikkat çeken bir diğer nokta, Halbwachs'ın mekânsal çerçeve kavramıdır. Mekânsal çerçeveler, bireylerin hafızalarını inşa ettiği ve hatıralarını canlı tuttuğu fiziksel ve sembolik alanları ifade etmektedir. Deniz, Trabzonluların hafızasında önemli mekânsal çerçeveyi teşkil etmektedir. Ancak sahil düzenlemeleriyle birlikte bu çerçevenin değişmesi, eski alışkanlıkların dönüşmesine yol açmaktadır. Halbwachs'ın ortaya koyduğu şekliyle toplumsal hafıza, durağan değil sürekli olarak sosyal yapıların ve mekânın değişimiyle yeniden inşa edilen bir olgudur. Trabzon sahillerinde yapılan düzenlemeler, hafızanın dinamik doğasını ortaya koymakta ve kentin kimliğine dair algının dönüşümüne işaret etmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sahilde inşa edilen kamusal alan ve parklar, toplumun dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılayan alanlar olarak görülmektedir. Bu düzenlemeler, toplumun kaynaşmasını sağlamak ve sosyal etkinliklere uygun mekânlar sunmak açısından yaşam kalitesini olumlu etkilemiştir. Kentsel düzenlemeler kentin doğal sahillerinin özelliğini kaybetmesi bakımından olumsuz sonuçlar doğurmuş, topluma kazandırılan yeni alanlar ise olumlu etkiler yaratmıştır. Sahildeki kentsel düzenlemeler, kolektif anıların bağlı olduğu mekânları fiziksel olarak dönüştürmüştür. Halbwachs, hafızanın çevresel ve toplumsal değişimlere uyum sağladığını belirtmektedir. Sahildeki değişim, toplumsal hafızada sahilleri dönüştürmüş ve bu mekânların şekli ve kullanımı değişmiştir. Buna karşın kentliler bu gelişmelere ayak uydurmuştur. Toplumsal hafıza,

geçmişı hatırlamanın yanı sıra mevcut koşullara uyum sağlayarak geçmişı yeniden yapılandırmanın bir vasıtası olarak işlev görmektedir.

Sahildeki kentsel düzenlemelerin kente olan aidiyet ve bağlılığa etkisinin doğrudan olmadığı görülmüştür. Sahildeki yapılanma sonucunda topluma kazandırılan kamusal alanların sosyalleşme ve eğlence mekânları olarak görülmesi kentsel aidiyeti kısmi olarak etkilemekle birlikte kente duyulan aidiyet bağıını belirleyen tek faktör değildir. Bu durum, Trabzon'a olan bağlılığın kentsel düzenlemelerin ötesinde derin köklere dayandığını göstermektedir. Trabzon'a olan bağlılık; kentin yeşilliği, tarımı, iklimi, denizi, tarihi ve kentin kültürünü kapsayan geniş bir pencereden değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yerel halkın Trabzon kenti ile yoğun bütünleşme yaşadığı söylenebilmektedir.

Çöp sorunu ve çarpık kentleşme kentteki en büyük sorunların başında gelmektedir. Betonlaşma ve sahillerin çöp dolu olması toplumsal hafızadaki “temiz kent” imajını bozabilmektedir. Ayrıca turistlerin son yıllarda kente akın etmesiyle birlikte artan kalabalık ve kentsel mekânlar yapılandırılırken ticari değerlerin ön plana çıkarılması bu imajı daha da zedelemiştir. Böylece önceleri daha çok manevi değerlerle ilişkilendirilen şehir artık maddi değerlerin önemli görüldüğü bir yer olarak anılmaya başlanır olmuştur. Bu da toplumsal hafızadaki bir başka dönüşüme işaret eder.

Hafızanın sürekliliği, çocuklara aktarılacak suretiyle sağlanmaktadır. Çocukların ebeveynlerinin sahillerin eski haliyle ilgili anlatılarına genellikle kayıtsız kaldığı görülmüştür. Buna sebep olarak dijitalleşme ve teknolojik unsurlar gösterilmektedir. Halbwachs, toplumsal hafızanın aktarılabilmesi için ortak mekânlar ve ritüellerin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Sahillerin önemi konusundaki anlatıların yeterince içselleştirilememesi, dönüşen ortak mekânın etkisiyle toplumsal hafızadaki kopukluğa yol açmaktadır. Halbwachs, hafızanın çerçevelerinin, mekânsal ve kültürel unsurların toplumsal hafızayı şekillendirdiğinden söz eder. Bu toplumsal çerçeveler fiziksel ortam yani mekânsal çerçeve, gelenek ve kültürel etkinlikleri kapsayan kültürel çerçeve, tarihsel geçmişı ifade eden tarihsel çerçeve ve sosyal çerçeve gibi unsurlardır. Bu çerçeveler bireyin nasıl hatırlayacağını belirlemektedir. Bu bağlamda, Trabzon'un eski sahillerini kaybetmesi toplumsal hafızanın aktarımında bir çerçeve değişimine yol açmıştır. Mekânsal çerçevenin eksikliği, eskiye dair anlatıların somutlaştırılamamasına, dolayısıyla çocukların toplumsal hafızayı içselleştirmede zorluk yaşamasına neden olmuştur. Bu da toplumsal hafızanın aktarımının veya paylaşımının süreklilik teşkil etmeyeceği anlamına gelmektedir. Kentliler, eski sahil şeridinde arkadaşlarıyla balık tutma, deniz kenarında piknik yapma gibi toplu etkinliklerin, toplumsal hafızanın bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Ancak yeni nesillerin dijitalleşme ve modern yaşam biçimleri nedeniyle bu anılara kayıtsız

kalmaları, toplumsal hafızada bir kırılmaya yol açmaktadır. Halbwachs'ın belirttiği gibi, sosyal çerçevenin kopması veya dönüşmesi, belleğin sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, Trabzon sahillerindeki kentsel düzenlemeler, yalnızca fiziksel mekânı dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda bu mekânlara bağlı anıların nesiller arası aktarımını da sekteye uğratmıştır.

Anıların hatırlanmasında sosyal bağların önemi büyüktür. Hatırlama toplumsal nitelikli bir olgudur. Kentlilerin deniz ve sahillerle ilgili paylaştığı anılarda boğulma teması kendisini göstermektedir. Boğulma deneyimleri hem hayatta kalma içgüdüğü hem de ortak kaygı olarak hafızada yer edinmiştir. Kentliler anılarını arkadaşlarıyla da paylaşmaktadır. Arkadaş gruplarıyla yapılan çocukluk ve gençlik aktiviteleri kolektif anıların yapılandırılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Eskileri hatırlayan ve anlatan kentlilerde, geçmişten, bir kayıp altın dönem olarak bahsedildiği dikkat çekmektedir. Eski sahiller, doğallığın, bereketin somut göstergeleri olarak görülmektedir.

Trabzon sahillerindeki kentsel dönüşümün, hafızanın mekâna bağımlı yapısını doğrudan etkilediği görülmektedir. Sahilin doğal yapısının bozulması, bireylerin anılarına ve geçmiş deneyimlerine dayanak oluşturan fiziksel çerçeveyi yok ederek kolektif hafızada bir eksilmeye yol açmıştır. Sahil şeridinde yaşanan bu değişim, aynı zamanda geleceğe aktarılacak toplumsal hafıza birikimini de zayıflatmıştır. Bu durum, Halbwachs'ın öne sürdüğü gibi, toplumsal hafızanın mekâna ve sosyal ilişkilere bağlı olarak inşa edildiği ve bu unsurlar değiştiğinde hafızanın da kaçınılmaz biçimde dönüştüğünü gözler önüne sermektedir.

Kentliler, denizle olan ilişkilerinin köklerini toplumsal hafızada bulurken, modern kentsel düzenlemelerin gelişimiyle birlikte denizle olan bağın yerini yeni kamusal alanlar almıştır. Bu süreç, toplumsal hafızanın dönüşümü konusunda önemli veriler sunmaktadır. Bu çalışmada Trabzon özelindeki kentsel değişimin toplumsal hafızaya etkisi, toplumdaki görece yaşlı bireylerle görüşmek yoluyla ele alınmıştır. Bu bağlamda, Trabzon sahillerindeki kentsel düzenlemeler mekânın toplumsal hafıza üzerindeki etkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte farklı kuşakları ve daha geniş bir demografiyi kapsayacak şekilde farklı yöntemler kullanılarak yapılacak yeni araştırmalara da ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Abensour, Alexandre (Ed.) (2022), **Bellek**, 1. Baskı, Fol Yayınları, Ankara.
- Akyıldız, Nihal Arda (2023), “Kentsel Düzenleme”, Nilüfer Negiz Vd. (Ed.), **Kent Terimleri Ansiklopedisi**, 1. Baskı içinde (413-418), Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Algın, Gülşah ve Satıcı, Burhan (2021), “Bellek ve Mekânın İlişkisinde Ev Olgusu Üzerine Bir Araştırma”, **Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi**, 4(2), 14-20.
- Altunay, Umut Seren Yarım (2023), “Kent Kuramlarında Sınıflandırma Sorunsalı: Manuel Castells’in Eserleri Üstünden Bir Çözümleme”, **Journal of Politics, Economy and Management**, 6(2), 65-82.
- Alver, Köksal (2019), “Kent İmgesi”, Şehir ve Şehir Yönetimi, 1. Baskı içinde (171-193), **Şehir ve Şehir Yönetimi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Assmann, Jean (2015), **Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Mustafa (2017), **Değişim Sosyolojisi**, Açılım Kitap, 2. Baskı, İstanbul.
- Aydın, Sena (2022). “Yeni hafıza: Kolektif hafıza ve iktidar ilişkisinde yeni bir faz mı?”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21(43), 588-604.
- Aydınlı, Halil İbrahim ve Turan, Halil (2012), “Kuramsal ve Yasal Çerçeve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 28, 61-70.
- Ayönü, Yusuf (2008), “Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon İmparatorluğu Arasında Karadeniz Bölgesindeki Hâkimiyet Mücadeleleri (1204/1243)”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 1, 15-35.
- Aydoğan, Ahmet (2000), **Şehir ve Cemiyet**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Aykaç, Pınar (2022), “Bellek, Kolektif Bellek ve Koruma”, **Mimarlık**, (423), 49-52.
- Bal, Hüseyin (2018), **Kent Sosyolojisi**, Sentez Yayıncılık, 3. Baskı, Bursa.
- Baltacı, Ali (2018), “Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(1), 231-274.
- Baltacı, Ali (2019), “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 5(2), 368-388.
- Başkaya, Muzaffer (2013), “Cumhuriyetin İlk yıllarında Trabzon-Akçaabat Sahil Yolu”, **Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu**, 1(1), 55-65.

- Bedir, Ali ve Tabakoğlu, Ahmet (2020), “Hatırlama ve Kolektif Hafıza”, **Kadim Akademi**, 5(2), 25-49.
- Belli, Aziz ve Aydın, Abdullah (2017), “Kent Kültürü ve Kentlilik Bilincinin Oluşumunda Üniversitelerin Rolü: Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(39), 422-434.
- Bergson, Henri (2007), **Madde ve Bellek**, (Çev. Işık Ergüden), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bıçkı, Doğan (2006), “Harvey ve Castells’de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu Ve Sınırlılıkları”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(11), 111-130.
- Birol, Gaye (2007), “Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otel Üzerine Bir Değerlendirme”, **Arkitekt Dergisi**, 514, 46-54.
- Connerton, Paul (2019), **Toplumlar Nasıl Anımsar?** (Çev. Alâeddin Şener), 3. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çalak, Işıl Ekin (2012), “Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekânlar: ULAP Platz Örneği, Almanya”, **Tasarım + Kuram**, 13, 34-47.
- Çetintahra, Ekşioğlu Gözde (2011), “Kent İmajı Yaratma Sürecinde Kentsel Tasarım ve Planlamanın Sorgulanması”, **İdeal Kent**, 3, 158-171.
- Christian, Patrick James (2012), “History, Memory & Conflict: The Collective Memory of Maurice Halbwachs”, **History, Memory & Conflict Presentation**, 1-16.
- Dalbay, Ramazan Saim (2018), “Kimlik ve Toplumsal Kimlik kavramı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 31, 161-176.
- Demir, Oğuzhan Ömer (2014), “Nitel Araştırma Yöntemleri”, Kaan Böke (Ed.), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 4. Baskı içinde (287-321), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Demirel, Öner ve Bayramoğlu, Elif (2019), “Yaşanabilir Kentler İçin Yeni Kent Vizyonu, Çevresel Sürdürülebilirlik ve Doğa Odaklı Kent Senaryoları”, Şehir ve Şehir Yönetimi, 1. Baskı içinde (143-171), **Şehir ve Şehir Yönetimi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, Serkan (2011), “Yomra’nın Başlıca Fonksiyonel Özellikleri”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, 12(18), 79-109.
- Doğu, Tuba ve Deligöz, Melis Varkal (2017), “Hafıza Kutusu: Bir Kentsel Kolektif Bellek Deneyi(mi)”, **Megaron**, 12(4), 545-552.
- Durdu, Zafer (2018), **Sosyolojide Temel Kavramlar ve Kurucu Fikirler**, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

- Durkheim, Emile, (2013), **Toplumbilimin Yöntem Kuralları**, (Çev. Özer Ozankaya), 1.Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Durkheim, Emile (2020), **Toplumsal İşbölümü**, (Çev. Özer Ozankaya), 4. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Düzenli, Evrim (2010), “J.H. Lambert Trabzon’da, Yıl 1937: Trabzon’da ‘Şehirleşme’ Çabaları Ve Lambert’in ‘Trabzon İmar Planı ve İzah Raporu’ Üzerine Notlar”, Ömer İskender Tuluk ve Halil İbrahim Düzenli (Ed.), **Trabzon Kent Mirası: Yer-Yapı-Hafıza**, 61. Baskı içinde 291-307, Klasik Yayınları, İstanbul.
- Emre, Akif (2017), “Şehirlerin Hafızası”, Faruk Karaarslan ve Mustafa Derviş Dereli (Ed.), **Bir Şehrin Hafızası: Kayseri’de Sosyokültürel Hayat**, 1. Baskı içinde, 15-20, Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Erdönmez, Ebru ve Akı, Altan (2005), “Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri”, **Ytü Mimarlık Fakültesi e-Dergisi**, 1(1), 67-87.
- Es, Muharrem (2007), **Kent Üzerine Düşünceler**, Okutan Yayıncılık, İstanbul.
- Eyidiker, Uğur, (2021), “Kentsel Dönüşüm- Kentsel Yenileme Ayrımı ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm”, **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7(2), 96-104.
- Giddens, Anthony (2019), **Sosyolojik yöntemin yeni kuralları**, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Giddens, Anthony (2022), **Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Giddens, Anthony ve Sutton, Philip W. (2014), **Sosyolojide Temel Kavramlar**, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Goloğlu, Mahmut (2013), **Trabzon Tarihi: Fetihden Kurtuluşa Kadar**, 2. Baskı, Serander Yayınevi, Trabzon.
- Güler, Tahsin, Şahnagil, Sinem ve Güler, Hazan (2016), “Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme”, **Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi**, 11, 85-104.
- Güllüpinar, Fuat (2012), “Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 21(3), 1-29.
- Gültekin, Asım (2019), “Unutuş ve Hatırlayışın Ülkesi: Hafıza- Unutmak Kelimesinin Köken İncelemesi”, **Sabah Ülkesi**, 60, 122-127.
- Halbwachs, Maurice (2021), **Kolektif Hafıza**, (Çev. Banu Barış), 3. Baskı, Heretik Yayınları, Ankara.
- Halbwachs, Maurice (2019), **Hafızanın Toplumsal Çerçevesi**, (Çev. Büşra Uçar), 2. Baskı, Heretik Yayınları, Ankara.

- Hasanov, Bahram (2016), “İbn Haldun’da Asabiyet Kavramı – Maurice Halbwachs’ın “Kolektif Hafıza” Kavramı ile Bir Karşılaştırma”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(59), 1437-1446.
- Karaarslan, Faruk (2021), **Toplumsal Hafıza: Hatırlamanın ve Unutmanın Sosyolojisi**, 2. Baskı, Ketebe Yayınları, İstanbul.
- Keleş, Ruşen (1980), **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Keleş, Ruşen (2014), “Kent ve Kültür Üzerine”, **Mülkiye Dergisi**, 29(246), 9-18.
- Kısakürek, Şule ve Bayazıt, Esra (2021), “Kolektif Bellek Kentsel Bellek ve Mekânsal Bileşenlerin Kent Kimliğindeki Yeri: Kahramanmaraş Kenti Örneği”, **Journal of Environmental and Natural Studies**, 3(1), 1-21.
- Koçak, Hüseyin (2011), “Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Değişen ve Dönüşen Kentler”, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 2, 259-269.
- Konuk, Güzin (2019), “Kentsel Tasarım ve Kentsel Mekânın Değişen Anlamı: Kentsel Yaşamın “Arayüzü” Olarak Mekân Yaratma”, Şehir ve Şehir Yönetimi, 1. Baskı içinde (235-269), **Şehir ve Şehir Yönetimi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Koyuncu, Ahmet (2013), “Kimliğin İnşasında Kent: Konya Örneği”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 8(2), 155-179.
- Kurt, Nihat (2011), “Kent Hizmetlerinin Geleceğinde Kentsel Sorumluluklar ve Kent Kültürünün Geliştirilmesi Stratejileri”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 9(2), 261-268.
- Lefebvre, Henri, (2014), **Mekânın Üretimi**, (Çev. Işık Ergüden), 2. Baskı, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Levent, Yasemin Sarıkaya (2023), “Hatırlama ve Unutma Aracı Olarak Bellek Mekânları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 22(85), 328-339.
- Lynch, Kevin (2022), **Kent İmgesi**, (Çev. İrem Başaran), 16. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Mack, Natasha vd. (2005), **Qualitative Research Methods: a Data Collector’s Guide**, Family Health International, North Carolina.
- Marshall, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınbay ve Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mumford, Lewis (2007), **Tarih Boyunca Kent**, (Çev. Gürol Koca ve Tamer Tosun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, Esra ve Kaya, Ayşegül Tanrıverdi (2020), “Bellek Mekânlarının Hatırlama ve Unutulma Döngüleri Çerçevesince Belirlenmesi İçin Bir Metodolojik Öneri: Düzce Örneği”, **Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi**, 8, 891- 914.

- Mutlu, Esra vd. (2019), “Kent Kimliğinin Korunması ve Kolektif Bellek Mekânlarının Tespiti”, **İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi**, 8(2), 42-50.
- Mutlutürk, Aysu (2020), “Bilişsel Psikoloji Bakış Açısından Sosyal Etkileşimin Toplumsal Bellek Üzerindeki Rolü”, **Psikoloji Çalışmaları**, 40(2), 285-316.
- Niray, Nasır (2002), “Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu Ve Muğla Örneği”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9, 1-27.
- Oğurlu, İdris (2014), “Çevre-Kent İmajı-Kent Kimliği-Kent Kültürü Etkileşimlerine Bir Bakış”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 26, 275-293.
- Oğuş, Pınar ve Toy, Süleyman (2021), “Kentsel Tasarım Uygulamalarının, İnsan Psikolojik Sermayesi Üzerine Etkilerinin Araştırılması”, **ATA Planlama ve Tasarım Dergisi**, 5(1), 55-59.
- Olick, Jeffrey K. (1999) “Collective Memory: The Two Cultures”, **Sociological Theory**, 17(3), 333-348.
- Ormrod, Jeanne Ellis (Ed.) (2020), **Öğrenme Psikolojisi**, 6. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Osmanoğlu, Ömer (2017), “Hafıza ve Hatırlama: Aristoteles, Çağdas Psikoloji ve Freud”, **Felsefelogus**, 66(3), 133-152.
- Öksüz, Melek (2005), “Kuruluşundan 19. Yüzyıla kadar Trabzon Tarihine Kısa Bir Bakış (I)”, **Karadeniz Araştırmaları**, 5, 11-25.
- Öksüz, Melek (2005), “Kuruluşundan 19. Yüzyıla kadar Trabzon Tarihine Kısa Bir Bakış (II)”, **Karadeniz Araştırmaları**, 6, 97-107.
- Özak, Öymen Nilüfer ve Gökmen, Gülçin Pulat (2009), “Bellek ve Mekân Üzerine Bir Model Önerisi”, **İTÜ Dergisi**, 8(2), 145-155.
- Özdemir, Murat (2010), Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(1), 323-343.
- Özdemir, Murat (2023), “Kolektif Hafızanın Yeniden Üretimi: Ankara Havası Belgesel Filmini Bourdieucü Yaklaşımla Yeniden Okumak”, **Ankara Araştırmaları Dergisi**, 11(1), 121-137.
- Özdoğan, Mehmet (2012), “Neolitik Dönemi Yeniden Düşünmek”, **Aktüel Arkeoloji**, 27, 38-51.
- Öztürk, Ayşen Çelenk (2016), “Eskişehir’in Geçmişteki ve Bugünkü Kent Belleğinin Zihin Haritaları Üzerinden Okuma Denemeleri”, **Kent Araştırmaları Dergisi**, 20(7), 856-880.
- Özyurt, Cevat (2007), “Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10(18), 111-126.
- Parmaksız, Pınar Melis Yelsalı (2019), “Belleğin Mekânından Mekânın Belleğine: Kavramsal Bir Tartışma”, **İlef Dergisi**, 6(1), 7-26.

- Perihan, Muhsine ve Aşur, Feran (2020), “Tarihi Kentsel Peyzaj ve Kent Kimliği İlişkisi”, **Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi**, 13(1), 163-175.
- Pural, Abdullah (1995), **Trabzon’un Tarihi Coğrafyası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Ricoeur, Paul (2012), **Hafıza, Tarih, Unutuş**, (Çev. M. Emin Özcan), 1. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sarı, Reyhan Midilli ve Keskin, Kader (2023), “Kolektif Bellekte Yerin Tahribi ve Değişen Anlamı: Samsun Fuarı”, **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 9(19), 287-309.
- Sekman, Aybala (2017), Kentsel formların ütopya ve distopya kavramları bağlamında irdelenmesi. **Toplum ve Demokrasi**, 11 (23), 103-120.
- Şahin, Savaş Zafer (2019), “Dünya Şehirciliğinin Kısa Tarihi: Bir Medeniyet Birikimi Olarak İnsan Şehirlerinin Kronolojisi”, Şehir ve Şehir Yönetimi, 1. Baskı *çinde* (79-97), **Şehir ve Şehir Yönetimi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Taşçı, Hasan (2012), “İslam ve Batı Şehrinde Kentsel Mekânın Kimlik Bileşenleri”, **Kent Akademisi Dergisi**, 5(2), 52-70.
- Tatlıdil, Ercan (1992), “Kent Sosyolojisi Kuram ve Kavramlar”, **Sosyoloji Dergisi**, 3(0), 25-44.
- Tekkanat, Semiha Sultan ve Türkmen, Seda Nur (2018), “Tarih Boyunca Kent Formlarının Biçimlenişi Üzerine Bir İnceleme”, **Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(4), 107-124.
- Tezcan, Senem vd, (2020), “Kentlerin Değişen Yapılanmasının Kent Meydanları ve Kentsel Belleğin Yaratımı Üzerindeki Etkisi: İzmir Meydanları Üzerinden Bir İnceleme”, **Geçmişten Günümüze Toplumsal Hafıza: Anlatı Türleri ve Ritüeller Üzerinden Analizler**, 1. Baskı *çinde* (141-175), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Topçu, Kadriye Deniz (2011), “Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 8(2), 1048-1072.
- Turner, Jonathan vd. (2017), **Sosyolojik Teorinin Oluşumu**, (Çev. Ümit Tatlıcan), 6. Baskı, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Türk, Seçil Mine (2015), “20. Yüzyıl Kent Kuramları”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(3), 41-59.
- Türk, Yelda Aydın (2004), “Kentsel Tasarım ve Kent Planlama”, **Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı**, 1. Baskı *çinde* (357-372), Akademi Kitabevi, Trabzon.
- Ulu, Ali ve Karakoç, İlknur (2004), “Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi”, **Planlama Dergisi**, 3, 59-66.

URL, “Şehir”, (t.y.), <https://sozluk.gov.tr/> (19.12.23).

Uzun, Muzaffer (Ed.) (2020), **Şehrimiz Trabzon**, T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, Trabzon.

Ülken, Hilmi Ziya (1969), **Sosyoloji Sözlüğü**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Ünlü, Tülin S. (2017), “Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği”, **Planlama**, 27(1), 75-93.

Ünlü, Tülin Selvi (2021), “Nedir Bu ‘Kentsel Bellek’ ve Ne İşe Yarar?”, **Kent**, 4, 28-31.

Vatandaş, Celalettin (2008), **Trabzon’da Kentleşme-Kentlileşme Süreci ve Problemleri**, KTÜ Matbaası, Trabzon.

Weber, Max (2010), **Şehir**, 9. Baskı, Yarın Yayıncılık, İstanbul.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2016), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, Cevdet (2008), “Karadeniz Sahil Yolunun Kıyı Kentleri Üzerine Etkileri”, **V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu**, 1, 147-157.

Yörük, Ayda (2006), **Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri**, 1.baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yurdigül, Kürşat (2021). “Trabzon İlindeki Nüfus Hareketleri ve İç Göçün Yaş Gruplarına Göre Analizi”, **Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(5), 437-458.

Yücel, Yaşar (1985), “Fatih’in Trabzon’u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri”, **Belleten**, 49, 287-312.

Zelan, Zeynep (2022), “Yeni Medyanın Kültürel Bellek Aktarım Aracı Olarak Kullanımı: Kültür Portalı Örneği”. **Eren Dergisi**, 1(1), 14-30.

Zorlu, Tülay vd. (2010), “Kent Kimliği: Tanjant ve Karadeniz Sahil Yollarının Trabzon Kent Kimliğine Etkileri”, **Mimarlık**, 352, 54-59.

EKLER

Ek 1: Üniversite Etik Kurul Onay Formu

08.02.2023 16:50
E-26014373-050.06.04-340508
03902338

HİZMETE ÖZEL

T.C.

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-26014373-050.06.04-340508
Konu : Etik Kurul Kararı (Çağatay YILDIZ)

08.02.2023

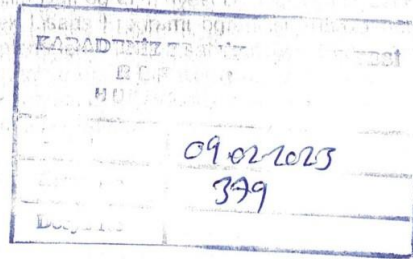
REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Hukuk Müşavirliği)

İlgi : 31.01.2023 tarihli ve E-90783813-399-9851 sayılı yazı.

KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Öğretim Üyesi Ferhat ONUR'un akademik danışmanlığında, Sosyoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi 408374 numaralı Çağatay YILDIZ'ın yürüttüğü "Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi: Trabzon Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanan ve onay için Kurulumuza sunulan başvuru dosyasındaki içeriğin etik açısından uygun bulunmuş ve sonucu ekte gönderilmiştir.
İlgili öğrencinin bilgilendirilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN
Başkan

Ek: Toplantı Tutanağı (3 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imzalarla onaylanmıştır.
Doğrulama Kod: 7BEA4AB1-4C2B-4B9F-AC9E-5CB1AD7FEE76

HİZMETE ÖZEL

Doğrulama Adres: <https://www.turkiye.gov.tr/karadeniz-teknik-universitesi-ebys>

61080 – Trabzon /
TÜRKİYE
Tel: 0 (462) 377 43 36

Faks: 0 (462) 325 32 05

www.ktu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat
Nurcan ŞAHİN
genelsekreterlik@ktu.edu.tr

Sayfa
1 / 1

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
TOPLANTI TUTANAĞI

TARİH : 01.02.2023

SAYI : 32

KATILANLAR

Başkan	Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN
Üye	Prof. Dr. Bilal GEREKAN
Üye	Prof. Dr. Hatice ODACI
Üye	Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Üye	Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Üye	Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

GÜNDEM:

1. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 13.01.2023 tarih ve E-90783813-010.99-9648 sayılı yazısının görüşülmesi.
2. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 13.01.2023 tarih ve E-90783813-199-9641 sayılı yazısının görüşülmesi.
3. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 16.01.2023 tarih ve E-90783813-199-9666 sayılı yazısının görüşülmesi.
4. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 25.01.2023 tarih ve E-90783813-199-9769 sayılı yazısının görüşülmesi.
5. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nın 19.01.2023 tarih ve E-79157626-929-8502 sayılı yazısının görüşülmesi.
6. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 30.01.2023 tarih ve E-90783813-399-9835 sayılı yazısının görüşülmesi.
7. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 30.01.2023 tarih ve E-90783813-105.99-9836 sayılı yazısının görüşülmesi.
8. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'na yapılan 2023-49939 sayılı başvurunun görüşülmesi.
9. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 31.01.2023 tarih ve E-90783813-399-9851 sayılı yazısının görüşülmesi.

Toplantı, Etik Kurul Başkanı Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN'ın başkanlığında uzaktan canlı bağlantı ile saat 14.00'te başladı.

GÜNDEME GEÇİLDİ

01.02.2023 TARİH VE 32 SAYILI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

9. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 31.01.2023 tarih ve E-90783813-399-9851 sayılı yazısı görüşüldü.

Gereği düşünüldü:

KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Öğretim Üyesi Ferhat ONUR'un akademik danışmanlığında, Sosyoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi 408374 numaralı Çağatay YILDIZ'ın yürüttüğü "**Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi: Trabzon Örneği**" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanan ve onay için Kurulumuza sunulan başvuru dosyasındaki içeriğin etik açısından **uygun olduğuna oy birliğiyle,**

karar verildi.

Toplantı saat 15.30'da sona erdi.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 90B6F0D01A4E7D1F6B0C0D0E0A0D0E0C0E
Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/karadeniz-teknik-universitesi-etik-kurulu

Ek 2: Araştırma İzni İl Valilik Onayı

**T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü**

Sayı : E-34043641-000-38168

17.01.2023

Konu : İzin Talebi (Çağatay Yıldız)

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 12.01.2023 tarih ve 4422 sayılı yazınız.

İlgi yazınız gereği; Üniversiteniz Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Çağatay YILDIZ'ın "Sahildeki Kentsel Düzenlemelerin Toplumsal Hafızaya Etkisi: Trabzon Örneği" konulu tez çalışmanın yürütülmesi amacıyla yapacağı saha çalışmasının Valiliğimizce uygun görüldüğüne dair valilik onayı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Ali YILMAZ

Vali a.

Vali Yardımcısı

Ek: Onay

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 3CHRUH-Csh/gm-afBF81-N9Z+e3-6N8qCF6/ Doğrulama Linki:

Trabzon Valiliği
Telefon No: (462)230 19 40 Dahili: 122 Faks No: (462)230 19 64 Şef e-Posta: sosyaletutproje@trabzon.gov.tr
İnternet Adresi: <https://www.e-icisleri.gov.tr> Telefon No: 462 230 19 66-240
Kep Adresi: icisleribakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Filiz KAZAN

MÜLAKAT FORMU

A) DEMOGRAFİK SORULAR

1. Mesleği, öğrenim durumu?

B) KENT KİMLİĞİ ALGISI

2. Sizce Trabzon bir sahil kenti özelliği taşıyor mu? Neden?
3. Trabzon'un şehrinin kimliğini ifade eden öğeler nelerdir? Birkaç örnek sayabilir misiniz?
4. Trabzon sahilleri denildiğinde zihninizde hangi düşünceler canlanıyor?
5. Trabzon kenti değişti mi? değişim varsa niteliği nasıl?
6. Yomra ve Arsin sahilindeki kentsel düzenlemeleri nasıl buluyorsunuz? Bu düzenlemeler kent sakinlerine hitap ediyor mu?

C) TOPLUMSAL HAFIZAYA ETKİSİ

7. Gündelik yaşantınızda denizin anlamı ve yeri nedir?
8. Deniz ile ilgili bir anınızı anlatabilir misiniz?
9. Sahil parkları sizin için ne ifade etmektedir? Sahildeki kentsel düzenlemeler günlük yaşam kalitenizi nasıl etkiledi?
10. Sahillerin doldurulmasını nasıl buluyorsunuz?
11. Sahilin mevcut durumu geçmişten izler taşıyor mu?
12. Güncel olarak sahil parklarında vakit geçirme sıklığınız nedir?
13. Sahilin bundan önceki halini hatırlıyor musunuz? Bundan önceki hali ile şimdiki hali arasında hangisini tercih ederdiniz? Bundan bir 20-25 yıl öncesini hatırlayacak olursanız sahillerin şimdiki fiziksel durumuyla arasında farklar nelerdir?
14. Sahil parkları kente olan aidiyetinizi nasıl etkiledi? Kentleşmenin geldiği bu noktada şehre olan bağlılığınız etkilendi mi? Ne yönde etkilendi?
15. Sahillerin eski halini çocuklarınıza ve torunlarınıza anlatır mısınız?
16. Kentteki tüm sahil şeridinin dolgularla genişletilip sahil parkları yapıldığı düşünülürse bu kent için ne sonuçlar doğururdu?
17. Arkadaş ortamında kent sahillerinin eski durumu hakkında konuşuyor musunuz?
18. Sahildeki kentsel düzenlemeler sosyal ilişkilerinizi ne yönde etkiledi? Sahildeki mekânlarda ailenizle ve çocuklarınızla sahil parklarında vakit geçiriyor musunuz?
19. Sahildeki kentsel düzenlemelerden önceki yaşantınızla şimdiki yaşantınız arasında ne gibi değişimler oldu?

ÖZGEÇMİŞ

Çağatay Yıldız, 2012 yılında Yalincak İlköğretim Okulu'nda tamamlamış, 2012 yılında Arsin Anadolu Lisesi'nde lise öğrenimine başlamıştır. 2016 yılında lise öğrenimini tamamlayan Yıldız, aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans eğitimine başlamıştır. 2020 yılında lisan eğitimini tamamladıktan sonra aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans programına başlamıştır.

Yıldız bekâr olup, İngilizce bilmektedir.